

CAROLI BOVILLI SAMAROBRIINI: LIBER DE SENSI-
BVS AD REVERENDVM IN CHRISTO PATREM CA-
ROLVM DE GENLIS PRESVLEM NOVIODVNENSEM.

¶ Sensus diuifio.

Cap. I.

Ensuum alius est exterior/alius interior. Exterior in humani corporis superficie situs est/maiori mūdo exposit⁹. Interior vero intus abditus est:& minoris mundi sensus.

¶ Exterior sensus in humani corporis superficie sit⁹ dicit⁹ ob sua organa: que in apto & propatulo sūt/ i valus hūani corporis a natura sita & col- locata. Sunt enim velut spiracula & infumibula quedā: iterius delitescēs
Infumibulum/ & spiraculum
rior vero sens⁹ i corpe abdit⁹ est/ sit⁹q; in pfundo: velut exteriorū sensuū centrū/ oibus cō- mune. ad quem (vt ad mare omnes aque) exteri omnes sensus/ omnesq; sēbiles species fe- runtur/ rapiuntur/ terminantur.

2 ¶ Minor mūdus/ in medio est maioris mundi: eiusq; loc⁹ est maior mūdus.

¶ Minor mūd⁹ est hō. maior vero mūd⁹: est oīs pter hoīnē substantia/ siue creata siue icrea-
*Quo hic p minore mūdū
q̄ p maiore vult itē q̄.*
ta. Nā quicquid est pter hominē: quoquo pacto hūano aut sensui aut intellectui obiectū
dinolci & cōprehēdi ab hoīe potest. Si autē speciali⁹ maiore mūdū sumi volueris: dicemus
maiorē mūdū esse/ quicquid est pter hoīnē sensibile/ quicquid eius sensib⁹ obiectū. vt vn⁹
uerſā mūdi machinā/ a terra ad firmamētū. quā dicim⁹ naturalē esse hominis locū: & in eius
medio creatū hoīnē/ natūq; subsistere. Nā cū terra sit toti⁹ mūdi mediū & cētrū: homo nat⁹
fact⁹q; in superficie terre/ degit in mūdi medio. Etenī terra celi & firmamēti collatione/ nul-
lius quātītatis & molis est: sed vt mīma idiuīdua/ & vt ipartibile quiddā mūdi cētrū. Ea igif
quātitas q̄ est a terre cētro/ ad ei⁹ superficiē/ que est toti⁹ terrene molis & profūditatis semidy-
ameter/ cū celo collata/ sit nulla & ipartibilis: liquet hominem terrene superficie accolam;
haud min⁹ esse in vero firmamēti totūq; mūdi medio/ q̄ si in ipso degeret terre cētro.

3 ¶ Totus maior mundus/ toti minori: totūq; minor toti maiori adest.

¶ Sicut loc⁹ corp⁹ & locatū sūt attigua/ seq; cōtingunt mutuis superficieb⁹ cōcaua & cōue-
xa: ita & ambo mūdi minor & maior/ inuicē sūt pximi & attigui. Minoris quippe superficie
cōuexa/ maioris cōcaua exofculā. Est enī minor mūdus/ in medio maioris a natura situs.
totoq; maiore ambi⁹: vt ab illo & substantiā & virtutē et pfectionē recipiat: vtque illi⁹ vndecūq;
defluētib⁹ in se radijs feriat. Et nichil est in maiore mūdo (id est sub firmamēto) quod nō
propter minore sit factū: idq; oē natū est trāfferri & iportari in hominē. Est enī minor mūd⁹
maioris finis. Maior vero minoris domiciliū & habitaculū: vniuersā q̄que habet hoī pſtās
ei⁹ p sens⁹ infundēs. Et quicquid est hoīnis est ex maiore mūdo: & quicqd est maioris mū-
di: ppter hoīnē est. Et siquid est maioris mūdi qd nō est propter hoīnē: id ociosū/ inane &
sine fine dicatur. Habent igif maior/ minorq; mūd⁹ maximā adinuicē nature cognationē:
vt alter alteri/ tot⁹ semper adsit & quecūq; sunt vnus: sint aut alterius/ aut ex alio.

4 ¶ Maior mundus minore natura prior est: agitq; in minorem.

¶ Maior mūdus minoris est domiciliū. prior igif a deo creat⁹ est maior mūd⁹. qui cū ppter
minore fact⁹ sit: minor mūd⁹ prior extitit in itētione / & mēte diuina. vt q̄ ab eterno pſpe-
clata & cōtēplata miore/ suāq; imaginē: fabricare iprimis cepit illi⁹ habitaculū mansionē ac
domū: deide illā pductā eidē ifudit. Agit autē maior mūd⁹ i minore: nō vt pſtator: sed ius-
sus a deo illi famulari. & oīm/ quas in se gestat rerū/ sensibiles illi ministrare: offerre ac plē-
tare species: quibus ad maioris substantiam & equalitatem/ minor est assumendus. Vnde fit
vt minor mundus/ maiori adsit: cōuexa sui superficie. Maior vero minori superficie sui cō-
caua. Est enim cōuexa superficie passionis propria. Cōcaua vero actionis ē terminus.

5 ¶ Maior mundus adest soli minori non sibi ipsi: minor vero & maiori adest & sibi ipsi.

¶ Id alicui adest: quod ei iungitur atq; inseritur. Maior autem mundus/ cum totus propter
minorem esse dictus sit: adest toti minori/ transfertur/ transitq; in minorem: & vt principiū
in finem/ illi iungitur/ inseriturq;. Omnis enim maioris mundi intētio est: vt sese recta in illū

Mundum
ppter ho-
minē factū.

Illatio.

infundat/ eumque omnia sua substantia specierum virtute impleat. Porro nulla maiori mundo inest virtus: qua reciprocari reuerti in seipsum/ sibiipfi adesse/ seque itueri possit. vt qui haudquaquam propter se/ sed propter alium factus/ illi se totum insinuet. Minor vero mundus exteriore quidem sensu maiori aiat mundo: factusque extra seipsum/ eum totum perlustrat. Interiorem vero sensu in seipsum reciprocus: relicto mundo sibiipfi adest, atque intra seipsum/ asseruat omnia rerum spectris & imaginibus: vniuersa speculatur.

Sensus exterior est maioris & minoris mundi copula.

Nam per sensuum organa/ hominis animus discedi auidus: quoquo pacto sese corporis claustris exierit/ immiscetque toti sensibili mundo/ ac per singula diuidue fertur. & per eadem sensoria rerum omnium species ab exteriore & maiore mundo: in minorem & interiorem mundum ad sensum vsque interiorē & phantasia deuoluunt. Est igitur is sensus qui in humani corporis superficie situs est (quem exteriorem vocamus) vtriusque mundi maioris/ minorisque copula/ nexus & vinculum: idque quo minor mundus in maiore/ maiorque in minore fit

Quemadmodum corpus naturale est anime vehiculum: ita & sensus ipsius intellectus.

Sicut hominis anima non per se/ sed per corpus est in sensibili mundo/ vt que corporis vehiculo super terram inambulatur: ita & hominis intellectus (que est suprema & spiritalis pars animi) haud per se/ sed per sensus & in ipsis sensibus inuectus: sensibiles substantias speculati natus est. quemadmodum latius in libro de intellectu docuimus.

Homo est anima mundi.

Nam sicut hominis corpus ad eius animam: ita & mundus totus ad hominem. Et sicut hominis anima ad suum ipsius corpus: ita & homo ad vniuersum. Presidet enim anima toti corpori/ illud regit/ & implet. estque corporis finis ac tam sibiipfi quam corpori adest. sibiipfi quidem primum intellectiuam: qua nichil corpori comunis est: sed in seipsa manet. corpori vero/ per vtrumque sensum interiorem & exteriorē: quorum operationes exercet/ perficitque in corpore. Homo autem idē totum preest mundo/ velut totius mundi finis. & (vt dictum est) tam sibiipfi quam vniuerso adesse potest. sibiipfi bifariam geminisque viribus: intellectu scilicet & interiorē sensu. His etenim geminis viribus receptum a mundo canit/ reditque in seipsum. Adest autem mundo solo exteriore sensu: quo extra seipsum fit/ ipsique mundo congregitur. Porro tam mundus quam hominis corpus/ nullo pacto sibi adesse queunt: sed duntaxat his adsunt/ propter que facta sunt: mundus homini/ corpus anime. Carent enim mundus & hominis corpus circulari omni vi: qua in seipsa conuertantur. sed recta mundus homini/ corpus anime a natura adesse/ ancillari famularique iubentur. Unde fit vt hominis anima sit minor anima: homo vero totus/ anima maior/ idest maioris mundi. & haud minus ad vniuersi complementum/ & substantiale integritate sit necessarius homo: quam ad hominis substantiam anima. & sicut qui ab homine tollit animam/ hominem soluit: relicto sine vita moribundo corpore: ita & qui ab vniuerso hominem tollit: vniuersum omniumque rerum permiscet ordines: omnia sine fine ociosa & inania relinquens.

Interioris & exterioris sensus differentie.

Cap. II.

Exterioris sensus fluxa est & presentanea operatio. Interioris vero fixa & permanens.

Fit enim exterior sensatio duntaxat presentibus obiectis & sensibilibus substantiis: quarum absentia/ statim & ipsam sensationem intermitti oportet. Est enim sensus exterior: in anteriore hominis parte & humani corporis superficie collocatus. et maiori expositus mundo/ obuiusque speciebus: que assidue a sensibilibus substantiis manentes ad hominem feruntur. He autem species in exteriorum sensuum organa atque sensoria/ haudquam permanent: sed ad breue euanescunt atque perireunt. Que tamē ad interiorem vsque penetrant: in eo sistuntur ac permanent/ suntque interiori sensui obiectorum & sensibilibus substantiarum loco. hoc enim pacto mater omnium natura/ homini minori mundo prouidit/ cauit/ prospexit: vt qui non semper adest mundo et sensibiles substantias habet presentes: earum intra se (vt in interiorē sensu) spectra et phantasmata/ retinet. in quibus vis ipsius intuitiva assidue sese per veris substantiis imaginum speculatione exerceat.

Interior sensus: est vt exterioris memoria.

Nam sicut in libro de intellectu diximus: intellectum valuas esse & anteriorē anime partem/ memoriā vero interiorē est intellectum sperum acquisitionum/ memoriā vero earum conseruationem: ita & de vtroque sensu dicere licet.

Spectrum

Receptum canit. vt dicitur de uiuorum

Quo pacto
et homo
ad sit mundus.

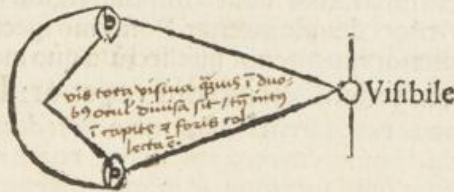
Quando a/u/q. q. k. p. d. r. u. euanescit.

Exteriorem sensum esse exteriorem humani corporis partem: interiore vero profundam & abditam. atq; exteriore sensu admitti intus sensibiles species: interiore asseruari & contineri. Et sicut ille sensibiliu specieru transitus est: ita & hic earu continentia. Vnde fit vt exterior sensus similis sit practico intellectui: interior vero speculatiuo & contemplatiuo. Et sensibiles species sunt velut successiue/ et ad momentum euantide: in exteriore sensu. In interiore vero fixe et permanentes.

Illatio.

2 Exterior sensus neq; simul plura: neq; bis idem sentit.

Sicut de intellectu practico dictu est/ qui neq; simul duo neq; bis idem intelligit: ita & de exteriore sensu dici intellige. Na indiuisibiliter fit ipsa exterior sensatio/ & ad vnu aliquod vt ad indiuisibile et centrum: sensitiua tota fertur pyramis. Sicut et ipsa sensibilis species/ secundum pyramidem & conu: ad ipsius sensus defertur acumen. Sensitiua vero pyramis: est que a sensu defertur ad obiectu. Sensibilis autem q ab obiecto ad sensu. Et licet nonnulloru exteriore sensu secta & diuisa sint organa: eoru tamen (vt posterius dicemus) & intus sub ipsis organis in homine: et exterius in mundo: vis tota sensitiua collecta est/ in minimo aliquo & puncto coniuncta. et ambo eiusdem sensus sensoria/ sunt vnus sensus: et sentiunt vt vnum.

Sensus igitur exterior continue tantum vnum sentit. Quia autem neq; sentiat repetate bis idem: hinc liquet. Na sensibilis species: est id ipsum quod est veraciter sensibile. vt que sola in sensu recipitur: et qua sola sensus afficitur. Atqui sensibilis huiusmodi species: in exteriore sensu fluxa et instabilis est. Aut enim continuo in interiore sensum transit ac penetrat: aut euantida interit. nec reuocare eamdem speciem potest sensu exterior: neq; ab obiecto: neq; ab interiore sensu. ab interiore quidem sensu eam non repetit: a quo ad exteriorem fit regressio nulla. Na spectra in interiore asseruata: ad exteriore haudquaquam reuertuntur. Ab obiecto vero: itidem non resumit. Nam postq ad interioru sensum pertransit/ in eoq; asseruatur: superuacaneu erit sensu repetere ab exteriore obiecto specie/ qua intus habet. Fit igitur neq; simul duoru aut pluriu: neq; bis aut pluries eiusdem sensatio. Vnde fit vt exterior sensus p oia sensibilia discurrens: sit continue tantu vnu/ et aliud ac aliud. Interior vero in fine / et adimpleto exterioris curriculo: sit simul sensibilia omnia.

Sensibilis spes

Spectru/ hic sumit q; pha-
stafmate: & zord sensibilem
vel intelligibilem & magis
q; i' inuolub' sensib' & equalit'

Illatio

Parochus/ dicitur nuptiaru
q; eis pceat
Prodrum/ & p'ruos vel
p'ruos.

Nature prouidentia.

Obiectio.

3 Exterioris sensus operatio/ interioris operatione tempore precedit.

Nam exterior sensu in valuis & vestibulo hominis est situs: vt nichil a mundo nisi per ipsu valuas subire homine et in hominem ingredi possit. Is igitur haud immerito sensus qui homini antistat/ velut parochus & prodromus: primas sibi in operatione partes vendicat/ primusq; operat. & prima mundi in homine incidentia tela & spicula sua acie obtudit/ excipit: & in interiore sensum traducit. Sicut enim memorie posterior est q intellectus operatio: & ab intellectu impregnatur/ impleturq; memoria: Ita & interior sensus nil in se continet: nisi quod in ipsum a mundo/ per exteriorem sensum manauit/ fluxit/ pertransit.

4 Quocquid sit sensu exterior/ sit & interior: ac nunq exterior sensus/ sine interiore feritur.

Sensus exterior ferri et discurrere per omnia sensibilia natus est: et omnibus sensibilibus ferri speciebus. Adest autem semper illi interior/ illi semper coniunctus & proximus. natus omnes in se transferre & conseruare species: quas primitus exterior sensus a mundo haurit & que illico ab eo dispereunt. Prospexit autem in huc modu prouida nature dispesatio homini/ vt nichil fiat exterior sensus sine interiore: nunq feriatu extimus a sensibilibus: qui et ab ipsis feriatu moueaturq; interior. nulla species a mundo exteriore incidat: que non in interiore penetret & in ipso interiore asseruetur. vt sit in fine interior sensus/ sensibilia omnia factu. Et qui dixeris exteriorem sensum per se sine interiore moueri: ociosam ipsam sensationem facis. quippe momentaneam/ presentaneam & repente euantidam: cuius paulopost nullu extabit vestigium. Si autem interiore sensum exteriori adiungis: velut illius censorem & arbitrum speciesq; sensibiles. defecantem atq; referantem: sensationem ipsam haud facies irritam:

Illatio.

sed secundam/ permanētem/ fixam/ stabilē. Et velut quoddam humane. eruditionis/ ac per-
fectionis initium. Et sicut in libro de intellectu diximus nō moueri intellectum sine memo-
ria/ ita et hoc in loco dicendum est/ haud sensum extimū sine intimo moueri. Aliud quoq;
huic simile inferre possumus: scilicet non moueri sensum vllum sine intellectu. et nichila
mundo ad hominis superficiem & exteriorem sensum perferri: quod non ad vsq; eius inti-
ma/ intellectum et memoriam penetret inq; fundum vsq; animi deriuetur.

¶ Et interior sensus exteriorem: et exterior interiorem ciet mouetq; . 5

¶ Sensus interior (vtpote perfectior) prior est in intēione/ exteriore sensu: exterior vero
prior/ sola operatione. Et exterioris operatio/ est propter interiorem: vt luc impleatur & per-
ficiatur omni sensibili specie. Sicut & intellectus prior est intentione et perfectior vtroq; sē-
su. Posterior tamē est intellectus operatio/ operatiōe sēsus: et ambo sensus/ propter intelle-
ctum facti. Quemadmodum igitur consumandus perficiendusue intellectus/ sēsum impri-
mis ciet/ excitat ac mouet: illumq; mundo explicat/ per quem species a mundo ad se intro-
ducende sunt: ita & interior sensus primitus exteriorem mouet/ illum aperit exponitq; mū-
do. Postremo vero exterior recepta a mundo specie: eā in interiorem sensum traducit. atq;
hoc pacto interiorem mouet. Imprimis igitur intellectus interiorem mouet sensum: interior
vero exteriorē deinde motitat. Postremo speciem traducendo/ mūdus exteriorem ciet. Ex-
terior interiorem: interior intellectū/ a quo memoria que est hominis vltimū mouetur .

¶ Exterior sensus est iter diu vegetior: Interior vero nocte serenior & clarior. 6

¶ Diximus exteriorem sensationem/ fieri duntaxat in sensibilibus substantiarum et mundi
presentia. Interiorem vero absentibus etiam rebus fieri: per spectra & phātasinata. Est autē
sensibilem substantiarum & mundi presentia dies: eorum vero absentia nox et tenebre. Et
sensitiua vis que ab intus manans: exteriores sensus vegetat eosq; in actu & officio cōtinet:
presente sole/ exteriora opplet sensoria. Abcessu vero solis: intus se colligit/ eoq; reuertitur
vnde manarat. cuius absentia/ exteriores sensus aut elanguidi fatiscunt: aut penitus inter-
mittunt. Interior autē sensus/ geminis ex causis/ & exterioris interpolatione/ & veluti rece-
pta tota virtute/ serenior/ clarior et lucidior se prodit.

¶ Interior sēsatio sine exteriore fieri potest: exterior vero sine interiore nusq;. 7

¶ Exterior enī sēsatio: fit dūtaxat p̄sentibus sēsibilibus substātijs. Interior vero & p̄sentib; &
absentibus. Et sensus interior (vt diximus) imprimis ciet/ mouetq; exteriorem: atq; illi sēper
adest: vt largiens virtutem/ illumq; adaperiens & explicans mundo. Exterior autem nō sēper
interiori adest aut interiorem mouet: sed dūtaxat cum in illum sensibilem traducit specie.
qua intus suscepta: vbi receptū canit interior/ seq; ad se ipsum reuocat: spoliatur illico exte-
rior sensitiua virtute. eiusq; sēsatio tam diu intermittitur: quoad inde ad ipsū sensitiua re-
deat virtus/ ab eo quo prius effluserat loco scilicet ab interno sensorio.

¶ Ab interiore sensu: sensitiua vis in exteriorem deriuatur. 8

¶ Nam sicut soli inest per se lux/ que a sole deriuatur in lunam: ita et interiori sēsorio/ inest
per se tota sensitiua virtus: que ab interiore in exteriora funditur ac deriuatur organa. Et
sicut luna/ interstitite inter se et solem terrā iterdum toto lumine priuatur: & nūq; nisi media
parte illustratur: sol autem immutabilis est/ plena semper cādidissimi luminis face splendi-
cans: ita & exterior sensus ab interiore (interhiantib; vaporibus) sensitiua virtute nudatur.
& media tantū naturalis diei parte (quem diem artificialem vocamus) sensationes exer-
cet: noctu conuiescit ac silet. Interior vero sensitiua semper virtute plenus: totius diei na-
turalis spacio in actu esse et sensationem exercere potest. Et de his amplius in sequentibus
dicemus: vbi de organis et sensorijs/ aptus se offeret locus.

¶ Interiorem sensum natura: Exteriorem operatione esse
priorem Cap. III.

Omnis anime cognitio: quanto interior/ tanto naturā prior: actu ve-
ro posterior. 1

¶ Interiora exterioribus: & prestantiora sunt et naturā priora. vt intellectus inti-
ma est & perfectissima anime vis: & interiore & exteriore sensu potior ac natura
prior. Neq; hic natura priora dicuntur/ que prius creata & facta a deo sunt. Nam hoc pacto

Sēsatio/ sensus & organum sensus

Imēpola/ oppletio &.

humanus intellectus/ omnium naturá postremus & vltimus diceret. sed que diuino proposito & intentione/ priora sunt & vt aliorum fines. Humanus enim intellectus/ posterior animali sensu factus & creatus est: illo tamé est natura prior. vtpote perfectior, dignior nobilior/ & vt eius finis: diuino proposito et intentione prior/ & propter quem animalis sensus prius est factus. Sicut igitur animalis sensus/ tempore & creationis ordine prior est humano intellectu: ita & sensus humanus/ prior est actione eodem intellectu. Nam humanus & sensus & intellectus: licet gemine sint totius anime vires/ & re & ratione differentes: vna tamé sunt humana & rationalis anima: ípers/ & indiuidua. cui concreate sunt omnes eius vires/ naturalesue potentie. que licet & tempore & creationis ordine simul & coeue censeantur: actu tamen & operatione sibi inuicem succedunt: & alia prior exercetur/ alia posterior. Materiales/ immaterialibus sunt officio priores: corporee incorporatis exteriores/ subulaneis & internis.

subula g.

¶ Vnde fit vt licet sensus vterq; simul facti sint: sit tamen alter natura/ alter actu & officio prior.

¶ Non modo vterq; anime sensus: sed & intellectus & vniuerse anime vires/ simul ad esse producte sunt/ simulq; cum anima esse ceperunt. In instáti quippe & impartibili téporis/ creata est anima. Omnes quoq; eius vires & naturales facultates: haud aliud q̄ momentaneum habuere initium. In toto corpore tota/ & in qualibet corporis parte tota est impartibilis anime substantia. vniuerse itidem eius vires/ in toto sunt corpore omnes: & in qualibet corporis parte omnes. vbi tota anima: ibi vis intellectiua/ ibi imaginatiua/ ibi sensitua/ ibi vegetatiua. vbiq; in toto corpore tota anima: vbiq; & omnes eius vires. Presente presentes: & emigráte illa e corpore/ simul omnes eius vires corpori abesse oportet. Immortalis est anima tota: immortales & cuncte eius potestates. non modo naturales: sed & acquisite illarum medio: vere/ spiritalesq; virtutú diuitie. Vt posteaq; esse cepit aie substántia: sēp ē futura: ita & sēp omnia poterit eritque equepollens. naturalium dico potentiarum & virium habitu: non corporeorum organorum/ aut actionum presentia. vt minui nequit eius substantia: ita neq; eius vlla minui/ aut interire potentia. Vnde fit vt huiusmodi naturalium anime potentiarum: aliter q̄ ex tempore & creationis ordine/ differentes sint expetende. Distant enim primitus in anima/ & re & ratione. q̄ non vna: sed plures & varie sunt anime facultates. quib; (vt vna tantum esse) ita plura posse anima dicitur. Et hec est prima & simplicissima earum differentia/ quam habent in anime substantia/ & vt ipsi anime insunt: omnis alterius corporee differentie causa. Distant enim in corpore bifariam: q̄ alie corporeo funguntur organo alie (vt intellectiua) incorporeo. Et que corporales sunt/ corporeoq; exercentur organo: pluribus rursum explicantur organis. Nempe imaginatiua/ interiore vno se continet sensorio. Sensitiua exterioribus pluribus. Rursum alie priores in officio/ posteriores alie. Exterior quippe sensus primus est in actu. prior circa maiorem mundum negociatur/ q̄ interior sensus in minore mundo/ vllam operationem perficiat. Et sensus vterq; prior est officio: intellectu. Nam sicut ferme se habet sensus exterior/ ad interiorē: ita & interior ad intellectum. Exterior autem sensus: actu/ officio & operatione prior est interiore. quemadmodū & actus intellectus: prior est actu memorie. Est igitur actus vtriusq; sensus: tempore prior actu intellectus. q̄ sensus vterq; sit natura posterior intellectu.

Cūctas aie vires & naturales & acquisite eē immortales.

Illatio.

Virium aie differentie due.

Alia differentia.

Intellectus	Natura	Primus	Actione	Vltimus
Sēsus interior	Natura	Medius	Actione	Medius
Sēsus exterior	Natura	Vltimus	Actione	Primus

¶ Fit iterum vt & sensuum & omnium anime virium/ differentie sint trine.

¶ Nā et sensus ipsi & vniuerse anime vires: primitus natura & substantia distant in anima vt ipsi anime insunt/ vtque plures eius facultates & naturales potentie dicuntur. Habent enī & hanc differentiatē: in aia a corpore emigrante/ ac p se preter naturā subsistēte. Distant autē scdo organis: q̄b; multifarie ab aie indiuiduaynitare explicā: siue hec icopea sit siue corpea.

d iij

Tertia.

Tertio distant et actionum operationumque successione: quod alie prius / alie posterius proprium exerceant actum. Nam materiale organum: prius est actu / immateriali: & exterius interiore. Est autem imateriale organum: vera ac propria anime memoria / intellectualium specierum promptuarium quo vis intellectiva exercetur / eiusque speculatio perficitur.

Interius organum ab initio nichil est: fit continue per exterius / aliquid & aliquid: quoad omnia factus sit sensibilis.

Sensus est sensibilium omnium potentia: & receptaculum sensibilium omnium specierum, quod natum est omnibus sensibilibus affici. Hoc autem natura nichil est / id est nullam habet inditam imixtamque sensibilem speciem: per quam dicatur esse aliquid / id est aliquid sensibile. precipue autem sensus interior (ut verior / permanentior & per se sensus) est sensibilium potentia: que per exteriorē fit continue aliquid et aliquid / quoad omnem intra se (in interiore scilicet sensorio & corporea memoria) sensibilium contineat speciem sitque omniformis.

Sensitiva virtus in exteriorē sensorio practica est: in interiore speculativa.

Sensitiva quippe virtus in exteriorē sensorio: duntaxat specierum sensibilium acquisitioni incumbit. que ubi ad interiora transmissa / in interiore sensorio continetur: rursus eis anima afficitur / illas intuetur ac speculatur. Atque is est perfectus sensus: quam imaginationem & phantasiam vocamus.

Sicut exterior sensus se habet ad totum hominem: ita et interior ad hominis partem / ut ad animam.

Nam exterior sensus sicut in valvis est / in superficie & anteriore totius hominis parte situs: ita & interior in valvis anime / et in anteriore eius parte. Et sicut exterior sensus se habet ad mundum: ita & interior ad hominis corpus. Est enim exterior sensus aspectus hominis in mundum: quodam modo inter mundum atque hominem medius / & ut mundi atque hominis scipus. Interior vero sensus oculus est anime: quo illa despiciat in corpus: aliquo pacto inter corpus / animamque medius / & ut anime ora extremaque superficies.

Vnde manifestum est sensum omnem / ut ad animam: exteriorem esse.

Sicut enim sensus exterior / est exterior ad totum hominem / velut totius hominis extremitas / mundi que contingentia: ita et interior ora est extremaque superficies anime / corporisque contingentia & contactus. Et sicut sensu exteriorē respicit homo mundum: qui est extra hominis substantiam et nulla substantie ipsius pars: ita et interiorē sensu / despiciat anima in corpore / et ea speculatur que suo ipsius corpori insunt. Corpore autem nullo pacto pars est anime neque ad ipsius substantiam spectat: sed extra animam (licet anime a natura coniunctum) relinquitur.

Sicut ex anima & corpore fit minor homo: ita & ex homine & mundo fit maior homo / quod vocamus uniuersum.

Diximus totum hominem esse animam mundi: & eodem modo se ad mundum habere / quo anima ad corpus. Sicut igitur quicquid est in homine preter animam / hoc ipsius corpus esse dicimus: ita & in uniuerso dicendum est. quicquid in uniuerso est preter hominem (quem diximus animam mundi) esse uniuersum / ipsiusque maioris hominis corpus. Et ex homine et mundo consistere maiorem hominem id est uniuersum: cuius corpus / mundus: anima vero minor homo. Est autem mundus: omnis reliqua corporea & sensibilis substantia / preter hominem: facta a natura propter hominem / humanaque vsui dicata. sicut et corpus anime subditum est & illi a natura famulari iubetur. Et sicut in minore homine ab animo in corpus nulla ratio nullaque intellectus expatatur: sed solus sensus / vita aut substantia: ita et in homine maiore (id est uniuerso) extra eius animam (qui est minor homo et ipse homo) nullam est accipere rationem nullaque intellectum: sed duntaxat hec tria sensum / vitam / et substantiam. Nam preter hominem: nulla sensibilis creatura ratione aut intellectu predata est: habet tamen aut sensum / aut vitam / aut substantiam.

De duplici anime aspectu / recto & circulari.

Cap. III.

Nime duplex est aspectus: alius rectus quo despiciat in corpore / aut in mundum. Alius orbicularis & reciprocus: quo se ipsam intuetur.

Gemini sunt anime oculi: alius extimus in superficie anime situs: quo recta in corpus / aut ultra corpus in mundum despiciat. & hunc oculum vocamus sensum

Quid mundus,

Expatare / e se i locu patet
dare: et pube ostendere.

siue interiorē siue exteriorē. Interiorē vt corpus. Exteriorē vero vt mundū cōspicatur. Vterq; epim sensus: extremitas est anime & ad animā exterior. Ali⁹ est aīe interior oculus situs in anime profundo: quo nō corpori / sed sibimetipsi cōgreditur & quo neutiq; attāgit corpus / neq; patet aut explicatur corpori. sed in gyrum conuersa in seipsam flectitur / seq; cōprehendit. & hunc oculum: rationē aut intellectū nūcupamus. Hic enim oculus cū sit anime inditus / & velut in eius centro situs: nullo pacto corpus delābit. sed a corpore abiunctus est. Eo quippe oculo anima manet in seipsa: que ceteris oculis / & mundo & proprio corpori communis socialisq; fit.

2 **Sensitiua virtus anime a naturā indita est: & vis est anime / ab animā inseparabilis nichil tamen anima eā vi in seipsa operatur aut ad seipsam conuertitur.**

Sensitiua virtus vis est anime / sita in anima ipsi anime a naturā indita: et ab anima inseparabilis. nichil tamen anima secundū eam vim in seipsa operatur: neq; ad seipsam conuertitur. sed in aliud: vt in corpus / transit eiusmodi facultatis operatio / eamq; vim exercet anima non in suo ipsius / sed in corporis ambitu: in quo sensatiōes ipse recipiūtur. nulla enī sensibiliis species in anima: sed in solo corpore omnis ē recipi nata. Sicut & vis vegetatrix:

Vis vegetatrix aīe.

3 **Vnde fit vt interioris sensus organum / licet int⁹ abditum sit & occultum: fit tamen extra animam in corpore.**

Interioris sensus organum / receptaculū est & cōseruatio sensibiliū specierū que per exteriora sensoria in humani corporis superficie sita: ad ipsum penetrant. Dixim⁹ animā / a sensibilib⁹ spēs / apathē id est / impassibile esse / nullāq; sensibile specie posse recipi i aīa: vt q̄ sit itellectualis celestisq; nature: Recipiūtur igit⁹ sensibiles spēs / & asseruant⁹ extra aīam: i aliqua corporis parte: q̄ dicit⁹ interioris sensus organū / naturalēque sensoriū imaginationis. in quo vis ipsa anime sensitiua: dū asseruata spectra & phantasmata speculatur / interiorē sensatiōē perficit. Vis itaq; imaginatiua suapte ipsius operatione ciet corpus internāque aliquā corporis partem: que reseruat⁹ sensibiles species / anime secundū rectū presentat.

Apathes / impassibilis.

Sensibile specie haudquaq; recipi i anima.

4 **Sicut mundus exterioris sensus gestat & continet obiecta: ita & humanum corpus interioris.**

Exterioris sensus obiecta / sūt sensibiles substātie. Interioris autē: spectra / phantasmata & rerum imagines. sensibiles autē substātie oēs i mūdo sunt. earū vero imagines / spectra & phantasmata: in interna aliqua & abdita corporis parte asseruātur. Sicut igitur mundus gestat & cōtinet in se / sensuū exteriorū obiecta: ita & humanū corpus / sensus interioris / & licet vocare licet mundū exteriorū sensuum obiectū: ita & humanū corpus / sensus interioris ipsiusque imaginationis.

Spectra phantasma rerum imago spēs rerum sensibiles

5 **Sicut suprema mundi pars concaua (que dicitur firmamentum) est verū sensus exterioris / vt visus obiectum: ita & suprema hominis pars itidem cōcaua (quod cerebrum nūcupamus) est verum interioris sensus / atq; imaginationis obiectum.**

supferius concaua / supferius conuexa

Perpulchra similitudo & analogia / maioris mundi ad minorē: & firmamenti ad cerebrū Nam suprema mundi sensibilis pars est firmamentū: quod est maximū & supremū sensibiliū corporū: omnia in se continens sensibilia. Siquidē qui supra firmamentū sunt celi: inuisibiles & insensibiles sūt: carētes planeta & stella. vltimū autē quod exteriori nudatur sensui est firmamentū: suapte natura visibile & sub quo fit finiturq; oīs exterior sensatio: auditio / visio / olfactio / gustatio / & tactus. Firmamentū igitur quod est maioris mūdi caput: haud immerito exterioris sensus verū / ac totū esse probatur obiectū. vt quod oīa in se sensibilia claudit / eaq; sensui exteriori p̄stat / & sub quo / & in cuius ambitu: omnis pficit⁹ exterior sensatio. Et que de firmamento & exteriorē sensu in mūdo dicta sunt: intellige in homine de cerebro & interiorē sensu dici. Omnis enim interior sensatio finitur / clauditurque sub cerebro. que est suprema hominis pars / velut celū cōcaua: & intus ad animā cordi insidentē cōuersa. In ea quippe spectra omnia / omnesque imagines & species sensibiles: reponūtur / asseruantur / atq; ipsi anime obijciūtur. Vnde fit vt sicut exterior sensus / est sensus firmamenti / & eorū que sūt sub firmamento id est sensibiles mundi: ita & sensus interior sit sensus ce

Analogia p̄portio similitudo

Illatio.

d r

rebri & eorum que in cerebro aut sub cerebro continentur / idest totius humani corporis. Et sicut in firmamento & i maioris mundi capite: reposita sunt & asseruata a natura / sensibilia rerum oim & substantiaru signa / sensibilesq; imagines: quas exteriori sensui / natura presentat: ita & in cerebro & minoris capite mundi: inlunt ab hominis arte & operatione sensibiles omniu reru species: que noctiluca spectra & phatasmata vocam⁹ / interioris sensus obiecta.

¶ **A**nime vtriusq; mundi maioris & minoris / sedes est in medio: sensibile vero eius obiectum in extremo. 6

¶ **M**aioris mundi anima est homo: minoris vero mundi idest hominis anima / est ipsamet anima. Sedet autem / vt diximus / homo in medio mundi / & firmamenti: itidem & hominis anima / medium in eius corpore obtinet locum. Firmamentu autem: sensibile est hominis obiectu / & exterioris totius sensus limes ac terminus. Caput vero in hoie / interioris est sensus obiectum. Hoc autem in homine / illud in mundo: paribus idest extremis supremisq; locis disponuntur.

¶ **S**icut in maiore mundo / presentia solis aut nubium: stellarum a minore mundo / aufert aspectum: ita & in minore mundo / exteriorum sensuum vigilantia aut vaporum presentia: internam spectroru & phantasmatum inspectionem confundit. 7

Sedendo corde / hanc ad sole / mundo.

¶ **S**ol in maiore mundo / cor est in homine. nubes in maiore mundo: vapores sunt in hoie. Solis presentia: stellaru tollit aspectu. Naturalis vero calor / (qui a corde procedit) in humano corpore presentia: exteriores vegetat / concitatque sensus. a quibus interdum prepeditur & confunditur interna sensatio: coruque que in cerebro reposita sunt inspectio. Et sicut a sole eleuantur nubes: que rursus in maiore mundo / interhiant inter inspectrice potentiam / (que est homo) & eius obiectum / quod est firmamentum ipsaq; sensationem prepediunt: ita & a corde in hoie / sursum spirant fumi: qui cerebri frigore defantur / cerebrum / eiusq; spectra nubillant. atq; ab inspectrice facultate / (cuius sedes est in corde) eius obiecta & phantasmata discludunt.

Analogia.

¶ **V**era ac naturalis hominis sedes: est in sole in ipsoque celo solis. 8

¶ **N**am sol cor est maioris mundi: homo vero maioris mundi anima. Sicut igitur minoris mundi anima / naturalem sortita est in minoris mundi corde sedem: ita & rationale est maioris mundi anima / naturalem in maioris mundi corde obtinere sedem. Hominis igitur vera ac naturalis sedes: est aut in ipso solis orbe / aut i eius celo. Rursu phoebeus orbis: verum est & perfectum maioris mundi mediu. vt quod ab extremis maioris mundi corporibus equali spacio libratur: quinto loco firmamento inferior / quinto quoq; loco elementari corpore superior. aut si vis quarto loco ab extremis planetaru orbibus saturno / ac luna. Naturalis autem hominis sede / ostendimus esse in mundi medio. orbis igit solis / vera est hominis sedes.

¶ **T**erram esse in in extremo mundi: solem vero in medio. 9

Cap. V.

¶ **F**irmamentum & terra / extrema sunt mundi: maxime abinuicem dissita / ac dissimillima: hec in imo / illud in summo.

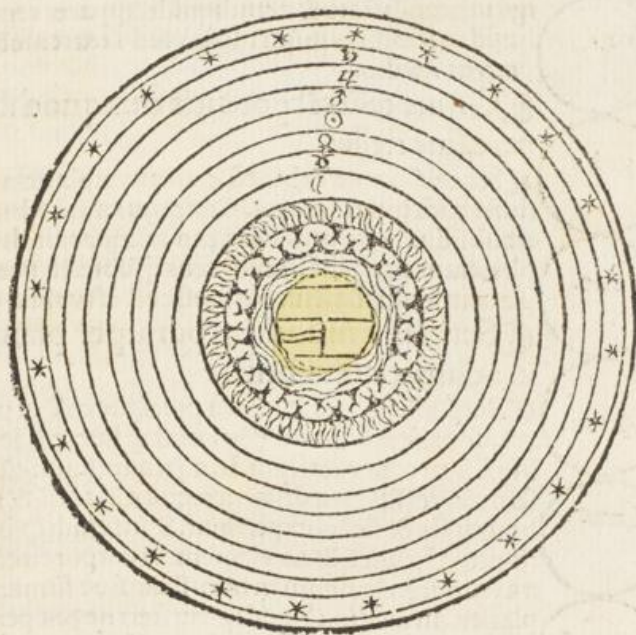
¶ **S**upra firmamentu / atq; infra terra: nullu est sensibile corpus etherogeneum / dissimilisq; speciei: quod mundi sit pars. Omnia vero que sunt mundi omnesque sensibiles mundi species: & ingentia corpora / siue substantiales partes / quibus constat sensibilis mundus: inter firmamenti ac terre clauduntur ambitu. Sunt igitur firmamentum & terra / vera sensibilis mundi extrema: maxime abinuicem dissita / ac dissimilia. Hec in imo: illud in summo collocata. Hec vt omnium potentia & ypostasis: illud vt omnium supereminentia et supremus actus. *ita maximae forma*

¶ **O**rbis solis est verum mundi mediu.

¶ **N**am si ipsos duntaxat planetarum celos inspexeris: sol quarto a luna / quarto quoq; loco a saturno distat. Est igitur solaris orbis / planetarum medius. Extra autem ipsos planetaru

orbes / supra atq; infra: relinquitur & alia quidem corpora dissimilis nature / & a planetis / & ab inuicem. supra quippe saturnum stat firmamentum: vltimum & maximum sensibilem et velut totum sensus. Infra lunam superant elementa quatuor: ignis / aer / aqua / terra. que licet et heterogenea / & ab inuicem differentia sint: quia tamen vna / simplici q; ratione / qua & corruptibilia & inuicem transmutabilia & sensibilia omnium seminaria quedam sunt / ab etherea / celestique substantia distare comperiuntur: simplici quoq; nomine ea complectamur / vocemusq; elementare corpus. Coflatur enim vniuersus sensibilis mundus / gemis corporibus: elementari & celesti. atq; id totum quod a centro terre / ad firmamenti circumferentiam / conuexamq; superficiem clausum interluit: sensibile mundum / totiusq; sensibilis mundi corpus & omne id quod est sensibile vocitamus. Hoc itaq; pacto distinctis sensibilis mundi corporibus: scilicet in elementare corpus & celeste. siue inter elementum / planetam / & stellam siue firmamentum: soliterum verum sensibilis mundi obtinet medium. Relinquit enim sub se corpora quatuor: planetas tres Venerem. Mercurium / Lunam & Elementum. itidem & supra se corpora quatuor / planetas tres: Martem / Iouem / Saturnum / & Stellam siue Firmamentum.

Sensibile mundum geminis consistare corporibus.

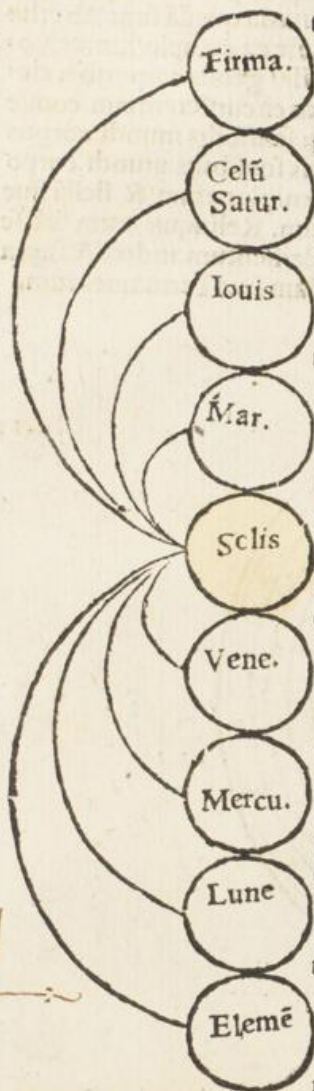

3 **¶** Vnde fit vt vniuersa sensibilis mundi machina sit tripartita: in elementum / planetam & stellam.

¶ Refuentes altius / ab eo quicquid est & ab omni substantia: dicimus aliam esse substantiam incorpoream / aliam corpoream. Incorporea substantia est tripartita in deum: in angelum / primum & purissimum mundi actum: et in animam. Corporea substantia: in celos omnes / in elementa / & ea que in eis sunt diducitur. Rursum e corporeis substantijs / alie sensibiles / alie insensibiles. Insensibiles sunt celi: qui supra firmamentum: quibus neq; planeta / neq; stella inest. Sensibiles sunt quecunq; a terra / firmamento continentur. Firmamentum innumeris est stellis conspicuum Planetarum celi: singuli / singulis planetis notantur. Elementa aut visu / aut tactu percipiuntur. Vniuersam igitur sensibilis mundi machinam nuncupamus: quod est a centro terre / ad conuexum et ambitum firmamenti / qui est terminus visus / totiusq; sensus finis. quam corpoream molem dico esse tripartitam: in elementum / planetam & stellam. atq; ex ijs tribus / conflatum esse sensibilem mundum. Et planetam esse sensibilis mundi medium: elementum vero & stellam sensibilis mundi extrema.

¶ Resolutis vniuersis sensibilis mundi corporibus ad soliditatem & plenitudinem: liquet amplius solem esse in sensibilis mundi medio/ terram autē siue elementum in extremo et imo.

Orbitū diuisio.

Quid orbis in actu fieri.

¶ Orbium: alius est solidus/ alius concavus. Solidus est qui a centro ad circumferentiam/ simili corpore est plenus: vt terra/ planeta/ et stelle. Concavus est qui aliū intra se claudit/ continetque orbem: vt elementa/ preter terram/ & celi vniuersi. Orbis solidus est orbis in actu: cui nichil potētie/ dissimilitudinis & alteritatis inest. Orbis vero concavus/ orbis est in potētia: plenus dissimilitudine & alteritate. Reductis igitur vniuersis sensibilis mundi corporibus ad actum/ soliditatē & plenitudinē: vt vnusquisque orbis seipso fit plenus/ aliū continens nullū: erunt omnia sensibilis mundi corpora/ extra se inuicē/ recta quadam linea & longitudine distantia. eruntque huius distantie & longitudinis extrema: firmamentum & terra/ siue elementū. media autē planete: quorū medius sol. In eo igitur mundi statu & actu: liquido apparet terram/ siue elementū haud in sensibilis mundi medio/ sed in extremo & imo collocari/ solē vero in medio.

¶ Omne celū est potētia eius quod illi inest: siue planete/ siue stelle:

¶ Nā celū omne/ orbis est concavus: planeta vero & stella/ orbis sunt solidi toti & integri. Concavus autē orbis potētia quedam est: solidus vero actus concavo simplicior. Item celū fert in se se planetam aut stellā: haud secus quā subiecta potētia actum. ipseque planeta aut stella: eius cui inest celi/ est vt lux/ oculū & actus.

¶ Sensibilis mundi corpora: per planetam & stellam in actum resoluuntur.

¶ Sensibilis mundi corpora precipue celi/ in potētia esse dicuntur: quādiu alterū/ alterū cōtinet/ seque inuicē cōplecti videntur. Tunc enim celi ipsi sunt orbis concavi. In actu autē fiunt: cū solidi sunt & extra se inuicē recta linea distantes. quā distantia & rectitudinē: in planetis ipsis & stellis experimur. Sunt enim ipsorum celorum actus: distantesque ab inuicē/ & ab elementari corpore: recta linea. suntque extra se inuicē: elementū in imo/ stella siue firmamentum in summo planeta in medio. Quod igitur fieri nequit per ipsosmet celos: fit per eorum actus/ id est per planetā & stellā. ipsi nepe celi non per se: sed per suos actus/ ad actum/ id est ad soliditatem et plenitudinem/ reducuntur.

¶ Vnde fit vt in vnoquoque planeta/ totius sui celi sit collecta virtus/ sitque planeta nobilioris substantie: quā suum celum & aliquo pacto suo celo equalis.

¶ Omnis actus nobilioris est substantie quā sua potētia. planeta autem actus est sui celi. nobilior/ igitur est & subtilior suo celo. Et cū omnis actus sit sue potētie vnitas: potētia vero/ sui actus multitudo: quicquid in potētia diuisum/ sparsumque est: collectū est & cōiunctum in eius actu. & quicquid ipsi potētie multifarie inest: vnice collectusque actui inesse cōperitur. Idem igitur est & equalis: quod & potētie & actui inest. sed aliter inest potētie/ aliter actui. vt eadem virtus est in potētia/ eadem in actu: fusa & sparsa in potētia/ collecta coniunctaque in actu. Eadem quoque siue equalis est substantia: que potētia & que actus dicitur. Vt fusa/ vt expansa/ & alterius capax substantie: potētia dicitur. vt vero defecatio tota sibi adest: seque minore quā prius mole et spacio complectitur: actus dicitur. Vnde fit vt omnis planeta/ sit sui totius celi defecatio: & in actum solidumque orbem reductio. sitque planeta tantus/ id est tante substantie/ quantum suum celum: et vt quiddā celum purius ac defecatus.

Imaginationis in susceptiuam & iudicatiuam diuifio. Cap. VI.

1 **I**maginationis interiorisue sensus pars alia est phantasmatu susceptiua alia iudicatiua.

Immaginationis interiorisue sensus pars alia est phantasmatu susceptiua alia iudicatiua. **C**omni cognitioni hoc propriu inest: vt alius sit eius actus/ alia potentia. alia potentia/ aliud obiectu. aliud iudicatiuū/ aliud susceptiuū siue presentatiuū. Impossibile enim est simpliciter idē esse quod specie intuetur ac iudicat: & quod eam suscepat. Nā et in anima (que suapte natura indiuisibilis est) id quod fert speciei iudiciū/ intellectus est/ & impassibilis animi actus. quod vero species suscipit & intellectus presentat: pars est animi passibilis/ eiusue potētia & memoria. Si igitur interna & indiuisibilis animi cognitio: i partes duas/ iudicatiuā & presentatiuā/ actū & potētiā sese dispelcuit: quanto magis ipsa imaginatio/ que extrinseca est animo: in partes eadē actū & potētiā/ erit dislinguenda. Et actū quidem imaginationis/ dicimus eā vim: que phantasmata speculatur. potētiā vero eam corporis partē: que spectra ipsa suscipit/ cōtinet eaq; intuitrici & iudicatiue facultati psetat.

De agente
& possibili
intellectu.
Agens
Possibilis

Dispersere/ & diuidi:
7 pprie potius a partē
one deouere.

2 **I**maginationis pars iudicatiua est impassibilis: presentatiua vero sola passibilis.

Nam sicut intellectus impassibilis est/ memoria vero sola passibilis: ita & ea vis que spectra intuetur/ impassibilis est. & ea non in se: sed in corpore deprehendit. corpus vero/ aut definita aliqua corporis pars: spectrorū susceptiua/ obiectiua & presentatiua est.

3 **I**maginationis vis iudicatiua/ pars est animi immortalis: presentatiua vero corporis pars est/ cum corpore interire nata.

Sicut animus hominis/ totus substantiā & naturā immortalis est: ita & omnis eius naturalis vis/ ac potētia/ est immortalis & eueterna. semperq; ipsi animo (siue in corpore siue extra corpus sit) inexistere nata. Non modo autē imaginationis actus: sed & omniū sensuū exteriorū actus & iudicatiue vires: naturales quedā sunt animi potestates/ animo a natura indite: haud minus q̄ animi cui insunt immortales. Corpus autē corruptibile est: & partes eius omnes corruptioni obnoxie & aliquando interiture. Idē idē & mundus.

Eueterna
Eternum

4 **V**nde fit vt anime a corpore separate: vis insit imaginatiua/ ociosa.

Anime separate a corpore/ insunt sensitiue oēs vires ociose: & sine suarum operationum actu. Nichil tamen imutata est vis ipsa sensitiua. siue exterior siue interior. sed vtraq; priuata est spectabili obiecto: interior sensus corpore/ exterior mundo: nullāq; exercere possunt operationē. Sine etenim corpore imaginatio: et sine mundo/ exterior sensatio fieri nequit. quandoquidē exteriori sensui mundus/ siue firmamentū: interiori vero corpus/ siue cerebrū omnia presentant.

5 **O**mnis anime vis: naturā/ suo debet organo esse coniuncta: vt propriam operationem exercent.

Omnis anime vis & naturalis potētia: est vt sit eius actus & operatio. Exercent autē nequit vlla eius operatio: nisi vis ipsa actiua/ suo coniuncta sit organo: & actus sue potētie ad sit. Nā operatio/ mediū quiddā est iter actū & potētiā: & vtriusq; motus & finis. Vis eni anime quē actum dicim⁹: in cognitione/ mouetur iudicio. potētia vero/ quā vim susceptiuam passibilem & presentatiuā nuncupamus: specierū presentatione/ ipsi actui/ naturalisue potētie adest/ dimoueturq;. Iudicat enim vis animi totiusue cognitionis actus: quecunq; illi ab organo & susceptrice potētia (siue exteriori siue interiori/ siue corporeo siue spiritali) offeruntur. Hic autē potētiā ipsam cognitiuā: siue vim animi/ naturalisue eius potētiā (vt imaginationē & exteriorem sensum) totius ipsius cognitionis/ siue sensationis actū vocitam⁹. Eius autē organū vt humanū corpus aut mundum: cognitionis ipsius potētiā. Actū enī censemus quicquid impassibile est: potētiā vero quicquid passibile. Licet pleriq; diuerso quodā modo sumentes actū & potētiā: ex opposito ipsa exteriora obiecta & organa vocitent⁹ actus: potētiā vero ipsas animi vires. q̄ vt aiunt sensus siue interior siue exterior/ sit potētia talis: quale sensibile siue interius siue exterius actu. fit autem (vt aiunt) vis omnis sensitiua sensatione & operatione talis: quale est sensibile actu.

Quid hic
potētia
vocetur.

6 **V**nde manifestum est animā debere iterum corpori restitui/ atq; hominē mundo. corpus quoq; & mundum/ a deo nonnunq; esse instauranda.

Diximus prius vt sicut se habet anima ad corpus: ita & homo ad mundū. Anima quippe/ anima est corporis: homo vero anima mundi. Et rursum sicut interior sensus ad animam & corpus: ita & exterior ad hominem & mundū. Interiore ei sensu: iungitur anima corpori/ despiciuntque corpus. Exteriore vero/ homo mundo cōgreditur: atque in mundū spectat. Et vt exterior sensus ad hominē totū est exterior: cū sit extrema hoīs facies eiulque superficies/ qua mundū cōtingit: ita & interior/ ad totū quod est hominem probat interior: ad animam vero dicitur exterior: & vt illius extrema superficies & corporeus quidam contactus.

Anima	Corpus	Homo	Mundus
Sensus	interior	Sensus	exterior

Et vt interior sensus finitē/ clauditurque corpore: ita & exterior sensus mundo. incipit tamē vterque ab anima. hic autē vltra mundū siue firmamētū: ille vero vltra humanū corpus/ siue cerebrum haudquaquam ptingūt. Vt igitur exterioris sensus verū ac naturale organū est mundus: in quo fit omnis exterior sensatio: ita et interioris sensus verū ac naturale organum est corpus/ in quo omnis ab anima exercet interna sensatio. Et sicut gemini sunt sensus interior & exterior: ita & oportet sensibile esse bipartitū/ in interiori & exteriori. Interiori sensibile/ corpus est: quod omnia interno sensui presentat. Exteriori sensibile mundus: quod omnia extrinsecus sensibilia homini ipsi offert. Si igitur id verū ē: anime nostre substantiā/ cōditā esse in euo/ nunquē interiturā: aderūt illi semper (siue in corpore/ siue extra corpus) vniuersae eius vires/ naturalesque potestates. Extra autē corpus subsistēt: plurimae eius vires ociose relinquūtur. vt quibus desūt ipsa subiecta & organa: & exercēdarū naturalium operationū facultates. vt substantiua/ vegetatiua/ motiua: & praecipue/ de quibus nobis est praesens sermo) sensitua & imaginatiua. Hāc enī vim dūtaxat in subiecto corpore: illā vero in mundo cōtere/ atque exercere anima nata ē. Et cū oīs naturalis anime vis & potētia: sit propter operationē que ab ea proficiscitur: debet & naturalis potētie euiterne/ semperque manētis: euiterna/ cōtinua & iugis esse operatio. Alioquin (quod cōtra naturā est) vis animae inanis atque ociosa manebit. Si quādo igitur quauis ex causa & propter fortassis naturā separabitur a corpore anima subsistēque ad tempus extra corpus/ & homo extra mundū: necesse tamē est eā rursum inseparabiliter/ proprio corpori cōiungi/ eiusque restitui. Similiter & hominē mundo. & instauraria deo: humanū corpus/ imaginationis organū: pariter & mundū vt exterioris sensus obiectum.

Sicut anime natura/ est esse in corpore: ita & hominis in mundo.

Sicut corpus est natiuum anime domiciliū ita & mundus totius hoīs. & vt in corpore saluari nata est anima: ita & homo totus saluari & esse natus in mundo. & haud aliter quā propter naturā/ anima extra corpus: & extra mundū/ homo fieri possunt. Quod autē propter naturā est perpetuari/ eodēque semper modo se habere nequit. oēs quippe violentū/ finitū est: defecte virtutis/ incōstans cito mutabile. Quod autē est secundū naturā/ cū cōtrarietate & pugnātia careat: perpetuū esse potest & semper idē. Impossibile igitur est animam semper esse extra corpus/ aut hominem extra mundū. Vbi autē anima corpori restituta fuerit/ & homo mundo: tū naturalibus suis domicilijs/ emigrare poterūt nunquam: naturalibusque suis operationibus/ infinito euo: oēs animi vires profuerunt.

Anime immortalitatem/ sequitur corporis instauratio: immortalitas hominis/ in nouatio mundi/ perseverantia vniuersi.

Si hominis (vt ceterorū animatiū) interiret anima: in nichilū sensibilia abiret omnia. vt que propter hominis corpus sunt facta: hoīs vero corpus propter animā. Quicquid enī ociosum est & sine fine: confesum a natura tollendū est. Humani autē corporis & sensibilia omnia: suam sortiuntur perseverantiam/ siueque substantie stabilitatē & permanentiam: quā ab humana animā. que in circulo et in euo cōditā/ sibi que perpetuo coherens: totius siue substantie immobilitate fixa est et idēitate stabilita. Arguimus igitur imprimis: ex anime immortalitate instauratiōne corporis futuram. Vt que nata est esse in corpore: et propter naturam extra corpus subsistat. Quod autem preter naturā est: incōstans & cito mutatione euadit. Deinde corporis instauratiōnem: sequitur totius humane substantie. in immortalitate perseverantia. Est enim totus homo ex anima & corpore: non anima tantum/ neque solum corpus: sed anime & corporis cōplexio naturalisque scirpus ac ynnio. Hominis autē immortalitatem & permanentiam: sequi necesse est & instauratiōnem mundi. quē eodem ad hominem modo se habere/ quo & corpus ad animā ostendimus. Si enim homo/ quedam est anima mundi: erit & mundus quoddam hominis corpus. & vt in separatione anime a corpore/ relabatur ad tempus in atomos corpus/ quod viuificatur ab anima: ita & sublato e medio homine/ separatoque eo a mundo: mū

Ratio animae
ma asseuerans
in mortalitatem.

si mouere quod oportet

Illatio prima.

Illatio secunda
Illatio tertia.

us qui ab homine regitur/ ad tempus interibit. Instaurabuntur autem rursus a deo/ corpus & mundus: & habitabit anima in corpore/ homo vero in mundo. Et sicut ex anima & corpore fit vnū natura/ qđ hoīem nūcupam⁹: ita & ex hoīe & mūdo fit vnū aliquid/ quod vocamus vniuersū/ siue maiorē hoīem: ex maiore aīa idest hoīe et maiore corpe idest mundo. Hui⁹ quoq; totū vniuersū perseuerātiā atq; immortalitatem: ex minoris hominis immortalitate & permanentia liquido inferimus. Constat igitur e sola animi immortalitate/ ob deuitandā ociositatem/ & effugandum atq; eliminādū id quod violentum & contra naturam est/ hec quatuor iferri: imprimis instaurationem corporis/ deinde immortalitatem hominis: hinc in nouationē mundi/ postremo idētitatem & pseuerātiā vniuersi.

Illatio q̄rta

Anima	Corpus	Homo	Mundus
H o m o		Vni	uersum

Quot sunt generatim/ cognitue animi vires. Caput. VII.

Nime: naturalis vis inest omnium discretiua/ atq; cognitua.

Aima fieri omnia potest. & non modo que creata sunt & ab sese diuersa/ illi cognoscere datū est. sed & de⁹ ipse expātere sese illi voluit: portionēq; tribuit nō nullam/ qua pro suo modulo/ diuinitatis formet conceptus. alia quoq; notionis particula fit anima sibi ipsi manifesta/ seq; intuef: atq; alijs idētidē viribus/ reliquas cōspicit creaturas. adeo vt nil sit in rerum natura: nullaq; substantia siue increata/ siue creata: que ipsius anime vim intuitricem & singulorum cognitiuam effugiat. queque non aliquo pacto ab eaprehendatur/ atq; internoscatur.

si impotenti se daret

Quot sunt internoscibilia obiecta: totidem sunt & cognitue anime vires.

Rationabile est eundem esse obiectorum internoscibiliū/ & cognitiuarum potentiarum numerum. vt vnicuius dinoscende substantie: peculiaris aliqua animi vis & naturalis potentia respōdeat: & diiudicetur/ atq; internoscatur simile a simili. Eodem quippe numero/ natura singulas animi vires & potentias: quo & mūdanas substantias & actus prouide dimensa est. vt ad singulas internas animi vires: singuli exteriores actus ferantur. nullaq; sit mundi substantia: exors sue animaduersionis & speculationis ab anima. Quandoquidem vniuersa que quoquomodo subsistunt/ siue increata siue creata: propterea subsistūt/ vt vel a seipsis/ vel ab alijs dinoscantur: veniātq; vel in suā/ vel i aliorum noticiam. Est enī scientia omnis & cognitio: substantie: quedam perfectio ac finis. idq; quod est: perfectiore ac nobiliore modo/ subsistere & esse/ cognitum dicitur: q̄ incognitum. Ignorantia quippe omnis tenebris est persimilis: scientia vero luci. Verius autem subsistere vnūquodq; in luce: q̄ in tenebris merito dicitur.

Peculiaris e appius a u specialis le p̄cipy a u

Verius esse vnumqđq; cognitū q̄ ignotum.

Internoscibilia imprimis obiecta/ in duplici differentia reperiūtur: materiali & imateriali/ sensibili & insensibili/ corporea & incorporea.

Thectria immaterialia sunt deus/ angelus/ anima: eadem sūt & insensibilia & incorporea. Trina esse! Omnis vero reliqua substantia: materialis est/ sensibilis corporea. Omnem autem reliquam substantiā/ duobus exprimimus: corpore scilicet & mundo. Subest enim anime/ proximum lia entia. & immediatum corpus. Corpori vero mundus/ qui propter humanum corpus/ est factus: sicut & humanum corpus propter animam.

Vnde fit vt & cognitiones anime: in geminas tantum differentias i primis soluantur/ sensitiuam & intellectiuam.

Iisdem differentiis & substantias omnes & anime cognitiones: imprimis mīma/ dualique sectione partimur. illas in sensibiles & intellectuales: has in sensum & intellectum. Sensum enim anime/ vocamus omnem ipsius vim: qua prehensat, noscitatur quicquid materiale/ corporeumq; esse/ mōstrauimus: vt proprium corpus & mūdum. eodē sensus nomine: marginariam & sensitiuam anime partem complectentes/ finientēsq;. Intellectum autem generatim nuncupamus: eam vim qua anima seipsam/ angelum/ deumq; conuertur. que sunt immateriales/ intelligibilesue substantie.

Quid generati itellectus.

Vniuersas rerum substantias: hoc pulcherrimo ordine/ in quinque parti.

mur: Deum | Angelum | Animam | Corpus | Mundum.

1	Deus
2	Angelus
3	Anima
4	Corpus
5	Mundus

¶ Nam eternus increatus immensusq; deus cunctis haud immerito eminens creaturis: primū obtinet locum. Angelus vt simplicissimus: primusq; rerum omnium productus a deo actus: secundo statuēdus est loco. Est enim & ipsi deo attiguus & proximus. Porro anima licet omnium creaturarū sit vltima: tamen (vt in libro de intellectu docuimus) supremū sensibilem & angelis proximum sortita est locū. Est enim anima: sensibilem omnium actus & finis. Deinde anime vltimū & proximū est corpus: quod illi famulatur subditurq;. quodque eādē in sublunare hanc regionē: peregrinatum ductitat ac vehit. Extremo autem atq; imo loco positus est mundus: vt humani corporis circūstantia ac natiuum eius domicilium.

¶ Vnde fit vt secundum totidem obiecta: distribuende sint anime cognitiones in singulas singulis aptatas ac proprias.

¶ Anima internoscitat mūdū / proprium corpus / seipsam / angelū ac deum. Hec autem sūt diuersissima obiecta. vnde igitur sunt / ac singulis proprie anime vires. Quia enim vt intuetur mundum / sensitiuā nūcupamus / seu exteriorē sensum. Quia corpus inspicat proprium: imaginatiuū interiorēque sensum. Quia sese conspicatur / sibiq; fit manifesta: vocitanda est ratio. vt que anime propria est: & a qua peculiarius ipsa rationalis censetur. tanq; huiusmodi appellatione / illi ab equali cognitione indita: qua neq; inferiora despicit / neq; superiora inspicat: sed in sua sede cōtinet / sibiq; coheret. Quia vero angelus illi aperitur / reuelatur / fitq; notus: vis intellectuā vocetur. Intellectus enim angelis proprius est / vt & anime ratio. Quia deniq; deū ipsum / quouis modo cōtemplari & speculari lubet: illi mentis portio adesse dicenda. Est enim mens ratione / atq; intellectu superior: & consumata dei cognitio.

Cognitiones aīe	Mens	Intellectus	Ratio	Imaginatio	Sensus
Obiecta	Deus	Angelus	Anima	Corpus	Mundus

Fit iterum vt anima sit numerus / mēsurā et equalitas oīm: sitq; cūctis p̄sens.

¶ Nam quotquot sunt substantiarū genera: tot illi cognitūdas potestates inesse monstrauimus. quinario numero / & substantias omnes: & cognitūdas anime vires finientes. Numerat igitur anima / ac metitur omnia. Equalitas est omnium: nūerus & mensura. Omnibus est p̄sens: sensu mūdo / imaginatione / corpori: ratioe sibi ipsi adest / spiritu intellectu: mēte deo.

¶ Aīa cognitūdas quicq; virib; p̄dita: duab; fit se inferior / duabus se precellit reliqua vero media: in propria se speculā sede & equalitate cōtinet.

¶ Anima imaginatione (vt superius ostendimus) in corpus despicit: sensu vero in mūdum. Fit igitur duabus iis inspectiuis viribus / se inferior. Nam corpus anime: mundus vero humano corpori subesse monstrata sunt. Porro ratione in seipsa cōtinetur: qua neq; que supra & altiora se: neq; que inferiora & depressiora: sed seipsam solā cōtuetur. Rursus intellectu & mente: seipsam transcendit. Illo quippe in angelū seq; regentē & illustrantē spiritum eleuatur: hac vero deum conspicatur. Geminis igitur cognitionibus / animā hinc in corpus / mūdūq; deprimit: illic vero in angelū / deumq; sustollit: media deniq; in statu cōtineri euidet manifestum.

¶ He quinq; cognitūdas anime potentie: in initio / fonteq; cōueniunt / dilite vero sunt sine / atq; obiecto.

¶ Quinq; quas diximus / cognitionū riuuli: eodem anime scatent inoriunturq; fonte. in diuersas tamen diluunt partes / varijsq; spacijs et obiectis finiuntur. Ratio orta in aīa: in ytrāq; effluens partē / vnde cūq; clauditur finiturque in anima. nec aliud quippiā q̄ anime substantiam irrorat. Imaginatio vero digressa ab anima: ad corporis vsq; fines protenditur / totūq; corpus perlustrat: vltra aut extra corpus / nichil attingens. Sensus autem progressus ab anima: expatat sese in mundum / mundi q; finibus arcetur. Similiter & ex parte opposita intellectus ortus in anima: seq; natiuo anime fonte proripiens: ad angelū se vsq; limitem extendit arceturq; angelica substantia. Mēs vero pari ab anima scaturigine emer-

11. Dapew dat

In deum vsq; penetrat/ diuinamq; substantia finitur. Cunctis igitur aie viribus: commune est intuitu/ fons vnus anime sublata. spacta autē earū exporrectiones & obiecta diuersa.

Quis sit harū quinq; cognitionum/ naturalis ordo. Cap. VIII.

1 Exteriorum & sensibilibus cognitio: prior est interiorum & intelligibilium cognitione.

2 Signa prius a nobis dinoscuntur/ ijs quorū sunt signa. Sensibilia autē signa sunt intelligibilia: exteriora interiorū/ materialia imaterialiū/ corporea incorporeorū. Procedit igit nostra ois sciētia & cognitio: ab exteriorib; ad interiora. A sensibilibus ad intelligibilia: & ab his q; nobis cōiūcta & familiaria sūt: ad ea q; procul sūt & a nobis distātilsima.

3 Anima sensim vi cognitionum/ a mundo effaxillat eleuatq; se in corpus: a corpore in seipsam/ a semetipsa in angelum/ a quo in deum.

Effaxillare/ ē axillas vel alas exercere dimouere & producere.

4 Anima in medio est oim: deus & mūdus extrema sūt. Nichil supra deū nichil infra mūdum. Supra mūdū est corpus: supra corp; anima: aie succedit angelus: cui preest deus. Aīa exteriorē sensu mūdo adest/ & ī mūdo est. Exteriori seīi succedit imaginatio. quo a mūdo sese in corp; effaxillat ac recipit. Cōsummatā vero imaginatiōe succedit ratio: qua sibi ipsi cōgreditur aīa/ seq; itueitur. perfecta vero ratiocinatione recipit intellectū: quo angelū conspiciatur. Intellectum deniq; sequitur mens: que deo animam innectit inseritq;.

Mundus	Corpus	Anima	Angelus	Deus
1	2	3	4	5

Anime discursus a mundo ad vsq; deum.

5 Vnde fit vt oīa in vno finiantur deo: sintq; propter vnum.

6 Nulla est rerū disclusio/ nullaq; dissonantia: que substantiarū omniū paci/ vnitati & cōtinuitati obsit. Vno quippe & cōtinuo ordine: omnia sibi iuicē coherēt/ atq; in se mutuo finiūt. Mundus in corpore/ corp; in aīa: anima in spiritu siue in angelo. Angel; in deo: deus autē in seipso. Rursum sens; in imaginationē transit. Imaginatione in rationē. Ratio in intellectū/ Intellectus in mentē. Mens vero in se reciproca: sibi ipsi modū/ terminūq; iponit. Deus angelū regit: Angelus aīam/ Anima corp;: corpus mūdū. Mens iudē intellectui preest. Rationi intellect;: Ratio imaginationi/ sensui imaginatio. Superiora igitur natura inferioribus: & priora & pstantiora sunt. Inferiora tamē nobis priora & manifestiora. Et licet intellectus a mente sit exortus/ Ratio ab intellectu/ a ratione deducta imaginatio: & ab imaginatione sensus: Inferiores tamē cognitiones/ prius tēpore in nobis vigent: priusq; a nobis excercentur: superiores autem posterius.

7 Primus anime motus est a mundo: secundus a corpore. tertius a seipsa: quartus ab angelo/ supremus a deo.

8 Primus aīam pulsitat/ ciet/ mouetq; mūdus: cum exercetur exterior sensatio. Consumato mūdano motu/ oritur corporis mot;: quo vis aīe imaginatiua pulsatur. Cum desit mouere animā corpus: mouetur aīa a seipsa rationēq; excercet. Hinc ab angelo intellectu: postremo mēte a deo pulsatur. Respicit em̄/ spectatq; iprimis aīa mūdū: deinde corp; hinc seipsam postea angelū/ vltimo deū. & longissimis interuallis deū mūdūq; cōspiciatur. Medijs: Corpus & angelū: breuissimo seipsā. Sunt enim deus & mūdus/ ad animam extrema vltima: corpus vero & angelus: interiora & medioxima extrema.

medioximis a vno: medio p̄tino.

9 Omnes quinq; anime cognitiones: in recta eadē lineā/ designare.

10 Sit recta linea/ a b c/ quā diuido in equas partes in puncto b: in quo statuo aīe cētrū. deī vtrāq; medietatem a b & b c: secō trib; equis pub; a b i/ a d d e/ & e b b c vero i b f f g/ & g c. & i pūctis extremis a & c colloco in pūcto a/ mūdū: in c vero deū. In secūdis extremis d & g: in d cōsistit corpus/ i g vero angelū. in vtriq; vero e & f: pono rursū animā. linea igitur b a/ qua mūdū anima spectat: sensus dicitur. linea b d/ qua corpus: imaginatio. b e/ & b f/ quibus in vtrāq; partem seipsam conspiciatur Ratio. b g Intellectus: b c vero mens.

Mūd;	Corp;	Aīa	Aīa	Aīa	Angel;	De;
A	D	E	B	F	G	C

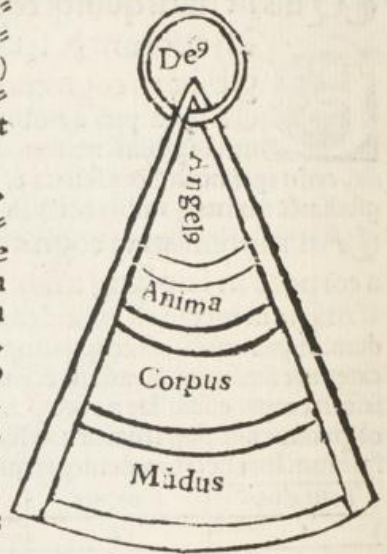
11 Anima prius videt oīa in mundo: deinde in suo corpore/ tertio in seipsa: quarto in angelo/ vltimo in deo.

is haud tam... elus ve... Deus... Ange... Aīa... Corp... Mūd...

Hec ex priorib⁹ euadit q̄ manifestissima. Prim⁹ enī (vt diximus) mūdus oīa aīe prefat⁹ / secundū substantiā per sensū. deinde corp⁹ eidē oīa offert: non vt mūdus / in substantia: sed in phātasmate & noctiluco spectro. Tertio loco / Rationales omniū species / i seipsa cōspicit. Hinc ad simplicem purumq; naturę actū vt angelū (quē & omnia esse docuimus) cōtemplandū fertur. Extremo vero loco / inuens creaturas omnes: oīa quo pacto (anteq; fierent) eterno suo inerant fonti atq; initio / meditatatur.

Vñ fit vt quodlibet: sit i quolibet & i singulis oīa.

Omnia sunt in mūdo: omnia in corpore / oīa in aīa / omnia in angelo / oīa in deo. & de horū singulis: vere enūciare possum⁹ / quoniā omnia est. Oīa rursum in sensu sunt / oīa in imaginatiōe: omnia in ratione / oīa in intellectu / omnia in mente. sed nō eodē (vt dixim⁹) modo / sunt in singulis oīa. Transfert enī sens⁹ / omnia a mundo in corp⁹. Imaginatio omnia a corpore in animā. Ratio ab aīa omnia in angelū. Intellectus omnia ab angelo in deum refert. Mens omnia in deo continet. Sicut enī primitus oīa a deo / supersubstantialiter orta sūt: ita & harum cognitionum vt / ab extremo imoq; mūdo: omnia per species in deum resoluūtur / suoq; restituantur initio.

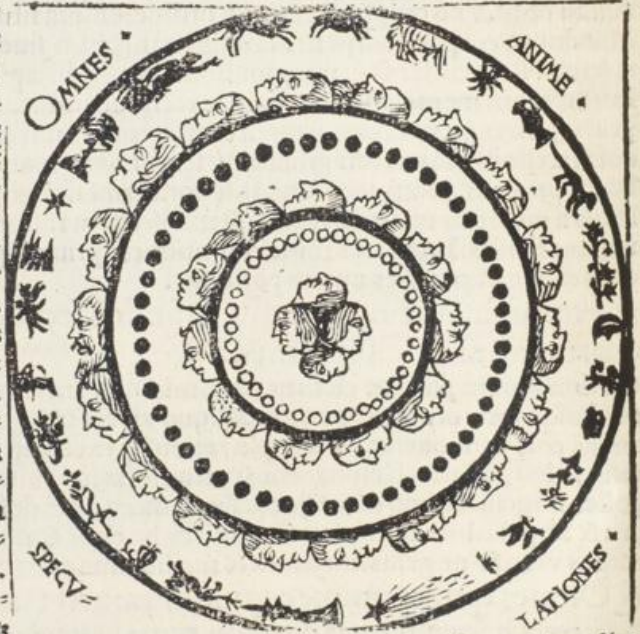
7

Speculationes & cognitiōes aīe pingēde sunt: quib⁹ i singulis oīa videt.

Differēter
oīa esse in
quolibet.

Anima est in medio oīm: & sensibiliū & intelligibiliū. vt pote cui sensibilia duo subsunt:

corp⁹ & mūdus / cuius presunt intellectualia bina: Angel⁹ ac deus. ita vt vtrāq; naturam congrue exprimere videatur aīa: & esse ambarū vinculū & eodem se habere modo / ad vtrāq; & sensibilia & itelligibilia. Scribo igit centro a tres circulos: quos eadē diametro partior medios & superiores medietates voco intelligibiles / inferiores vero sēbiles Interiorē autē circulū voco aīe circūferentiā. in cuius concauo ambitu dispono rationales verasq; aīe species. & circa a centrū: pingo totum oculū / aut totas facies: huiusmodi rationaliū specierū intuitrices. Hec enī erit peculiaris & ppria anime operatio: qua in semetipsa rationabiliter videt & intuetur omnia Deīde secūdi circuli inferiorē medietatē voco corp⁹ / superiorē angelum. & in vtriusq; medietatis cōcauo / designo iterum omnia / per quascunq;

notas. q̄ in inferiore medietate / erūt vt imaginationis spectra: in superiore vero / vt angelice species. Et circa vtrāq; conuexam medietatem / interioris circuli: pingo iterum oculos totos totasq; facies. quarum he spectra intuentes / erunt vt anime imaginatio: qua in corpus despicit / corporeasq; species & phantasmata specularur. ille vero sursum angelicarum specierū intuitrices / erunt vt anime intellectus. Demū in tertij quoq; & maximi circuli concauo: pingo iterum quibuscunq; notis vniuersa. In inferiore medietate omnia / vt sunt in mundo: secundū sensibiles substantias / mundanasque species. In superiore vero omnia vt in deo: trāscendentē / & per rationes rerū simplices insunt / que omnium exemplaria dicuntur. Aliter quippe sunt omnia in mundo: aliter in corpore. simplicius in anima / simplicius in angelo / simplicissime in deo. Et rursum circa secūdu circulum in eius conuexo: pingantur oculi

Diámetro: mas:
Diámetro l' tres: fo:
Diámetro: neu:

toti / toteq; facies. quarum que inferioris medietatis: erunt vt exteriores anime sensu. quib9 anima mudo congregatur / hauriens a mudo vniuersa. que vero supertoris medietatis: erut vt anime mēs & suprem9 aie a lucidissimus oculus / quo deū videt transitq; i deū. His itaq; tribus circulis / scripto circa eorum centrū rationis oculo: ois anime cognitio / omnique speculatio scribitur / pingitur exprimitur. qua omnia videt in mundo / omnia i corpore / omnia in se / omnia in angelo / oia i deo. Nam a centro ad interiorē circūferentiā: rationalis anima omnia in semetipsa conspiciat. Ab interiorē vero circūferētia ad secūdā: hinc imaginatiōe / omnia in corpore: hinc intellectu / omnia in angelo speculatur. A secūda deniq; circūferētia ad tertiam: hinc sefū mūdū hinc mēte deū / vniūsa esse pronūciat. Et ex hac descriptiōe atq; monogrāmo: liquet concauā superficiem / omnium esse susceptiuā & presentatiuā. Cōuexam vero omnium inspectiuam / intuitiuā & indicatiuam.

Monogramos / 4 linearis pictura

9 **H**inc manifestum est rationē in centro anime collocari: & eam ad circūferentiā vsq; anime protendi. Imaginationem vero sitam esse in anime circūferentiā: protendi ad vsq; corpus. Sensum deniq; situm in corporis superficie / extendi ad vsq; mundum.

Nam aliter pingi nequit aia intuens / vidensq; seipsā: nisi ab eius centro vt oculo & adū vniuersa ipsius circūferētia / vt potentia spectetur & cōspiciatur. Est igitur ratio in aie cētro collocāda: vt verus anime oculus / suā spectans circūferentiā: in cuius concauo rationaliter siue per rationales species oia cōtinētur. In anime autē circūferentiā: alius / cōuexa ex parte pingend9 est oculus / qui corpus attingit / in eoq; pariter omnia videt: quā vocam9 imaginationē. cuius actus / est vt aie cōuexa circūferētia: potentia vero corporis superficies cōcaua / vt cerebrū: cui oia phāta smata insūt. Rursū i cōuexa corporis superficie / alius pingendus oculus est: spectans mūdū / quem sensū dicimus. cuius actus est corporis conuexa superficies: potentia vero & presentatiua pars / superficies mundi concaua.

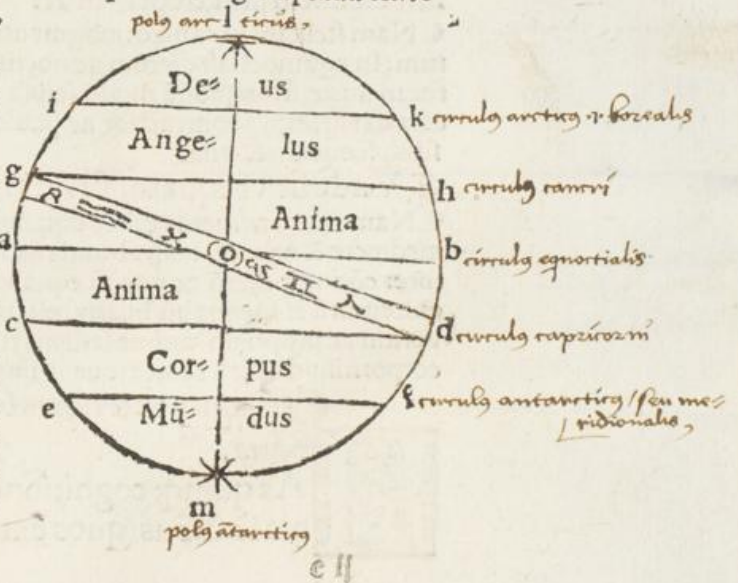
Comparatio harum quinq; cognitionum: ad quinq; terre zonas ac plagas. Cap. IX.

Vinq; que dicte sūt anime cognitiones: per pulchre quinis terre zonis / regionibns ac plagis coaptari ac respondere videntur.

Mundus ab astronomis in quinq; zonas / ac regiones: secundum solis discursū atq; ambitum sectus est. In extremas duas / perpetuo frigore rigentes: in geminas temperatas / & in mediam torridam. Ad mundi igitur similitudinem: per pulchre & animā ipsam / in totidem plagas / regionesue dispartiri licet. Nā cū (vt diximus) aia sit omnia & minor quidā mūdus: omnia utiq; ipsi anime insūt. Omnia autem dicta sunt esse quinq;: mūd9 corpus / anima / angelus / deus. Cum hec igitur omnia sint in anima: & in anime claudantur contineāturque substantia: horū vnicuiq; propria aliqua anime pars / ac regio aptāda est. totaq; anime substantia / in quinq; plagas distribuenda.

2 **D**eus & mundus / extremas anime obtinent zonas: his vero proximas angelus & corpus / mediam anima.

Sit circulus quicūq; a / b: representans vniuersā anime substantiam. quem instar terre (vt Astronomi iubent) partior in quinq; zonas: per quinq; parallelas & equidistantes rectas a b / c d / e f / g h / & i k. quarū a b sit vt equinoctialis: c d vt circulus capricorni: e f vt circulus antarctic9: g h vt circulus cācti: i k vt circulus arctic9: & i pūct9 arctici poli: m ārtarctici / o vero toti9 cētrū. His hoc pacto distinctis / statuatur deus in regione arctica que supra nos est: vt in i. l. k. **M**undus verō in regione antarctica / arctice opposita: que est e m f. **A**ngel9 vero in regione nostra habitabili: vt in g i k h. **C**orpus vero in oposita temperata: vt in c e d f. **A**nima autem in regione media / torrida & sole perusta vt in c g h d.

oia aie presertim in substantia

oia videt. a duo subfunt

ANIME
LATIONES

ero / vt angelus
oculos totos
na in corpus de
carum specul
ali concauo
sunt in mūd
iavt in deo
dicuntur. Alie
icius in angelo
pingantur ocul

Habet enim anima partem aliquam a medio ad superiora tendentē: & partem aliam qua a medio ad inferiora cōuertitur, atq; ideo omnis que a sole perambulatur regio: tota illius est regio ac mansio.

¶ Sicut sola torrida zona nusq̄ dimouetur / super quam meat assidue: ita & a media regione haudquaq̄ egreditur / emigraque anima.

¶ Sol in zodiaco fertur iugiter / mediam permeans terre plagam: ad extremas numq̄ per- tingens. Anima autem nusq̄ & ipsa dimouetur a medio: utpote que est omnium medium. Diuelli nequit a seipsa: nec propriā liquere sedem. Adest enim iugiter sibi ipsi / seipsam igne proprio perlustrat / torret exurique assidue. Extremis tamen regionibus adest: eo quo in se- quenti dicemus modo.

¶ Sicut sol extremis mūdi regionibus / virtute aut caloris aut luminis adest: 4 ita et anima extremas sui plagas / aut calore aut lumine scientie opplet.

¶ Vbi absens est solis substantia: presentissima est ei⁹ virtus / ut calor aut lux. Torrida zona exusta est solis presentia: caloris & luminis abundantia. In proximis autem zonis sol substan- tia abesse comperitur: temperato tamen calore & lumine illis adest. In extremis vero nulla iterum est solis presentia. Calor in eis remississimus / aut nullus apparet: lux tamen illis adest. Est enim calor mi- noris q̄ lux plenitudinis: & impeditioris mot⁹. Sic & aia licet soli sibi ipsi substantiā sit presentis / & in seipsa sola subsistens: calore tamen vitali / corpori adest corpusq; refouet. Mūdo vero / angelo / ac deo: vi luminis / id est co- gnitionis & scientie adeste cōprobat. Nam & mundum & angelum ac deū: vis ut dixim⁹ aie cognitiua plustrat.

¶ Sicut sol temperatas zonas in solstitiorū pū- ctis attingit: ita & aia hinc angelo / hinc corpori c euadit attigua.

¶ Sol in puncto h & c (que dicuntur solstitia hoc capri- corni illud cancri caput) vtrasq; tēperatas regiones cō- tingit: ad vltiora tamē nusq̄ illi⁹ presentia fertur. neq; enim temperatas zonas subintrat: neq; articam / aut antarticam attingit. Aia vero pari pro- portione: angelo & proprio corpori / efficitur attigua. distat autē semper & a deo & a mūdo: quibus (ut ostendimus) sola adest scientie cognitionisq; virtute.

¶ Ut solis in zodiaco declinationes / inflexionesue a medio gemine sunt: vna 6 ad cancrum / reliqua ad capricornum: ita & anima in vtramq; a medio pte aut eleuatur / aut deprimitur.

¶ Nam sicut sol in cancro: māgmentum est dierum: in capricorno vero / eorum decremen- tum: In equinoctiali dierum ac noctium equalitas: ita & anima / cum per intellectum eleua- tur in angelū: sit quodā modo seipsa potior ac pstantior. cū vero imaginatione descēdit in corpus: sit seipsa contractior ac paulo minor: In seipsa autem & in medio manens: perfiat sibi ipsi equalis & vna.

¶ Vnde fit ut equator sit rationis circulus: ac propria anime sedes. 7

¶ Nam ratio medietas est & equalitas omnium. Id enī omne rationabile censemus: quod mediocre & equale / neq; abundans neq; deficiens / non maius aut minus. At in solo equa- tore: cōtingit dierū ac noctiū equalitas. In eo igitur ipsa ratio / ipsaque rationalis anima: ut extremorū & inequaliū bilānx / est haud imerito locanda. Nā & in humano quoq; corpore: veram ac propriam anime sedem / tribuimus in medio / ut in corde. ut ex equo tota astantis corpori: illud insito calore foueat / impleatq; vita.

¶ Quinq; exteriores sensus: esse vt harum quinq; cognitionum

signa.

¶ As quinq; cognitiones: natura in humani corporis superficie / qui- nis sensibus (quos exteriores nuncupamus) expressit.

Cap. X.

magmentu / a magis aug-
mentū,

Equator / a circuly equoctrat
docatur in sphaera

Bilanz v libra

¶ Exteriora interioribus / notiora & manifestiora sunt: atq; ipsorū interiorū / sēsbilia quedā signa. Cognitiue autē quinq; anime vires (quibus de hactenus sumus locuti) ipsi anime indite sunt & in ea natura delitentes. earū quoq; internū ut & abditū actus: & q̄ internis organis perficiuntur. preter sensitivam: cui⁹ organū in aperto & propatulo est / expositū mundo: situm in humani corporis superficie. Et hac de causa natura in sola vi sēsbilia: que omnīū extima & manifestissima est / oēs quicq; (quas denarravim⁹) cognitiones expressit: eamq; in organa quinq; distribuit: spacio / gradu / loco in hūano corpore separata. a quibus totidē peculiare manant sensus / quos exteriores nūcupamus. E quinq; siquidē quas dixim⁹ cognitionibus: due sunt supra animā / due infra animā / vnaq; anima. quātoq; magis ab ea que oīm humillima & abiectissima est / ad altiore & prestantiorē cōtendimus: tanto magis in interiora & abditiora penetram⁹. rerūq; varietatē in vnitatem: latamq; basium fusionē in vni⁹ verticis angustiam colligimus. Abditior quippe est imaginatio sensu: imaginatione / ratio. Intellectus ratione penitior. Mens cunctis interior / sibiq; maxime insita. Et vt exprimitur mens intellectu: ita & intellectus in rationem dissolvitur. Ratio / in imaginationem sese explicat: imaginatio in sensum abit. Vnde fit vt haud imerito superiores omnes cognitiones (velut e suis fōribus in sensu maria dilabentes) sunt quodā modo in sēsb: vt & omnes aque in mari. Est enim vis sensitiva: ima & humillima omnīū cognitio. in quā velut in mare & sui profluuij sinem: superiorū omnīū fontiu aque: natura decurrūt / seq; recipiunt. Quini igitur sunt exteriores sensus: de quibus (quia oportune se obtulit sermo) sigillatim postea dicem⁹.

Basio / r fundy abiq; rei / i eodem. vel instura colimanu.

Illatio

¶ Exteriorum sensuū singuli: vno ordine / singulis cognitiuis anime viribus coaptantur.

¶ Vis (vt diximus) sēsbilia: in quinq; corporis partes se fūdit / distribuitq; in quinq; organa loco & ordine distātia. **Tact⁹** licet in toto sit corpore fusus: verius tamē & peculiariter in manibus / que organorū organa dicuntur / locandus est. **gustus** in lingua. **olfactus** in naribus. in oculis **visus**. in auribus **auditus**. Et hic naturalis est quinq; exteriorū sensuū ordo: ab ignobiliore ad prestantissimum.

Mens	Intellectus	Ratio	Imaginatio	Sensus	Quine cognitioe anime virib.
Auditus	Visus	Olfactus	Gustus	Tactus	Quini sensus exteri.
Aures	Oculi	Nares	Lingua	Manus	Organa eorū inde.
1	2	3	4	5	

¶ **Tactus** vt omnīū extimus: sensus est mundi / ideoq; sensuū totū coaptād⁹.

¶ Qd sit verū ac p̄p̄riū tact⁹ organū / postea suo loco disserem⁹. dicā autē nūc man⁹ / organa tact⁹. Man⁹ extime sūt hūano corp. vt q̄s hūano toti corpori: i parte mūdi vt aere vel aq̄ circūferre licet. Nulla etenim hūani pars ē corpis: q̄ manuū fugitare possit attactū. & q̄d cūq; nobis a mūdo obuiū: siue simile / siue dissimile corp⁹ occurrit: obuijs iprimis manib⁹ / illud attrectamus & excipere solem⁹. Est igit haud imerito tact⁹ / exteriorum oīm sēsbū extimus: velut eorū prōdromus / id est p̄cursor / & vt sensus mundi. atq; ideo coaptādus cōparādusq; sensuū: quā quinq; cognitiuarum anime virium vltimā / extremamq; esse docuimus.

¶ **Gustus** eadem proportionē imaginationi respondet.

¶ Nam sicut imaginatio a mūdo & hoīs superficie: sese recepat in corpus / & ab aīa in corpore finitur (Est enī imaginatio / corporis interna quedam sēsbatio) ita & **gustus** qui tactui succedit / mūdū & exteriora corpora linquens: hūanū corpus p̄auxillū subintrat / seq; in ore abdere incipit. Est enī tactū abditior: p̄inde atq; ipsius organū / tact⁹ organo penit⁹. Man⁹ quippe i exteriore aere & mūdo motitant: lingua vero in aere iterno / vt in ore & aula palati.

¶ **Olfactus** rationi respondere probatur.

¶ Nam sicut ratio in medio est omnīū cognitionū: duabus superior / duabus quoq; inferior ita & **olfact⁹** inter quinq; exteriores sensus mediū sortitus est locū. liquens sup se visum atq; audiri: infra autē gustū & attactū. Et sicut ratio relicto & mūdo & corpe sese itra aīam colligit ac recipit: ita & **olfact⁹** magis q̄ gust⁹ & attact⁹ corpori isit⁹ ē: & i aīalis corpe abditior.

¶ **Visus** est vt quīdam intellectus.

¶ Intellectus (vt in libro de intellectu docuim⁹) est repētina & momētanea speciē rū intelligibilium deprehensio. que vno tantū momento in intellectu perseuerant / statimq; in memoriam deuoluūtur. Potest igitur haud absq; ratione cōparari intellectuū visus. Est enī **visus** luminis sensus & perceptio. Lucis autem instantanea ē & subitanea origo. visui quoq; radij

Ut vis fiat *mittendo* momento (vt pleriq; sentiunt) se ab oculis propriunt / ferunturq; ad re visibile. Itaq; cu vtriq; & visui & intellectui: vis insit multa subito peragrans & fere imense atq; indefinite capacitatis rationabiliter visui, intellectus proportionabilis dicatur.

¶ Superest vt menti respondeat auditus.

¶ Nam sicut mens suprema est & prestatissima aie cognitio: ita & auditus ceteros quattuor sensus & loco precellit & dignitate. De eiq; tamē prestatia & nobilitate: postea dicturi sumus. Et sicut mens oibus est cognitionibus abditior: ita & ipsius auditus sensoria / in penetrabilibus corporis humani altius ceteris oibus sensoriis insita sunt & intus abditia. Cōstat igitur exteriores oēs quinque sensus: quinque cognitiois aie viribus per pulchre posse coaptari, tactū exteriori / tactui / gustui / imaginationi. Rationi olfactui / visui intellectui, menti auditui. Omnes quoque cognitiois aie vires: alii uo pacto vi sensitiue inesse.

¶ Sicut sensus in vno tantum genere / vt animalis reperitur: ita & ratio in vnica tantum hominis specie. Intellectus in solis angelis. Mens proprie soli deo inest.

Sensus & animal cōuertuntur.

¶ Sensus in hac propositione: & p exteriorē & pro interiorē sumēdus est. Inest autē huiusmodi sensus: vni tantū specialissimo & indiuiduo generi vt animali. Est enī animal specialissimū genus: in plura genera insectile & ipartibile. Sensus igitur / & animalis genus cōuertuntur: vt in omni & solo animati reperiri sensus possit. Ratio vero que se plus sensui / ad vnitatē colligit, vnitatē inest specialissime & indiuidue hominis speciei, & cū homine conuertitur: atq; homini vt homini propria est. Intellectus solis inest angelis: quorū quilibet per se vnā efficit speciem. Mens deo soli propria est. Nā intellectus & mēs: tametsi prius adesse anime dicti sunt: hoc ex participatione cōtingit. Vera enī & propria anime cognitio ratio est: a qua & rationalis ipsa censetur: Intellectum tamē illi adesse diximus: quantā angelorum a sequis noticiā. Mentē vero ipsius / diuinā scientiā / esse dictātes. Porro hic aliter intellectū diffinim⁹ immediatā esse dei cognitionē: qua sine medio ab attiguis & proximis angelis / iternoscitur deus. Mentē vero cognitionē censemus: qua deus sibi ipsi innotescit, et qua deus a deo: idē ab eodē cognitus est. Sicut & rationē proprie finim⁹: cognitionē esse dei mediatā / aliquoq; medio comparatam & acquisitam. Et hoc pacto soli homini propria est ratio, Solis angelis intellectus / soli deo mens.

Alia intellectus diffinitio.

¶ Exteriorum sensuum differentie.

Cap. XI.

¶ Sensuum exteriorum alius vniuersalis est / vt tactus: in toto animalis & genere & corpore fusus. Ceteri peculiare sunt.

Tactus

¶ Tactus vtrobique vniuersalis est sensus: & genere inquam animalis & corpore. vt qui in qualibet est aialis specie & in quauis corporis parte. Omni quippe animali tactus inest, atq; in toto expansus fususq; corpore est. Est enī hec prima animalium / a vegetantibus differens: vt quātūcūq; emortua / imperfecta / aut zoophita credantur: pulsata tamen et velut acumine aliquo / in quauis corporis parte terebrata: aliquanto corporis motu aut dilatata / aut in se cedētia: animātia esse: ipso solo tactu probent. Gustus quoque vt alimenti sensus iocundi & iniocundi: partim vniuersalis / partim peculiaris esse cōperit. Vniuersalis est genere: particularis corpore. Habet enī certā aliquā in corpore sedem / sibiq; partē aliquā corporis animalis deligit / cui vis ipsius insidet: et in qua vt naturali organo / suam operationē pficit. Inest tamē omni animali: atq; in toto aialis genere (vt alimentarie voluptatis & tristitie arbiter reperitur. Ceteri autē tres sensus olfactus / visus / auditus: vtrobique peculiare sunt & proprii. Nā neq; omni insunt aiali / neq; totū aialis obtinere corp⁹. Insunt enī duntaxat animantibus pfectis: suprema quorū arces sumaq; fastigia obsedere: que capita nuncupamus.

Gustū pti vniuersale partipetuarē esse.

¶ Eorum rursus quidam sine medio afficiuntur: quidam vero per mediū.

In mediis plusq; i extremis elementis animalium consistere vitā.

¶ Mediū: mediū exteriori / vt aer aut aqua. Internū enī mediū: aut caro est / aut organum: quo vis ipsa sensitiua obtegatur. Rursus igitur sensuū exteriorū: alii sine medio a sensibilibus afficiuntur / alij p mediū. Afficiuntur sine medio tactus & gustus. Id enī quod tactu / gustuq; percipitur: superpositū sit carni & animali attigū oportet. Ceteri autē sensus sensibilibus speciebus: aere aut aqua intersite afficiuntur. Sunt enī aer & aqua media elementa: in quibus vt plurimū aialiū vita cōsistit. & q̄ ipsa animātia circumstāt: per eaq; vt rara & subtilia motiatur. Extrema autē elemēta terra & ignis: minus nobis cognita minusq; familiaria sunt. nec

in eorū profūdo mouemur: neq; per ipsā sensibiles species ad nos ferūtur / ipsiq; afficimur.
 ¶ Iterum exteriorum sensuū / alij sunt coniuncti atq; indiuisi organi: alij ve-
 ro sensorium ipsum congeminant atq; condiuidunt.

¶ Quorū dā exteriorū sensuū: tota vis sensitua vnico se cōtinet / colligitq; sensorio. Quorū dā ve-
 ro secta sūt atq; diuisa organa. Imī abiectissimiq; sensuū tactus et gustus: coiūcti sūt organi. Ta-
 ctus i toto corpore / Gustus i lingua. Supiores vero sensus olfactus / visus / auditus: sua cōgeminat orga-
 na. Vis q; ppe olfactua: i geminas se expatat / aperitq; nares. Visua: patulicat aperitq; sese i
 ābos oculos. Auditua duab; ē aurib; i fusa. Tres igitur recessim; exteriorū sensuū differitudies
 Vniuersaliū scilicet & particulariū: imediatorū & mediatorum: diuisi sensorij & indiuisi. atq; in
 his tribus diuersitatibus / abiectissimi duo tactus & gustus: a ceteris tribus distare comperti
 sunt. Ambo enī tactus & gustus: & vniuersarij sunt / & imediati & cōiuncti atq; indiuisi or-
 gani. Olfactus vero / visus & auditus: vno noīne sunt & peculiare & mediati & diuisi sensorij.

*Patulicare / aprire se
& patulus fieri.*

Auditus	Visus	Olfactus	Gustus	Tactus
Particulares			Vniuersales	
Mediati			Immediati	
Diuisi organi			Organi indiuisi	

¶ Particulares sensus vniuersalibus: mediatiū imediatis / & qui sensoriū diuisi-
 dūt / his qui coniuncto sunt organo: perfectiores & prestantiores sunt.

*Sensorij / vas lorus
vel organū sensuum*

¶ Nam quanto quippiam min; triuiale / minusq; cōmune fuerit: tanto censetur prestātius
 Vniuersales autē sensus dicti sunt: qui in toto aialis aut genere / aut corpore insunt. Particu-
 lares vero perfectiorū animatiū sūt proprij. Certas enī sibi delegerūt animalū species quib;
 solis isūt: & peculiarē aliquā i aialis corpore obtinēt sedē. neq; enī i toto sūt aialis genere: neq;
 in corpore toto. Rursū hi sensus perfectiores / prestantioresq; censēdi sunt: qui i animalis corpo-
 re / sunt loco subluniores. particulares autē sensus vniuersalibus emīcti imediatis mediati:
 & qui diuisi sūt sensorij / ijs quibus coniūctū atq; vnū est organū. Sunt igitur illi natura his
 potiores & prestantiores.

¶ Mediatis sensibus: vis sensitua amplior atq; intērior inest / q̄ im mediatis.

¶ Nā vis que longius fertur / que ad plura pertingit / que exteriora media penetrat: amplior
 intērior / fortiorq; est / ea q̄ se solo fundit / cōtinetq; organo: & q̄ dūtaxat incubātia sibi obiecta
 & suo attigua sensorio comin; diiudicat ac percipit. Mediatorū autē sensuum vis sensitua:
 & sua ipsi organa / & exteriora media opplet. Fert enī distantiū / & pene absētū rerū iudiciū
 tanq̄ his cōiūcta / p̄xima & presēs / que porro sunt / loco amota atq; separata. Vis vero gustus
 & tactus: humani corporis superficie / ente q; vt simul ambitur / ita & finitur. nichilq; dep-
 hēdit eorū que intersite aut acre aut aqua: ab humano corpore dissociataq; sunt.

¶ Vnde fit vt hec causa esse deprehendatur: cūr mediatorū sensuum gemi-
 nata / diuisaq; sint sensoria.

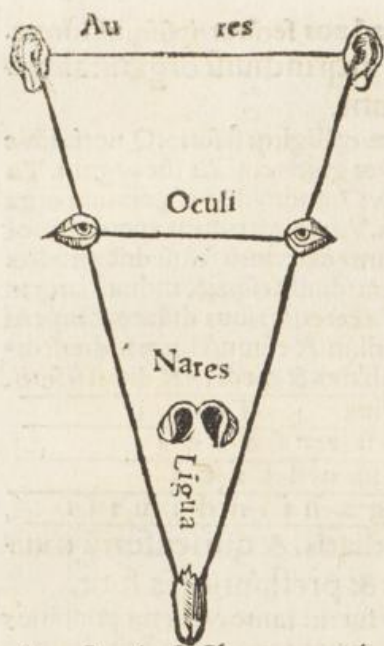
¶ Amplior atq; intensior trium superiorum / q̄ duorū inferiorum sensuum virtus: causa est
 cur iidem sensus & mediati sunt & diuisi sensorij. Nam vis intensior: maioris est plenitudi-
 nis: inq; plura media diffundere sese nata est plurib; q; cōtineri / referari & manifestari of-
 tuis & organis. Pusilla autē vis remissius agit: intus sese cōtinēs / comin; sensibilia diiudicās.
 vtq; fortior euadat / sese ad vnum colligit / diuidi respuit / vni rātū atq; indiuiso organo ifusa.

¶ Quanto sensus eminentior fuerit: tanto illius sensoria / maiore sunt inter-
 uallo dissociata.

¶ Gustus indiuisi & coniuncti est organi. Eius enim sensorium lingua. Olfactus primus sua
 aperit diuiditq; sensoria: sed minimo interuallo / ac spacio. Distant enim ambe nares sola
 cartilaginea mācerie. Vis post olfactū / latior esse icipit / seq; geminis distiguit oculis: quorū
 amplior est q̄ duarum narium intercapedo. Auditus vero extrema latitudine referatur: seq;
 in diametrum / rēctaq; distantiam adaperit. Spectans vna aure dextrum latus alia sinistrū
 totoq; capite dissociata sunt eius sensoria. Hec autē ex sensitive virtutis abundantia / atq;
 intensione contingunt. vt quanto hec in altiore & eminentiore sensu intēditur tāto & ampli-
 ore cōtineatur spacio / suorumq; distātiā augeat organorum.

¶ Vnde manifestum est superiores quattuor sensus / qui i animalis capite co-
 locantur: haud inuenustam continere pyramidem.

vt in septi de p̄sigitur

Aures due/plus distāt q̄ vtriq; oculi. hi quoq; plusq̄ abe
nares/he plusq̄ lingua: que coniūcta est atq; idiuisa. Hiigit
sensus quattuor audit⁹/ visus/ olfactus/ & gustus/ qui i ani
malis capite sunt siti: haud inueniunt claudant (sed euerſa)
pyramidem. cuius conus/ vertexq; in lingua/ basis in auri
b⁹. Possumus & alias sensibus exterioribus aptare differē
tias: ex diuersitate positionum & locorum. Auditus quippe
loco permixtus esse videtur: spectans (vt dixim⁹) in partes
locorū duas/dextrā & sinistram. visus & olfactus positione
& loco simplices sunt: vt qui vtrifq; suis sensorijs/ in eādem
porriguntur positionum differentiam. Ambo quippe oculi
in anteriorem spectāt partem. Gemine autem nares in de
orsum protenduntur/ reflantq; in ima. Gustus quoq; haud
minus loco simplex euadit. Nam lingua e superiore parte:
adnota pretētat alimenta/ ferturq; quodāmodo in sursum.
Superest sensus nullus: qui peculiariter in postrosum ferri
videatur/ sitq; retrograd⁹: preter attactū. Hic enim vnuer
ſalis sensus est spectans in omnem positionum differentiam
fitq; secundum totum corpus/ totius sphere plenitudinem
occupans: sursum/ deorsum/ dextrum/ sinistrū/ ante & post.

Qualiter tres anguli rectilinei acutus/rectus/
obtusus: in sensibus reperiantur. Cap. XII.

Eorum sensuum qui sua diuidunt geminātq; sensoria: sensitua vis in
vtrorq; sensorio est vna.

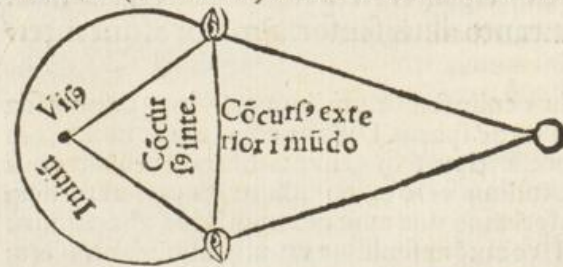
In olfactu/ visu atq; auditu/ licet diuisa/ geminataq; sint sensoria: in vtrorq; tamē
eiusdem sensus organo atq; sensorio/ sensitua vis simplex/ vna atq; indiuisa cōsistit.
vna quidem specie: & eiusdem simplicis obiecti: vt odoris/ coloris/ aut soni ferre nata iudi
cium. Et ab vtrorq; simul sensorio: tātum vna/ perficitur sensatio: auditio/ visio/ olfactio.

Vnde fit vt ambo eiusdem sensus sensoria: sentiant vt vnum.

Eadē enim est specie/ naturalis aie potentia & sensitua virtus vtriq; infusa organo. simul
tempore ciens/ mouēq; vtrūq; sensoriu: ad sensibile recipiendā speciē. simulq; feruntur ambo
sensoria: a simplici & eiusdē nature obiecto/ quod ipsi sensui est ppriū. Et neq; in vno vna/
& in alto alta perficitur sensatio: sed in vtrorq; eadē exercetur operatio. Ambo enim sensoria
vnice simulq; siue a minore siue a maiore mūdo mouētur. a minore mūdo: id est ab ea que
homini inest/ sensitua virtute: q̄ vtrūq; aperit/ referatq; sensoriu ferēs vnū in vtrorq; iudiciū
a maiore vero mūdo: id est ab eo quod in mūdo est obiecto siue ab obiecti specie: que simul
vnicoue motu in vtrorq; organo recipitur.

Sicut a geminis eiusdem sensus sensorijs/ fit ad exterius obiectum in ma
iore mundo concursus: ita & ab iisdem sensorijs/ fit concurrentia in minore
mundo: ad interiorem vim sensitua/ que ipsi⁹ sensationis fōs est atq; initium.

Ab vno (vt dixim⁹) & eodē sensibili obiecto: vt sono/ colore: odore. eiusdē sens⁹ ambo affi
ciuntur mouēq; sensoria/ aures/ oculi/ na
res. Et eadē est eiusdēq; speciei vis sensi
tiu vt auditua: q̄ vtrifq; infusa est aurib⁹.
eadē visua q̄ in ambob⁹ oculis. olfactua
eadē i gemis narib⁹. Fit itiq; ab vtrifq;
eiusdē sens⁹ sensorijs/ gemi cōcur⁹: vn⁹ ex
terior i maiore mūdo/ ab ipsis sensorijs ad
vnū aliqd idēq; obiectū. ali⁹ interior i mi
nore mūdo/ id est in ipso aial vt hoie: ab

Res sensibilis

ijsdē sensorijs/ ad eādē sensitua: siue ad ipsi⁹ sensationis fōtē atq; initiu/ & vnde sensitua vis i ipa
manat sensoria. Nō eni sensitua ipsa vis: primit⁹ & p se/ gemis infusa ē sensorijs. Alioqui diuersa
esset spē: vni⁹ nature i sensorio vno & alteri⁹ i altero: sed ab aliqua alia vniali & cōiuncta aialis
parte/ ipsis sensorijs abditiore atq; iteriore: in ipsa organa manat/ deriuaturq;.

Cum omni dualitate sit vnitas prior; rationabile est eorum sensuum qui 4

organum diuidunt/vim sensitiuam ante ipsa organa intus esse coniunctam.

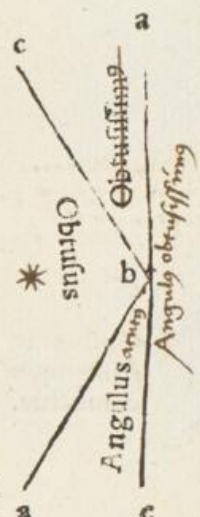
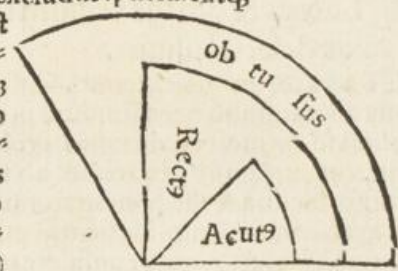
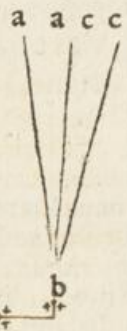
Hec ferme ex precedente liquet. Nam nulla per se & prima esse potest dualitas: que non manarit ab vnitare: & que non priorē & anteriorē habeat vnitatem/ ad quā coniuncta sit ipsius alteritas atq; diuisio. Sensitiua igitur virtus: que in duobus eiusdem sensus sensorijs quāritate/ positione/ ac loco dualis/ diuisaq; reperitur: cum per se ac primo minime ipsis organis insit: in anteriore aliqua priore & interiore animalis parte coniuncta sit/ collecta & vna numero necesse est. atq; hunc locum/ hancq; internā animalis partē: totius sensationis fontē/ iniriūq; vocamus. a quo vis ipsa sensitiva: se in vtraq; fundens organa geminis ostijs mino re se mundo exerens/ referat/ expanditq; maiori mundo.

¶ Vnde fit vt inter huiusmodi sensuum organa & suos fontes / suaue inītia: rectilinei quidam constituentur anguli.

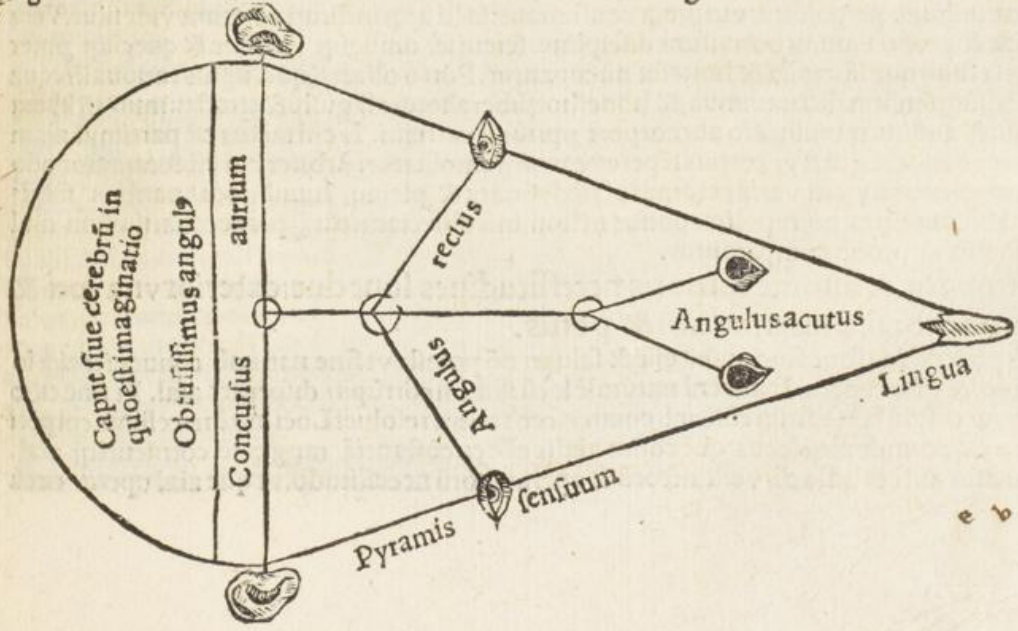
Rectilineus angulus: in duabus rectis lineis & tribus punctis consistit. A geminis autē eiusdem sensus organis/ ad internā vim coniūctā: ad eāque partē abditā/ in qua coniuncta est vnaqueq; vis sensitiva/ & vnde sese in organa fundit: recte due linee producte/ claudunt/ cōtinentq; totius sensus angulum. isq; totus angulus ipsi animali/ minori q; mundo inest. Et hoc tantum in auditu/ visu & olfactu contingit. quos ideo bifidos/ dispartitos angularesq; sensus nūcupare possumus. Vnde fit vt exteriorū sensuū tres: trini reperiantur auditus/ visus/ olfactus. Nam eorum singuli sunt angulares. Angulus autem omnis est trinus: punctorum trinitatem quibus due linee cōstantur inuoluēs.

¶ Olfactus in angulo ferme acutissimo consistit: auditus in obtusissimo. superest vt visus in medio & recto.

Caput Geometras/ tres sunt angulorum rectilineorū species: rectus/ obtusus acutus. Rectus: medius et equalis est. Obtusus & acutus extremi: hic recto minor/ ille maior. Rectus neq; magis suscipit/ neq; minus. Quocunq; autē acuto dabilis est acutior: vsq; ad acutissimū. Quocunq; itē obtuso/ ad obtusissimum vsq; dabilis obtusior. Acutissimus autem est: quando due linee: omne excludunt spaciū/ suntq; cōiuncte & linea vna/ Vt sit acutus a/ b/ c: iūganturq; linee a/ b/ & b/ c: ita vt a/ & c fiant pūctū vnū. linee a/ b/ & b/ c oē excludūt spaciū. sūtq; linea vna: quocā acutissim⁹ angul⁹. Obtusissim⁹ autē est duorum rectorum spaciū: & cum intantum sese angulus aperit/ vt ei⁹ linee ad directionem perueniant/ sintq; sibi inuicem directe: & linea iterum vna/ Vt si obtusus a/ b/ c/ sese eousq; dilatet: vt linee a/ b/ & b/ c ad directionem p̄ducte/ sint vna linea a/ b/ c: hec dicenda est obtusissimus angulus. Dicimus igitur quoniam exterior sensus: ab acutissimo angulo/ sese aperire incipit vsq; ad obtusissimum. Distant enim olfactus sensoria (quas nares dicim⁹) angulo ferme acutissimo. vt inter quorum fistulas ac tubos/ intercepta est sola tenuis cartilago. Porro auditus sensoria obtusissimo/ ac maximo angulo distenta videntur: & ad vsq;

* in vtroq; tunc diuisa consistere nara modo olfactio.

e b ::

Juorum rectorum pervenire distantia. Est enim auris/auri cōtraposita: dextro vna i latere
alia in sinistro capitis collocata. Et si extremos sensus auditū/olfactumq; extremis angulis
obtusissimo et acutissimo dimensi sumus: superest vt eadem lege medium visum/ medio re-
cto angulo non inconcinne metiamur. atq; eam concurrentiā que fit ab vtriusq; oculis: ad
internum visive virtutis fontem: recto angulo coaptemus.

Quod exteriores sensus sint tripartiti: alij boni vtilis/ alij delectabilis/ alij
honesti. Caput. XIII.

Sicut bona sunt tripartita: in vtilia/ delectabilia & honesta: ita & tri-
partiti sensus vtilium/ delectabilium/ & honestorum.

Sagmata
odorifere
distillatōes

Vtilia bona sunt corporis bona/ naturalesque corporis necessitudines. vt vestes
et queq; opera/ omnisq; suppellex: cibus item & potus/ sine quibus saluari
nequit animalis corpus. Delectabilia vero sunt: sine quibus esse quidē potest animalis cor-
pus/ hilaritatē tamen ac iocunditatē prestant. vt varij flores/ vnguenta/ sagmata & queq;
huiusmodi sunt/ que sua uerter hominē totū afficiunt. Honesti autē bona sunt discipline/ om-
nesq; virtutes: que propria sunt animi bona. E quinq; igitur exterioribus sensibus alij vti-
lium esse bonorum videntur: quidā delectabilium/ & quidam honestorum. vt in sequentibus
propositionibus sumus ostensuri.

Vt vtilia bona sunt corporis/ honesta vero animi: ita & delectabilia/ quo-
dam modo totius hominis esse videntur.

Hominē i hec tria partimur: corpus/ animam/ totū. dicimusq; vtilia bona/ referenda esse ad
corpus: honesta ad animū/ delectabilia vero ad totū. Alia quippe sunt corpori propria/ alia
animo/ alia vtriusq; cōmunia/ que toti sunt ppria. Corpus per se deorsum/ ad inferiora raptat.
Anima suapte natura/ ad superiora tollitur. Totū vero: nexus est & amor vtriusq;: quo con-
tinentur ambe partes in medio. Itaq; alia quidē sunt bona ob que disquirenda: deprimuntur/
deiciunturque corpus in mūdū. Alia vero quorū amore/ oblita nesciaturque corporis aia: sese quo-
dā modo illius claustris exiit/ tollitq; pro virib; ad sidera. Alia deniq; sunt que vtriusq; parti
epithalamū/ siue hymeneū canūt: q; huiusque coercetur i medio/ copulant i iuicē/ coeūtq; i toto.

Epithalamū/ sacra
apud gentiles huius q
i nuptijs canit
Hymenū idem

Tactus & gustus vtilium sunt bonorum: visus & auditus honestorum/ ob-
factus delectabilium.

Gustusta-
tū iemper
cōiunctus.

Tactus & gustus: exteriorū sensuū/ sunt abiectionissimi & vulgarissimi. Cūctis quippe aiantē-
bus ad naturaliū necessitudinū prouidentia: a natura deputati sunt. ita vt/ presēte tactu/ cō-
festim id cui inest: iudicemus/ probemusq; esse animal/ atq; eo absente non esse animal. Co-
mitatur autē gustus tactū: & ab eo separatur nunq;. Vt enī i iudex est naturalis/ conueni-
entisq; loci: ita & ille preterator naturalis/ conuenientisq; alimenti. Naturalis autem locus
& aptū conueniensq; alimentū: prime sunt/ summeq; animalium necessitudines. sine quib;
animaliū saluti/ natura consulere nequit. Visus autē & auditus (vt latius postea ostensuri su-
mus) discipline sensus vocitantur/ omniū prestantissimi & liberalissimi. qui vt gustus & tactus
ad corporis carnisque salutē: ita & ipsi ad spiritus/ atq; animi partū/ eaq; haurienda que ani-
mum erudiunt/ perpoliunt/ virtuteq; consumant: facti atq; instituti a natura videntur. Vera
quippe & propria animi bona: sunt discipline/ scientie/ omnesq; virtutes & quecūq; ppter
se bona sunt/ que liberalia & honesta nūcupantur. Porro olfactus/ quē supius rationalē/ equa-
lē/ mediūq; sensum dicit: a iudicemus/ & honestior/ liberaliorq; est gustu & tactu: min; tñ libera-
lis visu & auditu/ minusq; aio aut corpori pprius q̄ extremi. Is enī factus est partim vt aiam
in corpus euocet: partim vt corpus tēperet/ carnēq; emolliatur. Arbitrari enī est & captator odo-
re suaueolentie: quam varia ceromata/ hedysmata & pleraq; huiusmodi/ naribus inspi-
rant. Hec autem ex myropolijs/ potius in hominū oblectamētū: q̄ per necessariū vsum/ mul-
to sumptu: ac precio comparantur.

Hedysmata
& sagmata
ta eadem.

Myropolia/ vnguentis
tozad tabernaculi/ ubi
vendunt vnguenta
In Myropolia huius
tabernaculi/ sicut dicitur

Primarie & summe corporis necessitudines sunt due: exterior vna loci &
operamenti: alia interior/ cibi & potus.

Aiali p̄necessaria sunt/ sine quib; esse & saluari nō potest: vt sine naturali/ conuenientiq; lo-
co: sine itē cibo et potu. Extra enī naturalē locū: statim corrūpit/ disperitq; aial. Et sine cibo
aut potu cōfesti fame/ sitiq; cōficiet/ emarcescet/ tabeq; resoluet. Loci autē necessitas corpori
extera est: perindē atq; locus: quē cōstat aialis esse circūstantiā/ tangentē cōtinentēq; aial.
Reducitur autē & ad locū/ velsimētorū & operimētorū necessitudo. vt que aial operit/ circū

stat cōtinet/ac tāgit. Porro cib⁹ & potus interiores animalis necessitates vocātur. nō enim animal ipsū circūstant/ aut cōtinet: sed ab aiali assumuntur/ intrors⁹ recipiūtur/ atq; in eius substātiā cōuertūtur. Quo fit vt gust⁹ sit nobilior attactu: quēadmodū cib⁹ & potus ipsa ope rimēta/ vniuersaq; supelledilē pcellūt. Id eni quod in aiali recipiēdū est & in eius substātiā cōuertēdū: eo prestāt⁹ est qđ tātū circa aial cōsistit/ nec verti in ei⁹ substātiā potest.

5 ¶ Vnde fit vt tactus sit sens⁹ cōueniētis loci & cōsistētie aialis in mundo.

¶ Haud īmerito tactus prim⁹ est & pncessari⁹ aialis sens⁹: sine quo esse nō potest aial. Nā iūma/ primaq; rerū oim siue aiatarū/ siue inanimatarū necessitas: est vt sint in loco. Et q̄ primū aliquid factū est/ subsistit in loco: nec aliter esse potest q̄ in loco. ita vt hec simul & cōuer- sa videātur: esse & esse in loco. Nō esse itē in loco/ & non esse. Oīa igit̄ siue inaiata siue ani- mantia q̄ primū facta sunt & subsistūt: in loco sunt. Sed inaiata sensū loci nullū recipiūt/ nul- lūq; ferunt circūstantis corporis iudiciū. Nā et hac de causa a natura in proprio/ cōueniē- tiq; loco sita & collocata sunt/ in quo saluari egent. Aialib⁹ autē inditus est circūstantis se corporis sensus: ferūtq; iudiciū cōmode & incōmode sedis sueque in mūdo cōsistētie. que si īperfecta sūt/ viq; motiua destituta/ vt zoophita: in naturali/ proprioq; loco innascūtur/ gignūt- turq;. Si vero pfecta/ et si in cōtrarijs fuerint locis: affecta cōtrariorū & īsalubriū dolore/ atq; tristitia: continuo in naturalē se/ propriūq; locū trāfferūt in eoq; immorantur.

Illatio.

*zoophita / sensibilia
aiantia imperfecta
vt omnes. 4. gener.*

6 ¶ Fit iterū vt tactus ī toto sit aialis corpore fus⁹: fiatq; secūdū spherā totā.

¶ Nā aial secūdū totā sui superficiē est in loco: cū sit vndecūq; locātī/ circūstantiue cor- porī attiguū. Nulla enī aialis pars nuda/ aut vacua relinquitur: que nō locāte corpore con- tenta sit & adopta. Oī igitur aialis parti sensū oportet loci inesse. Is autē attactu est. quādo- quidē idē fere esse dicimus in loco esse: et vndecūq; a locante corpore circūcingi ac tangi. In toto itaq; aiali/ siue ī qualibet corporis ipsi⁹ parte: fusus est tact⁹. sitq; tact⁹ secūdū oīm positionū differētiā: sursum/ deorsū/ dextrū/ sinistrū ante & post: quod est secundum spheram totam totiūq; sphere plenitudinē.

7 ¶ Animalū pprie/ naturalesue consistētie & loca: vt plurimū in medijs sunt elementis.

¶ Extrema elemēta sūt terra & ignis: q̄ minus tēperata sūt/ minusq; saluti aialū cōducētia. Media autē sunt aqua & aer: tēperata/ magisq; pmixta. In quib⁹ aialia q̄ ex plurib⁹ cōmixta sunt: meli⁹ q̄ in simpliciorib⁹ extremis saluātur. Obest enī nimia terre crassities/ ne p eā og- grassentur animātia: ne ve in eius pfundo dimoueātur. Ignis quoq; natiui/ atq; infiti ealo- ris acumine: aialū extēplo & cōtēperamēta & corpora dissoluit. Media autē elemēta/ con- sultura animalū saluti: nimia suarū qualitātū vim paxillū remittere/ atq; iter laxare a natu- ra iubētur. Eadē quoq; elemēta raritudine & subtilitate sui: in pfundū aialia admittit exer- cendiq; eorū delationibus progressioni/ natationi & volatui/ sese vt diuisibilia & facile ce- dētia prestāt. In medijs igit̄ elemētis aere/ & aqua: vt plurimū sūt proprie naturalesue ani- malū consistētie & loca. Nā tamen si sup terrā/ vt sūme crassitiei & spissitudinis degāt vniuer- sa animātia: sitq; illa oibus subiecta/ velut cūctorū imobile terrapāsiū: haud tamē ī terra/ vt in loco celi subsistūt. cū mime a terrea mole/ sed ab aere aut aq; vndecūq; occludant ac cir- cūtegātur. Id autē dicit̄ aialis loc⁹/ nō quo stabilitur animal: sed quo continetur circūda- tur/ ambiturq;.

paxillū / modū / aliq; tubū.

Terrapāsiū / vt terre pāsiū / pāsiū / pāsiū / ex pāsiū / passione / dicitur: vide pottū.

¶ Delectatio & tristitia: sūt passiōes animalū sēs⁹ comites. Cap. XIII

1 ¶ Animalia & que sensum loci aut nutrimenti habent nullū: haud- quāq; contrarijs passionibus/ delectatione & tristitia afficiuntur.

¶ Nam que nullū loci aut nutrimenti ferunt iudiciū: haudquāq; percipiunt si in naturali/ aut cōtrario resideant loco. neq; si cōueniēs/ aut discōueniens fuerit nutrimentū. Nullā igit̄ ex naturali loco/ aut cōueniēti alimēto delectationē: nullāue ex contrario aut lo- co aut nutrimento tristitiā incurrūt. Afficiūtur quidē passionibus quibusdā: vt mortis aut vite salutis & corruptionis: non tamē delectatione atq; tristitia. Vegetātia quippe vniuersa con- ueniēti alimēto: vitalē saluāt/ retinētq; aiam. cōtraria vero/ venenataq; nutritiōe ītermoriū- tur. Similiter & inaiata/ nullāq; aiam fortita: ī naturali/ saluanē loco/ ī cōtrario vere corrūpū- tur. He tamen & vegetātibus & inaiatis permutationes sine passionibus delectatione et tristitudine competunt.

2 ¶ Delectatio & tristitia passiōes sunt sensus/ vt tactus comites.

¶ Minimus abiectissimusq; sensuū tactus est: quē loci sensū nuncupamus/ in toto anima-
lis corpore fufum. Hic igitur tactus/ constitutus a natura/ vt loci & consistentie animalis in
mundo cenfor ac iudex: primus vel solus (semper tamen gustui coniunctus) cūctis inest ani-
malib⁹. & vt p̄cursor ceterorū sensuum: naturalē eorū perquiri locū in quo prim⁹ castra me-
tatur eiusq; comites sunt delectatio & tristitudo. Delectatio ex naturalis aut conuenientis
loci perceptione atq; iudicio: tristitia vero ex contrario aut loco/ aut nutrimento. Vnde fit
vt passiones delectatio & tristitia: cum animali & attactu conuertantur. Inest enim cunctis
ac solis aialibus attactus. Vniuersatē & sola animalia: delectatione/ ac tristitia/ afficiuntur.

Illatio

¶ Somnus item & vigilia: passiones sunt sensuum & animalium

Illatio

¶ Somnus est exteriorum sensuū potentia eorūque cessatio: & a proprijs actibus intermissio
Vigilia vero eorū est actus: & in suis operationibus p̄seuerantia. Ois enī finita numerataq;
virtus defatigabilis est: et q̄ non semp̄ queat intendi. Vnde fit vt huiusmodi virtus quan-
doq; in actu sit/ quandoq; vero in potentia. In actu est cum propriam operationē exercet
In potētia vero cum ab actu & operatione intermittitur. Sensitiua igitur virtus/ cū presens
exteriorib⁹ organis adest (quod accidit interdū) tū proprias exercere operatiōes/ & vigila-
re animal/ mundoq; adesse dicitur. Cū vero se ad interiora reuocat: proprias operationes in-
termittit/ ac tum non mūdo: sed sibi soli/ adesse animal potest. & hanc actuū intermissionē
exteriorūque sensuū cessationē & vacationē: animalis sōnū & requiē nūcupamus.

¶ Somno simul omnes exteriores sensus: sunt ab actionibus soluti/ atq; in-
termiffi.

Vigilia
Somnus

¶ Nam somnus & vigilia: non huius/ aut huius sunt exterioris sensus passiones: sed totius
generatim exterioris sensus. Distiniri enim generiter vigilia potest: sensitiue totius virtutis
in exterioribus sensorijs mansio. Somnus vero/ eius ab iisdem organis absentia/ exclusio/
& in intima corporis reciprocatio. qua simul se in interiora recipiente: confestim exteriores
omnes sensus lassescunt/ defatiscunt/ actusq; remittunt: que intermissio animalis somnus
vocitatur. Non enim huius aut illius exterioris sensus intermissio: & ab actu solutio/ anima-
lis dicitur somnus: quandoquidē alio vacante sensu/ vigilare alius & in actu esse potest. Vt
clausis oculis nichil quidē videmus: sonos tamen auribus captamus. & obturatis auribus/
nichil audire: videre tamen licet. Vnde fit/ vt omnis somnus/ iuste vocetur sensuū laxatio &
intermissio: non tamen ois sensuū intermissio/ somnus est dicēda.

Illatio

¶ Vnde fit vt somnus sit eius sensus ab actu solutio & intermissio: qui in
animali est primus vt attactus.

¶ Nam soluto eo sensu qui in animali est primus/ vt attactu: ceteri intermittantur oportet
Non autē si ceteri peculiare vacent: vacare tactū/ aut intermitti necesse est. Contingit enī
pluribus de causis: vt interdū & in vigilia/ nullus quatuor peculiariū/ minorūq; sensuū au-
ditus/ visus/ olfactus/ & gustus sit in actu/ nullus in eorū fungatur opere aut actione ppria:
tactus tamen solus suo fungatur officio. qui vnus si (recipiente sese in interiora/ sensitiua
virtute) soluat & intermittatur: mox & ceteri quatuor vacabunt/ & q̄te animal/ somnoq;
p̄fruetur.

¶ Sensitiua virtute presente: solus tactus/ non est in nostra potestate/ vt non
sentiat. Ceteri in nostra sunt potestate: vt aut soluantur/ aut intēdantur.

¶ Cum sensitiua virtus presens est/ & ad extrema corporis fusa: in potestate nostra non est
non tangere. est autē in nostra potestate/ vt ceteri sens⁹ intermittantur/ soluāturq;. Vt si ob-
turaueris aures/ ac nares: os claueris/ atq; ocellos: tunc presente sensitiua virtute exteriora
sensoria aures/ oculos/ nares/ linguāq; infundente: vacabunt auditus/ visus/ olfactus & gu-
stus. Solus vero tactus erit in actu & officio. Impossibile enim est laxari tactū: quoad extre-
me corporis superficiei/ sensitiua vis affuerit/ totumq; corpus infuderit. Vigilabit igitur aial
tamen si solus tactus/ suo fungatur officio/ ceteris intermissis.

no

¶ Vnde fit vt in vigilia tactus sit in actu continuo: ceteri vero quandoq; in
actu/ quandoq; in potentia.

¶ Hec illatio ex precedente manifesta relinquatur. Nam semp̄ est presens/ & adiacens ani-
malis locus: circumstans animal. presente igitur sensitiua virtute & ea in carne/ siue anima-
lis extremitate recepta: vitari nequit loci sensatio & perceptio/ que est propria tactus opera-
tio. Ceteri autem sensus/ vt docuimus/ multis ex causis in vigilia laxari & intermitti possunt

Solū igitur tactū animal vigilante in continuo actu & assidua loci/ circumstantiſque corporis ſentiatione eſſe oportet. Nam non eſſe in loco nequit animal: eoq; vigilante/ non ſentiri locum i poſſibile eſt. Eius itaq; ſenſus paſſiones/ ſunt ſomnus & vigilia: quo ligato atq; ſopito/ ligantur/ ſopiunturq; ceteri. et quē vt ceteri vigilant/ ſuiſq; fungantur actibus: imprimis vigilare/ ſuoq; fungi officio necelle eſt.

Tactum omnium eſſe ſimpliciſſimum.

Cap. XV.

Er ſolam ſenſitiue virtutis preſentiā que eſt vigilie cauſa: tactus in actu fit.

Senſitiua virtus/ geminos in corpore recipit motus: quandoq; corporis extremitatibus preſens/ quandoq; iſdē abſens. Preſens dicitur: quādo toti inſuſa eſt corpori. Abſens vero: quando in mediū & centrū ſe colligit. Sicut enī oriente ſole ſpargitur in mundū lux/ quo ſenſibilia nudantur reſeranturq; oculis: eodem vero in occaſum labēte/ ſeſe ſimul colligit lux/ aut in oppoſitū tranſfert hemiſperiū: & hec eſt ſilentij quietiſq; mundi cauſa: ita & in lucis ortu/ ac diei initio: fundente & expandente ſe ſenſitiua virtute in totū animalis corpus: totū illico aial expergiſcitur/ ſurgitq; a ſomno. Et imprimis eius tactus in actu fit/ ac propria operatione fungitur. ceteri quoq; ſenſus ſua adaperiunt organa/ ſuiſq; funguntur officijs. Actum que in mūdo ſunt/ p ipſos ſenſus animalis innotescunt toti q; mūdo ad eſſe aial p nunciatur. In occubitu autē lucis & ſolis maioris mūdi: rurfū ſenſitiua animalis vis/ quos animales ſpiritus vocant/ cū maioris mundi luce/ ac ſole abdere ſe incipit/ ſeq; in interiora colligit/ exteriora corporis membra deſerit: ſenſus ipſos exteriores linquit/ eorū ita quā minoris mundi/ id eſt ipſus animalis quietē/ ſomnūq; vocamus.

Eundē lucis et ſenſitiue virtutis eſſe motum.

Senſitiua virtus lux eſt minoris mundi: ſomni & vigilie cauſa.

Animal eſt minor mūdos. Quecunq; igit in maiore ſunt mūdo: proportionaliter ſunt & in animali. Maior autē mūdos/ ſomno variat & vigilia/ ſecundū lucis ſoliſque/ aut abſentiam aut preſentiam. Abſentia enī lucis ſilet maior mūdos ac dormit. Ortu vero & accēſſu lucis/ expergiſcitur ac vigilat. Porro minor mūdos animal/ aut homo: a maiore cū regat/ ſimul maioris mundi motu raptatur: dormiente dormitat & vigilante vigilat. Senſitiua igit virtus in animali/ ſolis ac lucis vicem obtinet. que oriente in mūdū ſole/ animali quoq; innotet: ſeq; in totū fundit animalis ſenſum/ ciet/ mouetq; animal. tactū imprimis/ id eſt vniuerſam aialis carnē/ ceterorūq; ſenſuū organa in fundēs atq; implēs. Reuocante vero ſe ad occaſum maioris mundi luce & ſole: minor quoq; mūdos diurnis fatiſcens operibus/ atq; vigilijs: continuo labāſcere incipit. donec abſoluta/ receptaq; in intimis ſenſitiua virtute: exteriores ſenſus penitus elāqueſcunt/ actioneſq; remittunt. Eadem igit ſunt in animali/ que & in mūdo: & proportionabiles in vtroq; motus. atq; in ipſis ſomnus et vigilia: eodē modo ex lucis aut abſentia/ aut preſentia contingunt.

Eadē aia/ li & mūdo eſſe.

Vnde fit vt ſimpliciſſimus omniū ſenſuum/ ſit tactus.

Nam iſ ſenſus eſt ſimplicior: qui ſimpliciore & leuiore cauſa in actu fit. Preſente autē ſola ſenſitiua virtute: tactū in actu eſſe oſtendim⁹/ & fieri illico loci ſentiationē. Atqui ſenſitiue virtutis preſentia qua ſe in animalis corp⁹ fundit/ illudque opplet/ ac fouet: animalis eſt vigilia. in qua (vt diximus) tactus eſt in actu continuo/ ſuoq; fungitur officio. Iſ igit ſenſus/ haud immerito omniū eſt ſimpliciſſimus. Nulla quippe re alia/ vt in actu ſit tactus opus eſt: q̄ ſola ſenſitiue virtutis preſentia. Immediatus enī eſt tactus: & ſuo ſemp obiecto attiguus.

Ceteri quatuor ſenſus/ vt in actu ſint: pluribus egent.

Ceteri ſenſus guſtus/ olfactus/ viſus & auditus peculiareſ ſunt/ non in toto corpore/ ſed quicq; in ſtata aliqua corporis parte ſiti: que propriū vniuſcujuſq; organū vocatur. Et hec corporis pars: proprijs quibuſdā affecta eſt qualitatibus/ eſtq; alteri⁹ a toto corpore naturalis contēperamenti. Iſ itē ſenſibus nō ſemp ſua adſunt obiecta: ſed quādoq; preſentia ſūt/ quādoq; ſeparata. Nō enim ſemper ad eſt animali: ſonus color/ odor/ aut ſapor. Egent igitur hi ſenſus pluribus cauſis/ vt ſuis fungantur officijs. Imprimis ſenſitiue virtutis preſentia: ſine qua neq; tactus/ neq; alius ſenſus vllus in actu & officio eſſe poteſt. Egent & recta organi diſpoſitione/ ac bona valitudine: Illius item reſeratione & adaperitione. Obiecti inſup preſentia/ & conuenienti affectione medijs: vt aeris/ aut aque. Nā ſiqua harū cauſarū deſuerit/ oberit ſentiationi: & aut nulla/ aut imbecilla/ infirmaq; erit ſentatio.

Son⁹ motu & collisione excitatur: lumine color/igne odor/humore sapor.

Preter causas quas in superiore propositione recensuimus/ quibus quatuor peculiare 5
sensus in actu sūt: alie singulis proprie adiciūt. In auditu motus. In visu lumē/ In olfactu
ignis siue calor. In gustu aqua/ siue humor. Nam sonus fit sine motu/ nullus. Causa enim
et elicitur sonus ois/ vt aliqua & collisione corporum. eo quoq; motu quo sonus elicitur: ei⁹
species in aures defertur/ qua intus recepta/ fieri dicitur auditio. Lumen colorū species: ciet
transfertq; in visum. sine etenim lumine sopiti colores: aut nullas vibrant/ funduntq; specie-
es: aut percipiē iudicari ab oculo nequeunt. Pariq; modo sine igne/ aut colore: odora sub-
stantia/ velut thus aut alia aromata/ nullam/ vel perpauca in nares spirat fragrantia. admo-
to autem igne continuo in gratos/ suauissimolq; odores/ ac lassatus dissoluitur. Sapor deniq;
vbi humoris est priuatio: vel nullus/ vel perexiguus sentitur. in humoris autē distillatione
illico se prodit/ referat expanditq;. Et hac de causa vbi gustu prelibanda substantia/ exors/
fuerit humoris: natura interni humoris abundantiam/ ori ac lingue indidisse videtur: conti-
nuo fōte. assiduisq; laticib⁹ int⁹ manantē/ seq; reparantē: quā saluā nuncupam⁹. Eget igitur
(vt diximus) tactus: sola sensitue virtutis presentia/ vt sit in actu & officio. Ceteri vero cau-
sis egent pluribus: quas ipsi recensuimus.

Aut nullum est tactus organum: aut caro est/ aut simplex aīalis cōplexio.

Tactus ex toto ceteris sensib⁹ est dissimilis: vt vniuersalis/ imediatu/ primu/ simplicissi- 6
mus/ abiectissimus: et animalis/ vt animal est/ sens⁹. Is igitur cum sit animalis/ vt animal est
sensus: in simplicissima animalis complexione/ naturalie elementarium qualitatum/ quas
primas vocant/ temperamento consistit. Hec enim est causa/ cur in toto animalis corpore:
vnus atq; eiusdem nature fusus est tactus: quia totum animalis corpus vnus est prime
simplicissime complexionis/ eiusdēq; cōtēperamenti. Alioqui non vnum animal: sed plura
essent animalia. Tota quoq; animalis caro: vnica tantum prima & simplicissima elementa-
rium qualitatu proportione/ atq; harmonia: affecta est & a natura intēperata. qua tota ipsa
sensitue totius virtutis: eodē modo & per oēs sui partes/ est susceptiua. Est enim caro: pri-
marium & vniforme sensitue totius virtutis organū & totum sensus: vt quod cetera gestat
organa/ reliquisue sensibus subest. Reliquorū enī sensuum peculiaris & proprie sūt harmo-
nie: differētes & abinuicē/ & a naturali totius animalis tēperamento/ in quo haud secus ferū-
tur ac stabiliuntur q̄ partes in toto. Vnde fit vt particularis sensus discrimen habeant orga-
norū. Vbi enim eodē organo/ fungerentur: confunderetur diuersorū sensatio. Tactus autē
nullum particularium sensuum obturbat: cum ta- en & in eorū organis/ exerceatur tactus
officium. Nullum igitur est peculiare tactus sensorium: sed id vniuersale est/ totum atq; vni-
forme. Vt vniuersum animalis corpus/ aut tota eius caro: ita natura affecta/ atq; intēpe-
rata: vt sit totius sensitue virtutis vniformiter susceptiua/ totiusq; sensus naturale or-
ganum. Constat autem q̄ absoni & superflui sint: qui tactus organum/ volūt aliud esse ab
animalis natura/ complexione & carne. cum tactus sit animalis/ vt animal est sensus. Hi
etenim per totum animalis corpus: neruiceos quosdam subcutaneos intexunt cancellos/ car-
tilagineasq; plagellas: sub carne (vt aiunt) delitentes/ easq; totas vocant organum tactus.
Qz si vt volūt ita tactui/ animalis natura cauisset/ atq; prouidisset: quotquot Rhombi inter-
secantibus se neruiceis cancellis/ essent intercepti: expertes essent tactus/ & infinite anima-
lis partes insensibiles. Insuper & is etiam neruus: in animalis deartuatione/ atq; anatomia
proderet sese/ atq; apparet. Apparuit autem hactenus nullus. *artuti de risonis*

Homo tactu: cunctis animantibus prestat:

Hec propositio liquido ex precedentibus infertur. Nam tactus sensus est animalis/ vt est 7
animal. Cui enim tactus adest: id est animal. & a quo tactus disperijt: id quoq; animal esse
cōtinuo desijt. Debet igitur animalium prestantissimum & primū/ in eo cuncta animantia
precellere sensu: qui est animalis/ vt animal est sensus/ primusq; sensuum. Atqui animalium
natura prestantissimum & primum: est homo. Homo itaq; tactu cunctis animantibus pre-
stat/ eaq; pcellit. licet a plerisq; aīalib⁹: i ceteris/ secūdisq; sensib⁹ superetur. Est enī hō ptenuis/
ac facile penetrabilis cuticule: mollissime isup ac delicatissime carnis/ & acutissimi tactus.

Qz sicut duplex est animalis sensus/ interior & exterior: ita &
duplex ei⁹ somnus.

Cap. XVI.

Vm somnus sit sensus ligatio/ & a pprijs actibus solutio/ sitq; sensus
duplex/ exterior et iterior: necesse est et aīalis/ geminos esse sonos.

Cur tactus
i toto cor-
pore fusus.

Tactus nul-
lum sensum
confundi.

Cartilago ante s.
Plaga/ q̄ mit. p̄la-
gella dimmij.

Somnum bifariā diffinire possumus: aut animalis quietem/ aut solam exteriorum sensuum ligationē. Prius de somno: vt ipsius tactus/ exteriorū sensuū ligatione/ per sensitivae virtutis absentia & iitima recessū sumus locuti. Nunc vero vniuersaliter sonū sumētes: eū diffinimus animalis quietē/ sensusue ligationē. Sicut igitur gemini sunt sensus/ exterior alius alius interior: ita & sensuū duplex est ligatio & a proprijs actibus solutio/ cessatio & intermissio. Duplex itē animalis quies: imperfecta vna/ alia perfecta. Imperfecta animalis quies: est sola exteriorū sensuū ligatio. Perfecta vero & exterioris & interioris intermissio.

2 **O**is corporea aialis virtus & operatio: finita & fatigabilis est.

Utraque animalis vis & imaginatiua & sensitiva: corporea finita & fatigabilis est. Exercentur enim imaginatio ab anima in corpore: similiter et sensitiva. Sola autē ea vis que aut infinita est/ aut immaterialis: libera/ incorporea/ absoluta & cui nichil obstat/ cui nil adversatur/ nichilque contrariū est: veraciter infatigabilis est & eodē tempore se habens modo. Que autem materialis est & addicta corpori: non caret contrariorū pugna & adversantia. Vnde fit vt tanquā violenta/ sit mutabilis: & aliter continuo se habere possit.

3 **V**nde fit vt neuter sensus possit in actu esse continuo: sed quāvis laxari debeat atque intermitti.

Nec interior sensus/ nec exterior: possunt in actu esse continuo. vt qui assidua operatione (cū corporei & materiales sint) fatigantes: laxandi & intermittendi sunt. et (vt diximus) aut alterius ipsorum/ aut amborū interpolatio: aialis sonus & requies vocitatur.

fatigati/ lassari est

4 **S**i exterior sensus in actu fuerit: erit & interior in officio. hic autē sine illo in actu esse potest.

Interior sensus quodā modo ad exteriorē: sicut & tactus ad ceteros quatuor particulares sensus gustū/ olfactū/ visum & auditū se habere probatur. Sicut enī tactus exteriorū sensuum/ est primus & vniuersalis: ita et interior sensus/ exteriori prior est: & primus simpliciter sensus/ cōsque sensus nūcupandus. Sicut igitur ceteri peculiare sensus/ sine tactu in officio esse nequeunt (ligato enī tactu/ ligantur: & haud prius a sono solvuntur/ quā solutus sit tactus) ita & totus sensus exterior/ sine interiore: in actu esse nequit. Potest autē interior/ sopito exteriori: suo fungi officio. Vis quippe sensitiva: licet ab interiore sensorio/ in extremas corporis partes deriuetur: interno tamen semper astat sensorio. Exterioribus autem organis/ nunc presens ea infundit: nunc vero absens/ ea linquit ac deserit.

5 **P**rimus ac superficialis animalis somnus: est passio tactus.

Hec ex superioribus euadit quā manifestissima. Nam sopito tactu: omnis ligatur sensus exterior. & hūc extremū ac superficialē aialis volumus esse sonū. Cōtigit enī & vt plurimū accidit: sopito exteriori omni sensu/ interiorē in actu esse/ suoque defūgi officio. Vt cū dormientes phantasmatum speculamur. et cū quā interdū exteriorē sensū hauserimus: rursum nobis cōsopitis/ nostrā ciet imaginationē.

phantasmatum speculamur interdū intellectualis simus?

6 **V**erus animalis somnus: passio est interioris sensus eiusque ligatio.

Verus quippe aialis sonus: est & imaginatiuae et sensitivae virtutis/ a proprijs actibus intermissio. Si enī (vt plurimū cōtingit) solus exterior sensus sopitus/ ligatusque sit: interior vero phantasmatum speculatur: fatigatur/ lassaturque imaginatio. & a perfecta veraque quiete impeditur aialis: altero tantum sensu sopitū/ altero vero inquietu ac vigilās. Si autē ligatus est interior quā primus est sensus: erunt & sedati omnes sensus/ quos exteriores vocamus sopiti & intermissi. & nulla cognitiva aialis vis corporea/ ac materialis erit in actu & officio: sed vtraque laxata quiescit atque intermissa. Et hunc verum animalis/ integrum/ perfectūque somnum diffinimus.

7 **S**opito exteriori sensu/ sine interiore/ liberior est interior: & clarior/ ac manifestior imaginationis operatio.

Cū sit exterior cessatio/ fit similis & interior. & vigilāte exteriori ciet vigilatque interior. Ambo enim simul mouentur. sed exterior sensus mouetur a subtilitatibus quae in mundo sunt. interior vero a spectris/ quae in interiore organo/ vt cerebro asseruatur. Sed fortior est veritatis/ quae similitudinis motus: illiusque motio huius motū obturbat & apparere non sinit. Per idē atque violentior sonus: et si neuique exprodit/ existitque minorē: eū tamen obtundit/ nec sinit audiri. Luce quoque ampliore: remissior & vmbrosior lux operatur atque absorbetur: maiori tamen & illustriori semper collucet/ vibratque quae potest suorum radios/ spicula. Lux enī solis/ haud stellarum fulgoribus est contraria: neque eorum obelos/ radiosue retrudit pellitque e medio. Sunt quippe stellae interdū simul cū sole micantes. affusata tamen illustriore & validiore luce oculorum acies/ licet stellarum splendore feriant: earum nullū fert discriminē/ nullūque iudiciū praesentit. quoad occubente sole/ sidera quae latere splendores: liberi oculorum aciei reuelantur.

Lux solis luci stellarum minime contraria

obelos/ radios

umore sapo.
trior posueris
lumē. In omni
us. Causat enim
nus elicitur
orū species
unduntque
lore: odora lib
grantiā admo
ur. Sapor demp
utē distillat
ubstantia: ex
videtur: com
m. Egerit gra
Cetero vero cu
alis cōplexio.
nus simpliciter
is vt animal
alitarum/ qua
malis corpore
is est prime
mal: se. p. iura
ma cōment
qua tota ipsa
mim caro: pri
cetera gestat
rie sit harmo
ud secus ferri
habeant orga
Tactus autē
ceatur tactus
tum atque ym
que intempe
naturale or
alud esse ab
st sensus. Hi
an cellos/ car
num tactus.
nombi inter
nitate anima
anatomia

*si sine
vibrat
radi*

malis vt est
animal esse
ta animantia
ui animalium
nantibus pre
i hō premisi
sum tactus.
terior: ita &
XVI.
litque sensus
Te sonos.

¶ Sicut igitur in maiore mundo: ita & in minore / vt in animali contingit. Exterior enim sensus / interiori minime contrarius censetur: neque veritas contraria similitudini / neque mundus animali. Neque que in mundo est substantia: ei quod est in animali spectro & phantasmate euadit contraria. Simul enim substantia que est in mundo / exteriorem mouet sensum: & eius spectrum quod asseruatur in cerebro / interiore vim imaginatiuam, quod fit interdium: ipso animali vtroque sensu vigilante. Exterioris tamen sensus motio: interioris motionem corripit: eam secum rapit / & apparere non sinit. Sopito autem exteriore / eouelgato / atque intermisso pro seuerare (vt diximus) in actu & officio potest interior. isque tunc liberior existit: & clarior ac manifestior euadit eius operatio. Tunc enim recepta in interiore organo sensitiua tota virtute: animal mundum mundanasque substantias deserit / adestque sibi ipsi. eorum que prius exterioribus sensibus hausit: / spectra / sigillaria & phantasmata in interiore cernens sensorio. Non igitur vigilante exteriore sensu: ligatur / aut intermittitur interioris operatio. sed duntaxat apparere desinit: que sopito exteriore / demum liberior clariorque se prodit.

¶ Comparatio vtriusque mundi / maioris & minoris adiuicem: in somno vtroque & vtraque vigilia.

Cap. XVII.

¶ Terque somnus / sicut in animali: ita & in mundo reperitur.

¶ Nam animal est minor mundus: mundus vero est vt animatum quoddam. Omnia igitur que in animali fiunt: proportionabiliter fiunt & in mundo. variaturque mundus sicut & animal somno & vigilia: et somno quidem vtroque & vtraque vigilia. Diximus enim duos esse somnos: quendam superficialē / siue exteriore: alium profundum / interiorem & verum. Hic vtriusque sensus est ligatio: & vera / ac tota animalis quies, ille autem solius exterioris est consopitio & vinculum.

¶ Quod est in animali exterior substantia / hoc in mundo sol: & que in hoc stelle / hec in illo visa nocturna noctilucae spectra. visiones nocturne & somnium

¶ Si quomodo vterque somnus in mundo contingat / rite ipsi dinoscere volumus: recta imprimis eorum que sunt in mundo / ad ea que sunt in animali: attendenda est & obseruanda proportio. Sumamus igitur pro exteriore / mundanaque substantia in animali: solem in mundo. & pro nocturnis in illo visis / ac noctilucis spectris stellas firmamenti. & proportionem vtriusque / in vtriusque mirabili congruentia adaptemus. Sicut enim exterior substantia / animali quandoque presens est & quandoque absens (Presens enim dicitur interdium: quando exteriorem sensum mouet. Absens autem noctu: cum lucis & solis absentia / exteriore sensum citere mouereque desit) ita & sol quandoque mundo adest / quandoque vero abest. Adest interdium cum super nos meat: nocte vero abest / cum in nostro haudquaquam visitur hemispherio. Et sicut spectra & phantasmata: nunquam ab animali dimouentur / semperque illi presentia sunt: in interno asseruata sensorio / licet non assidue spectentur: ita & a mundo / nostroque hemispherio nusquam abscedunt / dimouenturque stelle suntque nobis semper presentes: licet non semper visantur atque appareant. Et sicut interdium lucente sole: simul splendent / micantque stelle / earum tamen interpolata est (solaris lucis claritate) & offusa apparitio: ita & cum exterior substantia / animalis exteriorem sensum motitat: simul & que in interiore sensorio spectra asseruantur: sensum animalis interiorem citere / mouereque solent. Huius tamen motio / ab illius motione correpta offunditur: sequi prode & apparere prohibetur. Lapso vero in occasum luctio sole eoque sub terras in antichonum hemispherio meante: vt iam liberior est & propalator stellarum aspectus: ita & cum exterior substantia / exteriore sensum mouere desinit: liberius cuncta spectra & interna phantasmata / sese imaginatiue virtuti prode atque demonstrare incipiunt. Et quicumque diligentius hanc proportionem attenderit: miram profecto reperiet in vtroque / animali scilicet & mundo concordiam. videbitque nichil vtriusque deesse: quo minus omni ex parte / sit integra ac perfecta vtrorumque adiuicem proportio.

¶ Solis presentia est mundi vigilia eius vero absentia / primus est ac superficialis mundi somnus.

¶ Sol presens dicitur / cum in nostro est hemispherio. Absens vero cum in inferiore vedatur Sole autem presente: vigilat vterque mundus / & maior & minor. Nam minor maiorem seatur: a quo & substantiam recipit & virtutem illiusque conuigilat & eo sopito consopit. Absente autem sole: vterque illico mundus primo / simplici / superficiali & exteriore somno obsidetur

Interdium
i. p. diem

Amplior
analogia.

offusa

per p
diora
ebus
belli
veo
bram
tam
diti
veo
p o
Iam
Sol et
Nam sol
Sole vero
phor
no vt
sub
Qu
rum
Con
em
Est
sol
ram
tem
f
Sicut
ter
parte
Al
mal
anim
p
p
re
m
d

maior per phoebee lucis absentiam: que noctu inferius hemisperiū pertuagatur/seq; in an-
 thictonas transfert. minor vero lue ipsū animal: per sensitue itidem virtutis/ ab exteriori-
 bus organis abcessum. Sensitiuā quippe animalis virtutem: solari lumini/ proportiona-
 bilem esse prius docuimus. Sicut enim solaris lux: interdū nostro presēs est hemisperio/in-
 terdū in occultis&inferius hemisperiū labitur: ita & sensitua virtus/nunc aialis exteriori
 hemisperio/ idest extremitati & exteriorib9 organa astat. nunc vero ad interioris hemisperi-
 um/ idest ad internū sensorium se colligit: exteriora linquens ac deserens. Nā sicut in mūdo
 duo sunt hemisperia: ita & in animali duo sensoria/ interior & exterior. A tq; in solo exte-
 riore/ contingit sensitue virtutis vicissitudo & alterna reciprocatio.

Potentie		Obiecta	
Interior sens9	Exterior	Sol	Stelle
Animal		Mundus	

4 ¶ Sol est vt exterioris sensus obiectum/ stelle vero vt interioris.

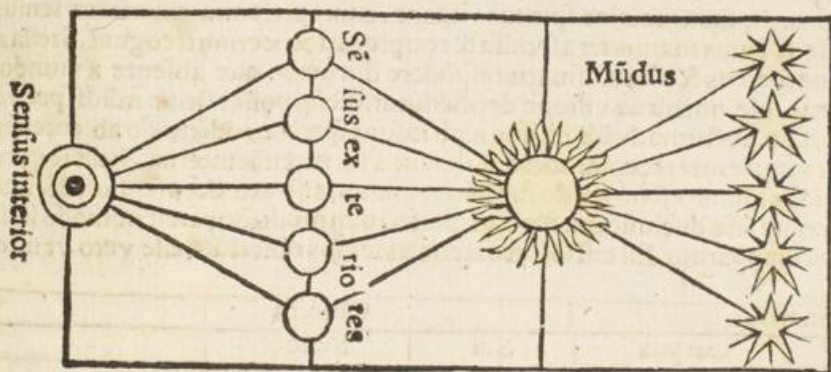
¶ Nam sol esse dictus est/ vt exterior mundi substātia: qua moueri natus est exterior sensus.
 Stelle vero sunt vt mundi spectra & phantasmata: que sopito exteriori sensu/ ac mūdo: sese
 phantastice speculationi demōstrant. Sicut enī spectra diffiniūtur asseruate in interno senso-
 rio/ vt in animalis cerebro sensibiliū rerum species: ita & stelle/ quędam sunt mūdanarum
 substantiarū vitales/ vere & perfecte species: asseruate in mundi cerebro/ vt in firmamēto.

5 ¶ Quemadmodum exterior mundi substātia/ causa est & initium spectro-
 rum: ita & solis lux/ luminis stellarum.

¶ Confirmatur singulorum que diximus proportio: manifesta & euidenti analogia. Que
 enim animali insunt spectra: ea vis aie sensitua ab exteriori & mundana substātia hausit.
 Est enim substantia accidentis & veritas sue similitudinis causa. pari quoq; pacto & stellarū
 splendor: ab solis lumine deductici & deriuatici sunt. Sicut enim ois substantia/ ab vna
 tantum substantia emerfit: ita & ois lux aut splendor/ vnus tantū lucis est deriuatio. Haud
 igitur absq; ratione dictum sit: stellas phantasmatis/ solem vero exteriori/ mundaneq; sub-
 stantie esse proportionales.

6 ¶ Sicut exterior sensus in exteriori & anteriore animalis parte situs est/ in-
 terior vero in interiore & animalis profundo: ita & sol in anteriore est mūdi
 parte/ stelle vero in altiore/ remotiore & interiore.

¶ Alia iterum eiusdem analogie cōfirmatio. Nā sicut exterior sensus in extremitate est ani-
 malis/ interior vero in eius profundo: ita & sol in anteriore est & citiore mundi parte/ ipsi
 animali quod degit in terra viciniore. Stelle autē ī interiore/ vltiore & altiore sunt mūdi
 parte: ab animali & a terra maiori intercapedine distantes. Vnde fit vt perū rationabile sit
 exteriorem & citiorem mūdi partem / exteriori animalis parti esse obiectā: & interiorem
 interiori. & vt quemadmodum sol exteriore sensus aperit ac ciet: ita & stelle ipse interiorē
 delābant & exofculentur.

7 ¶ Sicut in animali exteriores omnes sensus terminant/ finiunturq; in interi-
 ori/ qui ideo communis & totum sensus vocatur: ita & in mundo/ sensibilia

omnia finiuntur/claudenturq; firmamento: quod ideo sensibile commune ac totum sensus dici potest.

¶ Vltimus/centralis/penitissimuscq; sensus est interior. in quem exteriores omnes/ vt in medium & comune centrum procurrūt. & ad quem vsq; sensibiles omnes species/ per exteriores sensus irrumpunt. qui ideo totus est sensus: id omne cōtinens/ complectensq; quod est sensibile. Sunt enim phantasmata extreme/ vltimēq; sensibiles species. quibus vltiores & interiores nulle in animalis corpore sensuue reperiuntur. Nam si que interiores & penitiores animalis insunt species/ spectris ipsis & phantasmatibus prestantiores: he neq; sensui neq; corpori/ insūt. sed soli animo vt pote que intellectuales & insensibiles sunt. In mundo autē si in mentum/ eadem proportione finis est sensus & sensibiliū omnium terminus: & vt comune totumq; sensibile. cōtinens id omne quod sensu percipi possit: & in quo fixe sunt extreme & vltime sensibiles species: verā mundi sigillaria omniūq; rerū imagines scilicet stelle. quibus vltiores & altiores nulle sunt/ sensibus perue. E: si quos celos altiores esse firmamento non inficiabimur: sensibiles tamen esse negamus/ sed aut rationales aut intellectuales esse fatemur. Est enim ratio sensu: intellectus vero/ ratione superior.

¶ Quo pacto verus in vtroq; & animali & mundo somnus contingat.

Cap. XVIII.

Verus animalis somnus: est exterioris substantie ab exteriore sensu/ & interiorum spectrorum ab interna atq; imaginatiua vi/ disclusio & eorum inapparitio.

¶ Vero/ interiore/ profundo/ integro/ perfectocq; aialis somno: sopitū esse vtrumq; sensu/ oportet & exteriorem & interiorem. In autem sopitū/ somnoq; sepulti esse nequeunt: nisi fiat ab vtroq; proprii sui obiecti disclusio. & inspectatiua vtraq; vis. sc. & que extrinsecus in mundo/ sensibiles substantias: & que intus in corpore/ vt in cerebro spectra & phantasmata intuetur/ ab obiectiua & presentatiua potentia/ aliquo pacto discludat atq; separetur. Diximus enī mundum eodē modo se ad exteriorē sensum habere: quo & aialis corpus ad interiorē. Mundū quippe sensibiliū substantiarū prōptuariū esse: ex quo oia/ sensus exterior haurire iubetur. Aialis vero corpus/ penuariū esse atq; apothecā spectrorū & phantasmatum: ex quo interior vis spectatiua oia desumit atq; cōtuetur. Transfert enī exterior sensus omnia amūdo in aialis corpus. que vbi in aialis corpore recepta & condita sunt: ab interiore sensu intus visūtur. spectantur/ conspicūturq;. Sicut igitur mūdus/ omnia exteriori obijcit sensui: ita & aialis corpus/ interiori oia presentat. Et quādiu illi mūdus/ huic vero aialis corpus assiste: it/ illuxerit & apparuerit: tādiu vterq; sensus erit in actu & officio. & mouebitur ac vigilabit animal. Neesse itaq; est ad verā/ perfectāq; aialis quietē: vt & mundus ab exteriorē sensu/ & animalis corpus/ siue interna phantasmata: ab interiore sensu quoquo pacto discludant. vt deniq; hoc modo vtraq; inspectiua/ ac sensitua aialis vis: conquiescat/ ite poleat ac fileat.

¶ Eadē proportione verus mūdi sōnus: est & solis & stellarū inapparitio. ¶ Nam solem persimilē esse ostendimus exteriori substantie/ que exteriorē sensum ciet: aut sensitue toti virtuti quos animales spiritus vocant/ cuius presentia exteriores sensus/ cōtinētur in officio: & cuius in interiora recessu & reciprocatione/ intermitti cogunt. Stellaras vero pari proportione spectris & phantasmatis respōdere docuim⁹. que absente a mundo/ noctroue hemisperio solis: nocturna visione dephēdūtur. dicitq; possūt stelle: mūdi spectra/ phantasmata/ spēs vltiq; nocturna. Nā & ea que aiali insunt spectra: eodē modo absente aialis solis/ id est sensitua virtute intus recepta: nocte aialicent/ viciq; motitāt internā. Sicut igitur verus ac profundus aialis sōnus/ est nō modo substantie exterioris ab exteriorē sensu/ sed & interiorū spectrorū ab interiore sensu disclusio: ita & verus/ perfectūq; mūdi sōnus: est nō modo solis absētia/ sed & stellarū inapparitio. Est enī sol/ vt exterioris sensus obiectū: stelle vero vt interioris

Exterioris
sensus offi-
cium.

Animatrix		Obiecta	
Anima	Corpus	Sol	Selle
Se. exterior	Interior	Subā	Spectra

¶ Sicut in maiore mundo nubium interstitio/ nocturnus a nobis tollitur stellas

larum aspectus: ita & in animali nebularum / vaporumq; intercapedine: spectra ipsa nocturnaq; visa / a vi imaginatiua discluduntur.

¶ Ad superficialem / excutaneū & imperfectum animalis mundiq; seminum / suppetit causa vna quā diximus. In aiali scilicet sensitiue virtutis, in interiora secessit & reciprocatio: qua exteriore omnes sensus interpolantur. In mundo vero: solis / lucisue absentia: que est perfectus mundi somnus. Ad verū autem & perfectū vtriusq; somnū: alie exquirēde sūt cause quibus in mundo stelle: & in animali spectra / ac phantasmata / cōuelari / adoperē riri & obnubilari queant: quominus fatigent internam intuitricē / spectatricem: q; vim ei; illuceant. **Viri somni cause.** He igitur cause in mundo quidem sūt nubes: in animali vero hāitus / vapores / ac interne nebule. que a corde sursum ad cerebrum illate: cerebrum intelant atq; obnubilant: cunctaq; spectra ab interna spectatrice vi discludunt. Cum enim stelle sūt nostro semper presentes hemisperio: haud aliter a nobis discluduntur / nostrisue oculis occidunt: q̄ aut solis / aut nubium / aut vtriusq; presentia. Nā sole vt diximus presēte: continuo disparet earum aspectus. Hic tamē earum occasus contingit in ipsa mundi vigilia. Sopito autem post occasum solis mundo: continuo micantes stelle sese produnt. quoad nubium densitudine & opacitate: etiam nocturnus earum a nobis aspectus tollitur. & hūc solis per se / stellarum vero interstitibus nubibus occasum / atq; in apparitionē: perfectam mundi requiē / verumq; seminum nūcupamus. Similiter & cū aiali semper insunt spectra sintq; semper illi presentia (vt que nusq; ab animali emigrāt: sicut & neq; stelle a nostro hemisperio / haud aliter possūt animali non apparere nō illi collucere / neunq; interiori ei: vi reuelari: nisi medium quiddā vt interstices spiritus ac vapor ipsa spectra ab imaginatrice facultate disocite prohibeatq; internam fieri sensationem. Hoc igitur in animali interhyans medium: quod internas eius partes / si eā ariam & presentatiuam / siue potentiam obiectumq; ab inuicem dirimit: proxima & immediata causa est vt vero / perfectosq; somno animal potiat. Verus itaq; aialis scūus: duabus de causis contingit. prima secessu virtutis sensitiue: ab exterioribus mētis & sensorijs. secunda accessu & interhyantia vaporum: qui a corde ad cerebrum sublati / presentatiuam internam ab intuitrice quoquo pacto abducunt.

4 ¶ Interior animalis spectatiua / sita est in eius medio vt in corde: presentatiua vero in extremo / vt in capite.

¶ Statuē spectatiuam animalis internam / in eius medio vt in corde: presentatiuam vero in extremo / vt in capite aut in cerebro. Nam he animalis partes: sibi inuicem cōtraposite sūt / seq; conspiciantur: & diuersissimarum sūt naturarum. Omnia etenim interna spectra & phantasmata: reposita sūt in animalis cerebro: tanq; in interiore sensorio. Vis igitur eorū spectatrix & intuitiua: secundum rectam distantiam amouetur distatq; a cerebro. vt hoc pacto liberius que illi insunt: conspiciari & speculari valeat. Est enim cerebrum: quiddam interni sensus speculum: omnia illi obiectans atq; representans. Que autem in speculo est imago a speculo haudquā cernitur: aut cōspicitur. sed ab alia aliqua vi abiuncta & separata a speculo: que eidem speculo eminus recto sistitur astatq; interuallo. Cūnis quippe inspectio omnisue intuitio: fieri in rectam distantiam est nata: & inter ea extrema que quadam diametro ad inuicem cōuertunt / seq; respiciūt. Inter autem cor animalis & eius cerebrum: **Inspectio recta est & dyametralis oppositio.** & ad inuicem he due animalis partes: vt precipue & relatione ablectiois recta lra uitur.

5 ¶ Animal est spectatiua vis mundi sita in mundi medio: cuius susceptiua & presentatiua est extremum mundi corpus: vt firmamentum.

¶ Licet de his in huius opusculi initio (vt in quarto capite) pauca tetigerimus: tamen non incassum fuerit: ad complendam & animalis & mundi proportionem/ veramq; analogiam: & ex prioribus nonnulla resumpsisse: & que omnem hanc similitudinē absoluant addidisse. Diximus igitur quecumq; in minore fiunt mūdo/ proportionabiliter fieri & i maiore. In minore autem mūdo/ vt in animali: alia est eius pars spectrorū presentatiua/ vt caput: alia eorū spectatiua/ sita (vt dixim⁹) in aialis medio: vt i corde. Nā & vera aie sedes est i corde. Sensus autē iterior/ est ab aia in corp⁹. Fit eni interior sens⁹: cū aia aut propriū corpus/ aut corporis partē: aut q̄ i ea sita sūt cōspicatur. In mūdo igitur proportionabiliter/ alia est vis presentatiua: alia iudicatiua. presentatiuā firmamentum esse/ sepius docuimus. Superest vt que sit mūdi vis apprehensiuā & intuitiuā/ demonstremus. Dictū iam a nobis est ipsum animal vt hominem: animā esse mundi. Sicut enim se habet animalis anima/ ad proprium corpus: ita & totum animal vt homo/ ad mundum. Atqui in animali/ presentatiua vis est eius corpus: spectatiua vero eius anima. & ab anima in corpus/ internam sensationē fieri ostendimus. Erit igitur & totum animal vt homo/ vis quedam mundi spectatiua & intuitiua: sita a natura in mundi medio/ vt in terra. suspiciens ad mundi extremum/ vt firmamentum sidera & stellas: que sunt velut mundi spectra & phantasmata. sicuti & vis animalis spectatrix (que est eius anima in medio/ vt in corde sita/ suspicit ad superiorem animalis partem/ vt ad cerebrum: repositas i eo internas species cūctaq; visa nocturna/ sopito animali deprehendit. Sūt igitur mirabili congruentia: omnia in aiali & mūdo pportionabilia.

Analogia
qua vt aia
ad corpus
ita totum
animal ad
mūdum.

¶ Vnde fit vt ad verum vtriusq; & animalis & mundi somnum: sit necessaria caligo/ vtriusq; spectatiuam a presentatiua dirimens/ atq; discludens.

¶ Ad veram vtriusq; (animalis scilicet & mundi) quietem: cum primo & superficiali somno (qui in mundo per lucis solaris absētiā: in animali vero per sensitiue virtutis in interiora secessum contingit) addēda est ea caligo: que summam vtriusq; extremāq; partem dirimat discludatue a media. Nā mediam partem cor vtriusq; & veram anime sedem/ ipsiusq; spectantis facultatis locum esse docuimus. extremam vero cerebri/ capitis/ obiectiue & presentatricis nomine in vtroq; mundo finiuimus. Sicut enim animal est in mundi medio: ita & aialis anima in animalis medio. & sicut animal vis est spectatiua mūdi: ita & aia vis est spectulatrix aialis. & quēadmodū spectāda mūdi: i mūdi capite/ cerebro & extremo fastigio collocantur vt in firmamento: ita & animalis spectanda vt phantasmata in ipsius animalis capite/ ac cerebro locata sunt. Post igitur solis occasum: sicut interstes nubecula/ inter animal & firmamentum: verū mūdi procreat somnum: ita & in animali post sensitiue virtutis occasum/ & in intima secessum: interhyans caligo/ inter eius cor & cerebrum: animalis spectatiuam a presentatiua disungit/ gignitq; verum animalis somnum.

	Sens⁹ iterior		Specra			
Aial	Anima	Caligo	Cerebrū	Sens⁹ exterior	Tenebre	Subā sensibilibis
	Cor		Corpus			
	Spectatiua		Presentatiua		Medium	Presentatiua
		Medium		Spectatiua		

Figura veri perfectiq; somni in animali

Sol	Terra	Animal	Nubes	Stelle	Firmamentū
Sol sub terra in inferiore hemisphere: noctis causa.	Mundi medium in quo sita est vis spectatiua.	Mundi spectatiua siue mundi anima in medio.	Media nubes spectatiuam a presentiua dirimens.	Spectanda mundi nocturnae vita.	Presentatiua mundi siue eius caput.
Figura vere perfectae mundi quietis.					

Q in vero animalis somno: somnia contingant nulla. Cap. XVIII.

1 **E**rum animalis perfectumque somnum: somnia sequuntur nulla.

Nam somnia dicuntur cum spectra & phantasmata: interiori vis spectatiue sese ostentant atque demonstrant. At in vero animalis somno: interni vapores et subcutaneae caligines: interiorem vim spectatiuam a spectris & phantasmatis diducunt. In vero igitur animalis somno: nulla fit interior sensatio: aut imaginatio: aut inferiorum spectrorumue apparitio.

2 **I**n vero animalis somno: vis anime motiua in actu esse desijt: vegetatiua vero in actu & officio perseverat.

De vi anime secundum locum motiua intelligimus. Nam animali somno sepulto: sensitua vis ab exterioribus receptui cecinit: inque parte animalis interna recepta est & illi insepulta. Quo fit vt flaccidum elanguidum animal: sensum linquere selet atque deserere cogatur & omnem exteriorum intermittere actum. Motus autem secundum locum: exterior est animalis actus. Vis igitur anime secundum locum motiua: non modo in vero: ac perfecto: sed & in simplici ac exteriori animalis somno: in actu protinus esse desijt. Porro vegetatiua vt digestiua: nutritiua & augmentatiua: cum interna sit & internis fungens organis: in actu & officio perseverat. Et non modo proprio non priuatur actu: verum recepta intus sensitua tota & vitali corporis virtute: fortior euadit: fitque liberior digestio: cibi cocctio: animalis nutritio & augmentatio.

3 **I**nterni vapores et fumi: quibus animalis perfectus elicitur somnus: ab animalis vi vegetatiua et corde eleuantur: sicut et in mundo nubes a sole.

Nam hi vapores & fumi: sopito animali vt plurimum gignuntur. Ab ea igitur vi eliciuntur que animali sopito: somnoque sepulto: in actu & officio perseverat. Hanc autem vim vegetatiuam esse diximus: que in somno liberior & fortior est: quam in vigilia. Atque vis hec vegetatrix: naturalis est anime potentia: anime insita: perinde atque sensitua. Anime vero propria: naturalisue sedes: in corde est & in animalis medio. Sicut igitur in mundo nubes a sole: ita & in animali: interni vapores & fumi: a vi vegetante & corde: sursum halant: spirantque ad caetera. Vnde fit vt rursum dinoscatur sol: cor esse et vita mundi et vt naturalis anime mundi: id est hominis sedes. Sicut enim spirituum & vaporum animalis causa: est animalis vegetatrix & vita: in eius corde sita: ita & halituum spirituumque mundanorum ac nubium causa est mundi vegetatiua & vita: in eius corde locata. Et sicut animalis anima: naturalis habet in eius corde sedem: ita & hominis: quem diximus veram esse mundi animam: naturalis sedes est in mundi medio: id est in sole & corde. Est enim sol verum mundi medium: vt qui ab extremis mundi corporibus firmamento & terra equidistare comperitur.

4 **S**icut sol est in mundi medio: inter firmamentum et terram: ita & animalis cor est in animalis medio inter eius celum et terram.

¶ Precipue mundi partes sunt tres: sol/ firmamentū/ terra. que vt in huius operis initio do- cum? his tribus nominibus exprimuntur: planeta/ stella/ elementū. Planetes mediū est: stella & elementum extrema sunt & vltima mundi corpora. In imo subidet elementū: stella in summo residet/ obtinetq; mudi arcem. Stella immobilis/ nūq; a nostro dimouetur hemispherio. Elementum quoq; fixū ac stabile est. sol inter vtrūq; mediū fertur: nunc in superiore/ nunc in inferiore hemispherio. Cū enim superius permeat: vigilat mundus. cū vero in inferius de- lapsus est: mūdus cōlopescit ac dormit. In animali igitur/ cuncta mundo proportionabilia reperiuntur. habetq; pariter precipuas partes tres: celum siue firmamentū/ aut stellā: deide solē postremam terrā siue elementū. Animalis celū est eius cerebrum: quod viscerū omniū excellissimū est/ obrinetq; eius tholum & arcē: & quo venarū ac spiritūū vis omnis/ a corde tendit ac desinit. Animalis elementū aut terra: est eius venter/ aut ima pars ventris natura humida. a qua cordis calor haud secus q̄ sol a terra: nubes & vapores eleuat/ tollitq; ad animalis culmen. Porro animalis sol aut planeta/ est vt monstrauius eius cor: situm in ei medio inter ventrem & cerebrum: quas constat extremas esse animalis partes.

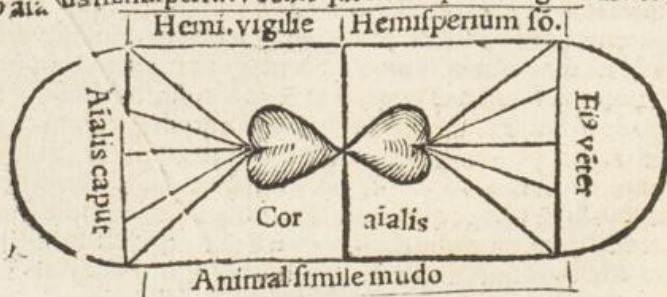
Proportionabilia		Mundus	
	Terra	Sol	Firmamentum
	Elementū	Planeta	Sella
	Venter	Cor.	Cerebrum
		Animal	

¶ Sicut in mundo duo sunt hemispheria superius & inferius/ inter que sol natura meat/ nunc vni nunc alteri presens: ita & in animali duo sunt hemispheria/ superius vnū aliud inferius/ inter que animalis cor conuertitur/ nunc vni nunc alteri presens.

¶ Celebrata sunt duo mundi hemispheria: vnū nostrū/ quod arcticū nuncupamus & vt ad nos superius: aliud antictionū & antarcticū/ quod ad nos est inferius. His autē duobus mundi hemispherijs/ admirando respōsu: coaptatur duo animalis hemispheria/ aliud superius/ inferius aliud. Superius animalis hemispheriū: pars eius superior/ a corde ad cerebrū. Inferius vero pars eius inferior/ a corde ad ima & profunda ventris. Superius animalis hemispheriū: est hemispherium sensus/ siue sensitiue virtutis: & in quo oīs sensatio. Inferius vero/ est hemispheriū vite siue vegetatricis exercet: vt in quo exercetur digestio & animalis nutritio. Sicut facultatis mundo/ inter vtrūq; fertur hemispheriū/ nūc arctico nunc igitur sol in sens: ita & animalis cor/ nūc eius superiora/ nunc inferiora respicit ac fouet. Cum superiora intuetur/ eaq; focillat: exercetur aiālis sensatio/ & visgilare dicitur animal. Cū vero superiora linquens/ ad inferiora/ vt ad ventrē conuertitur: intermittiturq; sensatio: exercende vegetationis & nutritionis causa. Atq; hi duo cordista animalis respectus & motus: sunt alterne/ vigilię ipsius & somni cause. Vnde fit vt superius aiālis hemispheriū: vocari q̄at hemispheriū vigilię/ diei & lucis. Inferius vero

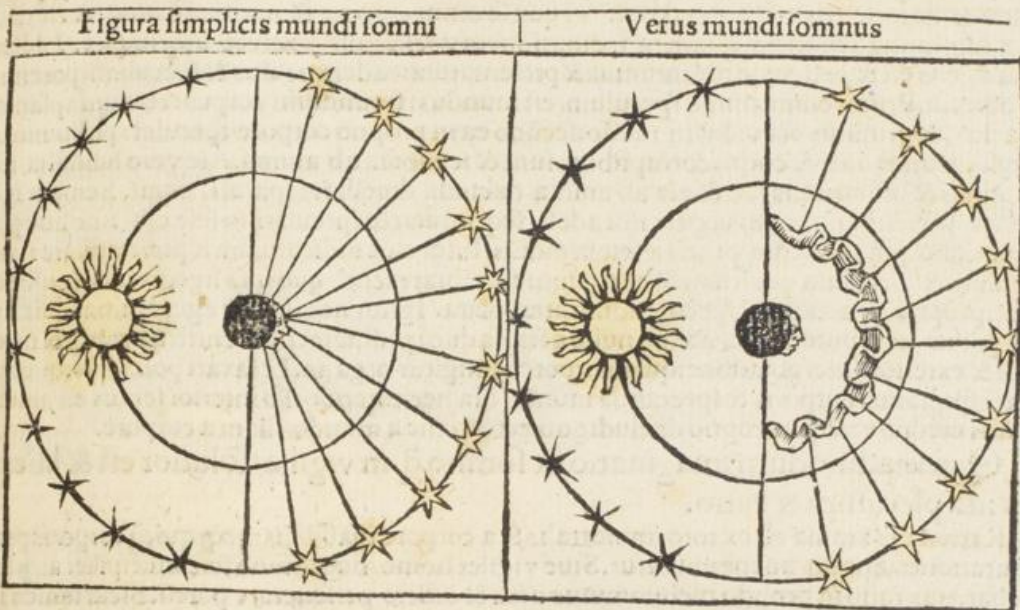
Illatio.

somni/ noctis & tenebrarum. Et ex hac propositione plurima inferri possunt ab his: qui rectam animalis & mudi proportionē seruare nouerint. Vt in antarctico hemispherio/ plus esse

humidi q̄ aridi & sicci. & si qui in eo hoies degunt/ hos v̄tricolos esse: plusq; vegetatiē & nutritionis officium q̄ seditiam exercere: belutos demum & irrationabiles esse. Vniversum quoq; mundum esse haud immerito vt quoddam animal: vita ac sensu preditum. Vita in inferiore hemispherio: sensu in superiore. Solis quoq; rotationem & cōuersionē/ vt causa est s̄oni & vigilie mundi: ita & cordis in animali conuersionem/ variūq; & succedaneū in vtraq; eius hemispheria respectū: somni & vigilie animalis esse causam. Et interdū in animali exerceri sensationem exteriorem, nocturno vegetationem/ vt nutritionem: a qua interna quoq; s̄satio eleuatis/ densatisq; vaporibus: nocte occluditur / atq; intermittitur. qua interpolata: verus/ perfectusq; succedit animalis somnus. Ad verum quippe perfectumq; animalis somnum: hec vt necessaria exquiruntur. Cordis catabasis siue ad inferius animalis hemispheriū conuersio. Exteriorum sensuum interpolatio/ Vegetatio siue nutritio/ Vaporum eleuatio ad cerebrum. Eorum concretio & inrudatio. que spectra a corde dicludit/ diimitq; presentiam ab inspectiua: qua interiectione/ verus ac perfectus oritur animalis somnus.

Verasōni
& vigilie
animalis
causa

Animal		Mūndus		Animal		Mundus		S̄sibilis subf̄actia
Sensus interior	Vapores interni	Phantasmata	Sensus exterior	Tenebre	Subf̄actia s̄sibilis	Sensus internus	Senectas	
Verus animalis somnus				Imperfectus animalis somnus				

Ratio in s̄ono ligari nequeat eaq; presit imaginationi. Cap. XX.

Ratio vis est animi spiritalis & incorporea: imaginatione penitior/ atq; interior.

Sicut imaginatio interior est & profundior/ exteriore sensu: ita & imaginatione ratio. Exterior enim sensus fit a corpore/ in mūdo: imaginatio vero ab aia/ in corpore: ratio autē ab aia/ in aiam. sensum quippe se colligit aia a mūdo p corpus: in seipsā. q̄ sicut exteriore sensu solū conspicat/ in mūdo: ita & s̄sū interiore ppriū speculari itereturue corpore. ratione vero sibi ipsi cōgreditur/ seq; solā inueter/ cernit/ apprehēdit. Quo fit vt rationis extrema sint hec duo: anima/ anima. Imaginationis vero extrema: anima/ corpus. Exterioris autem

Tolle rationem presidem / ab imaginatione : continuo pellax erit / falsa & pfendola imaginatio. putans in re ita habere: que dūtaxat i nocte et i somno spectantur. Vifa quippe nocturna & spectra: vt veras mūdi substantias / spectabit. Nam cum proprium sit soli exteriori sensui veras mūdi substantias intueri / easq; interdū haurire presētes: interiori vero proprio duntaxat verarum substantiarum similitudinibus / sensibilibusq; speciebus affici: neutri tamen sensui proprium est inter aut sua aut alterius obiecta ponere discrimen. sed sublimioris potentie vt rationis hoc peculiare esse et proprium putandum est. Exterior quippe pelenius: solas cum norit substantias: nulla spectra & phantasmata speculatur. Interiori vero spectra sola non substantie ipse offeruntur. Rationi autem et spectra & substantie agnita sunt: nouitq; eorum discrimina / ac differitates. Censet igitur / ac iudicat ratio: que nocte ab imaginatione spectantur / tantū modo vifa esse / ac rerum species: nō veras substantias. Eadem quoq; & exteriorem sensationem numerat ac librat: iudicatq; veram eam esse / verarumq; rerū inspectionē. Itaq; vera hactenus est imaginatio: qua spectrorum et phantasmatum vera apparitio. Nam veraciter ab ea videntur & conspiciuntur phantasmata. falsa autem est: cum rationis absentia / atq; defectu: putat spectra / veras esse substantias. et que intus parent ita in re & mundo habere / atq; esse. Ab sola quippe ratione: omne oritur discrimen / differitatisq; rerum iudiciū. a qua vnūquodq; sub propria ratione / dinoscitur id esse quod est. Vt spectrum dinoscitur esse spectrum / non substantia: et substantia sese eidem rationis oculo substantiam: non spectrum esse insinuat.

Nullus scō iter aut sua aut alteri sensus obiecta nouit discrimen.

Quatenus vera imaginatio.

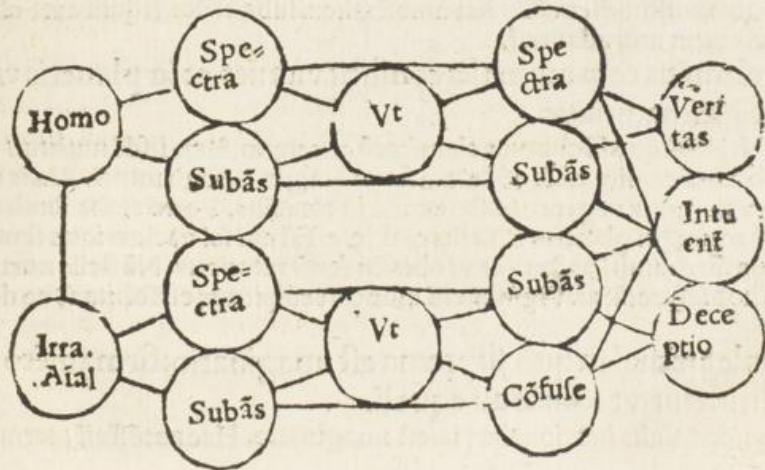
Unde fit vt internam animantiū brutorū sensationē: sequitur olophantia. Olophantia omnium mendaciū. Animantia bruta: ratione sunt destituta. Principatum in ipsis / obtinet imaginatio: qua prestantorem vni nullam / habere creduntur. Nullum igitur huiusmodi inest rerū discriminis aut diuersitatis iudiciū: nulla ratioe spectra a substantijs diducunt. sed vifa queq; nocturna: velut mundi substantias inspectant. Et que in ipsis sola apparitione contingunt: ea vt extrinsecus in mundo contingentia & veraciter patrata recipiunt: Vniuersa igitur eis mentitur imaginatio. Nam ea vi orbata et experta sunt: qua eius olophantia deuitent / putētq; spectra tantū modo esse: que nocte visū non veras substantias.

Hominis		figura		
Ratio	Imaginatio	Spectrū	Sensus exterior	Substantia
	Imaginatio	Spectrum	Exterior sensus	Substantia

Brutorum animantium figura.

Non modo animantia bruta / in sono a spectris falluntur: sed & in vigilia ab sua imagine.

Animantibus brutis / nullum inest discrimē imaginis & veritatis. omnem parentem / vifamq; aut suam / aut aliorū imaginē: pro vera substantia vt diximus recipiunt. Huiusmodi igitur animantia / non modo ab interno imaginationis speculo falluntur: sed & ab exteriori omni liquida et speculari substantia: in qua vifitur queuis imago. Vt speculatus se equus in vndis: continuo sua specie fallitur / eaq; vt veri equi substantia recipit / inspectat prosequiturq;.

f v

Fallitur itaq; aiantia bruta & interiore & exteriori sensu / et in somno & i vigilia / ab oī specie & imagine. Et non tantū species / non vt species recipiūt: sed & neq; substantias ipsas / vt substantias inspectant. Neq; enim norunt / quod sit iter speciei et substantiā discrimē. vt aut rerū species vt spēs: aut substantias / vt substantias admittāt. sed aut cōfulevtrūq; aut i cōtraria ratione percipiunt. Itaq; sensib⁹ vtrūq; scilicet interiore & exteriori: in vtrūq; vt in spectris & substantis / ea falli ac decipi contingit

¶ **Esse celum aliquod firmamento sublimius.**

Cap. XXI.

¶ **Vndus est vt quāda aial: et eadē vtrūq; proportionabiliter insunt.**

Omnē sensationē in capite: vnde operationē i vtre pficit

¶ **Diximus vtrūq; & animal & mūdū / esse ex corpore & aia: & quod sit vtrūq; corpus / queue aia. Quippe aiam ipsā: aialis esse aiam. Aial vero / animā mundi. Ostendimus & duo in animal / sicut & in mundo esse hemispheria. Superius vñū aliud inferius: hoc vite / illud sensus esse hemispheriū. Nam in superiore aialis parte vt capite: oīs pficitur / impleturq; sensatio. in inferiore vero / vt in ventre: oīs vitalis operatio & animalis nutritio adimplet. Totū igit aial est proportionabile / simileq; mūdo: & eadē vtrūq; insunt. Aialis aia / similis est aie mundi: & illius corp⁹ / huius corpori. Superius quoq; aialis hemispheriū: arctico mundi responder hemispherio / & inferius antarctico. Aialis extrema mundi extrema respiciunt: illius quoq; medium / huius medio congruit. Amborum media sunt cor & sol: illud aialis / hic vero mundi. Sol assidue vtraq; mundi perlustrat hemispheria: nūc arctico / nūc antarctico p̄sens. Cor itē in aiali nūc sua lāpade / superi⁹ ei⁹ hemispheriū opplet / ipsosq; sēsus i actu & officio cōtinet. nūc illud deserēs / ad inferi⁹ vite hemispheriū cōuertitur: vitalē in vtre exercens operationē. Et nichil p̄fecto est in aiali: quo mūd⁹ careat. Nichil in mūdo: quo exors et expers sit aial. Haud igitur absq; ratioe / in ore oīn: vt triuiale quiddā / ac protrium decantetur: & aial mūdū / & mundum esse animal quoddam.**

¶ **Mundus homini / q̄ cuius animalium simillimus existit.**

¶ **Vnicū est aialis gen⁹: i. q; specialissimū & indiuiduū. vñica itē hoīs est species: & ea specialissima atq; indiuidua. Toti aialis generi / inest sensus. vñuersē quoq; hominū species / indita est a natura ratio. Est autē ratio inferiorū oīm cognitionū / p̄stātissima: cēforia / vt docuimus / & arbitra sens⁹ vtrūq; quibus vt animi apex & culmē / provide i peritat: ac p̄est. Cum igitur humana tota species / haud aliter in toto sit aialis genere / q̄ in sensu ratio: liquet hominē (qui sol⁹ ratiois particeps est) cūctorū quib⁹ adest sens⁹ / animatiū esse p̄stātissimū. Sicut eni sens⁹ / latior ac fusior est ratione: ita & aial in plurib⁹ est / q̄ homo. & sicut rō apex est & moderatrix sensuū: ita & hō culmē est & moderator aialiū. P̄stat autē semp id quod rari⁹ & in pauciorib⁹ est: eo quod frequēt⁹ & in plurib⁹ reperitur. Vnde fit vt mūd⁹ sit hoī q̄ cuius animalū similtior: & satius hō pro mūdi aia sumēdus sit / q̄ quoduis animal.**

¶ **Tantum est animal / quant⁹ est sensus: & quantū sensibile.**

¶ **Nā sens⁹ cū aiali cōuertit. oī eteni aiali et soli inest. & cui sēs⁹ inest. id cōtinuo est aial: cui nō inest / id minime aial esse potest. Sensibile quoq; tātū ē: quāt⁹ est sens⁹. Est eni sensibile / sensus obiectū. Oīs autē potētia: proprio obiecto est adequata & cōmēsurata. Porro ipsū sensibile / tantū est quātū id spaciū: quod a terre meditullio / ad cōuexā vsq; firmamētū circūferentiā Nā quicquid ab huiusmodi circūferētia ambi⁹: alicui subest sēsū. si quid autē est ea sublimi⁹ sensui nulli referatur atq; adaperit.**

¶ **Sicut in elemētis tota animalis consistit vita: ita et in planetis vt in sole / sēs⁹ / & in stellis / imaginatio.**

¶ **Aialis substantia / est quedā quatuor elemētōrū concretio. & ex ipsē nutritur / viuitq; aial: quib⁹ & ei⁹ substantia coalita est & cōflata. Simile quippe / a simili nutrit. Aialis igit vita i elementis cōsistit: eiusq; vis vegetatrix / statuenda in elemētis. Porro aialis sensū & imaginationē: sēpius docuim⁹ in planetis & stellis cōsistere. Est eni sol vt exterioris sensus obiectū. Stelle vero que sūt mundi spectra: sūt vt obiecta sens⁹ interioris. Nā stelle noctu & i quodā mūdi sōno: a nobis spectātur. Vigilāte eni mūdo vt cōspicius est sol: ita & eo dormiēte conspicue stelle.**

¶ **Irrationale animal in quo suprema est imaginatio: firmamēto ac sensibili mundo continetur / vt equale ab equali.**

¶ **Suprema quippe aialis irrationalis vis: est imaginatio. Hec autē finit / terminaturq; fir**

firmamento: ut vero proprio ac maximo sui obiecto. Nam sicut vite limes est celi lumaris concavum: ita et meta superior concava facies firmamenti. Imaginatio vero terminatur deum ac repanda eiusdem firmamenti superficies est. Continetur igitur irrationale animal (cui nullavis est imaginatio superior) firmamento eiusque repanda superficie: ut equale ab equali. Nulla etenim vis firmamentum exerebrat

Terra	Aqua	Aer	Ignis	Luna	Mercurius	Venus	Sol	Mars	Jupiter	Saturnus	Firmamentum
Animalis vita				Eius sensus				Imaginatio			

Irrationale animal equale sensibili mundo.

illudque transcendit. Sensum tamen habet firmamenti illiusque stellas intueri & suspicari potest. quecumque item sunt sub firmamento: illius quoque mortalis oculi facile perlustrat: contuetur/ attingit.

6 **Homo rationis particeps superior est sensibili mundo: firmamentum penetrans/ illudque transcendens.**

Nam monstratum est irrationale animal equale esse sensibili mundi moli: illiusque sensus contineri et arceri firmamento. Homo autem rationis est particeps: cuius immortalis & invisibilis oculus/ animalia irrationalia exuperat: & omnia mundi visibilia corpora transcendit/ eaque perfodit: ad invisibilia spectanda effaxillans/ eleuans/ traducensque hominem. Sicut enim visibilis animalis oculus/ visibilium est inspector corporum: ita & invisibilis rationis oculus inuisibilem. Ex hac manifestum est/ hominem haudquam contineri firmamento/ aut sensibili mundo: cum sit utroque maior et superior. Impossibile enim est ut a minore/ contineatur et aberceatur id quod maius & insignius est.

Illatio.

7 **Vnde fit ut aliud sit celum rationis inuisibile/ firmamento sublimius: perinde atque et imaginatione ratio.**

Sicut res natura perfecta & tota/ ex quattuor constat elementis: ita & homo mundi culmen/ ex quattuor constat elementis: vita/ sensu/ imaginatione & ratione. Eius vita sita est ut diximus in elementis: sensus in planetis/ imaginatio in firmamento/ siue in stellis. Ratio autem firmamento sublimior: superest ut in interiore aliquo & prestantiore celo locanda sit/ natura inuisibilis/ firmamentum/ omnemque sensibile mundum complectente. Ambit enim ratio/ inferiorem omnem anime vim: eaque cognita sunt/ quecumque & sensu & imaginatione capiuntur. Et sicut in homine/ spectra haudquam sunt supreme eius species: sed duntaxat species & obiecta imaginationis. Alie vero sunt animi interiores/ simpliciores/ defecatores/ verioresque species que sunt rationis proprie & inuisibiles: ita & in mundo stellas haudquam ultimas defecatilimas/ supremasque esse mundanarum substantiarum species arbitramur. neque firmamentum simplicissimum & purissimum esse celum. sed ut aliud aliquod celum eo abditius/ ac celsius fateamur: nos cum natura tum ratio ipsa impellit. in quo rationales & inuisibiles nature mundi species asseruntur: per similes his speciebus que sunt in anima. Hoc autem celum nuncupare possumus rationis & animarum celum. quo fortassis beatorum anime posteaquam mortaliu suorum corporum claustris/ ut gente mortis necessitudine excessere/ emigrare a deo iubentur. Et in quo vera beatitudine/ proxime atque attiguit angelicis choris/ potiuntur: ite gerimam future sue resurrectionis & immortalitatis spem prestolantes.

Verissime & proprie animi spes

8 **Sicut rationali anime/ vires duas ratione superiores tribuimus intellectum & mentem: quibus in angelum sese/ deumque effaxillat: ita & rationali celo/ geminos alios sublimiores et inuisibiles celos: absque iniuria asseuerare possumus aliud intellectus et angelorum/ aliud vero mentis deique celum.**

Licet aliquo pacto secundum anime vires/ metiri vniuersum et ipsa ingentia mundi corpora: quos celos nuncupamus. Est enim anima (precipue rationalis) vniuersi numerus. Insunt autem generatim/ anime vires tres: substantiua/ vitalis & cognitiua. Quicquid enim est: aut cognitione/ aut vita/ aut substantia predictum est. Vis substantiua simplex & impers est: que anima dat esse corpori. Porro vitalem quadripartito diuidimus: in digestiuam siue corruptricem alimentum/ In nutritiuam siue distributiuam eiusdem alimentarie substantie per singula corporis membra. In augmentatiuam et in genitiuam siue propagatiuam: quod est supremam vitalis virtutis officium. Denique vim cognitiuam: partimur in sensum/ imaginationem/ rationem/ intellectum et mentem: de quibus prius loquuti sumus. Sensus autem cognitio: in quinque se ramulculos aperit: ac distribuit. ut in auditum/ visum/ olfactum/ gustum & tactum. Cunctis tamen his ani-

Generati tres esse anime vires. Vis substantiua simplex Vitalis quadripartita

& vigilans ob...
 quod sit vniuersi...
 erio/ anima mundi...
 peria. Superius...
 ualis parte vt cap...
 alis operatio de an...
 o: & eade vniuersi...
 nus quoque aial...
 ualis extrema mo...
 Amborum media...
 perlustrat hemic...
 per/ ex/ hemic...
 ite hemic...
 quo mundi carea...
 e oim: vt triuiale...
 oddam.

ecies: & ea spe...
 minii species in...
 storia. vt docur...
 at ac pest. Cum...
 ratio: liquet ho...
 e p/ arilium. Si...
 sicurro apex est...
 semp id quod ra...
 it vt mudi/ sit ha...
 is animal.

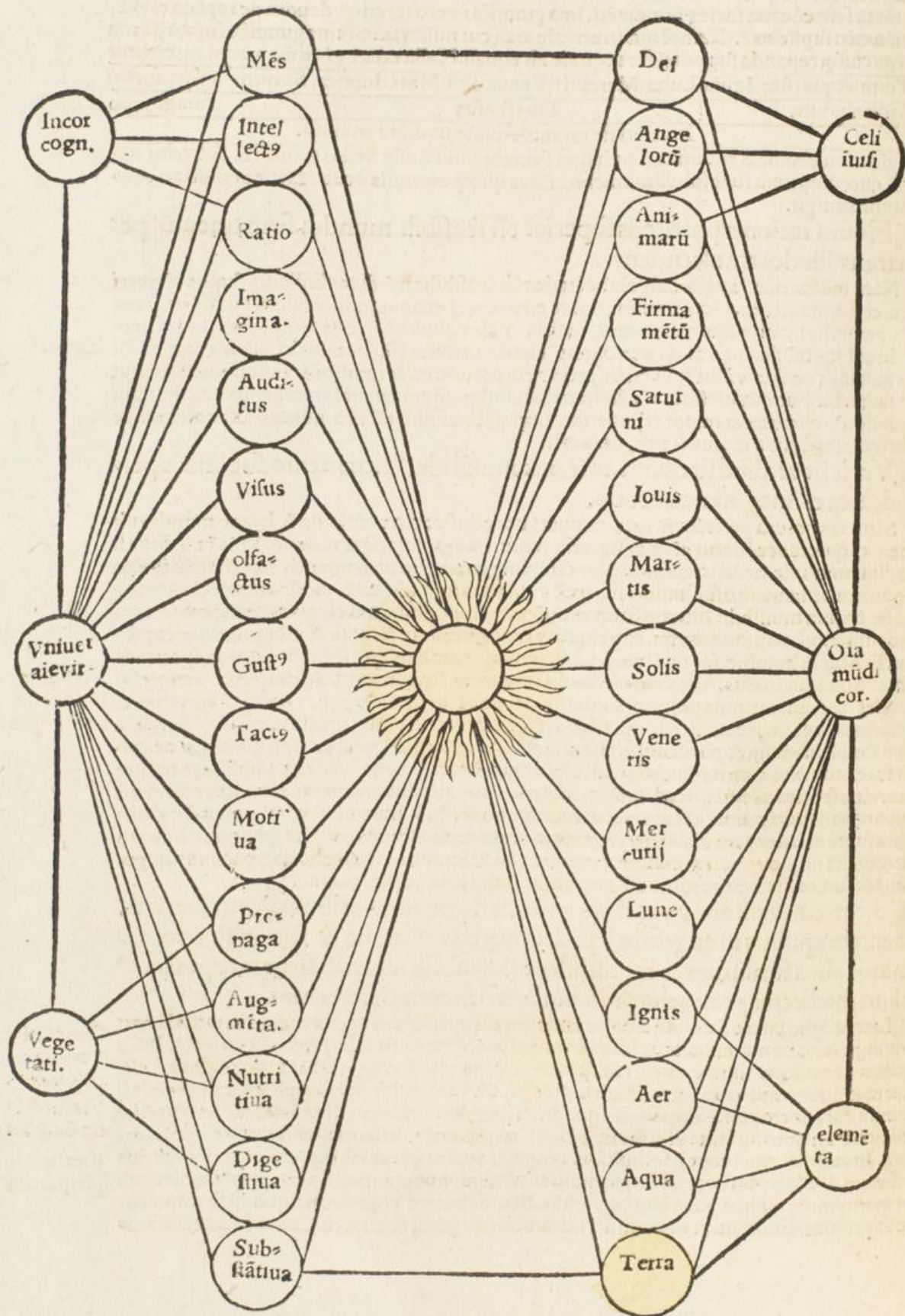
inuo est aial: cui...
 eni sensibile/ sen...
 orro/ ipsu/ sensibi...
 it circulerentia...
 est ea sublimi...

vt in sole. se...

uri vniuersi aial...
 alis igitur vni...
 eniu/ & imagin...
 s sensus obiectu...
 nocru/ & i quod...
 eo doctrine con...

eto ac salub...

terminatur...

me viribus/ vis motiua est addenda: perfecte exterioris sensationis emula/ & naturalium necessitudinū profectiua. Quibuscunq; enim rebus/ perfectus adest sensus: he & sese de loco in locum trāferendi/ habent potestatem. Vniuersas igitur rationalis anime vires pen- Vniuerse anime vi-
thadecadis numero emetimur: vt substantiā/ corruptricem/ siue digestiā: nutritiuam/ au- res quin-
gmentatiuam/ propagatricem. Tangendi/ gustandi/ olfaciendi/ viuendi/ audiendi. Phanta- decim.
ticā siue imaginatricē/ ratiocinatricē/ intellectuā & supremā mentis portionē: qua soli deo
congregi anima monstrata est. Quo fit vt ad numerū animalū viriū/ mundi corpora me-
tientes: a terre et mūdi medio/ ad vndecimū vsq; celū et decimūquintū mundi corpus: per Illatio
uenire sit necesse. duosq; esse celos inuisibiles: supra celū rationis rationaliūue animarum.
Sunt enī supra rationē cognitiones due spiritales & inuisibiles: intellectus & mens/ hec so-
lius dei/ ille angelorū. Duo quoq; sunt supra rationalē animā beatissima entia: angelus et
deus. Angelus prima creatura: deus vero increatus/ solus ab eterno subsistens/ oīm author
creaturarū/ omniscq; substantie fons/ atq; initium.

9 ¶ Vnde manifestum est supra firmamentum/ tres ad minus esse celos sim-
plices & inuisibiles: primūq; mobile esse angelorum celum.

¶ Sicut trina est cognitio imaginatione celsior/ inuisibilis & incorporea: ratio/ intellectus/ mens: ita & rationale est tres ad minus supra firmamentū esse celos simplicissimos/ liqui-
dissimos & inuisibiles. Celum rationis & animarū/ Celū intelligentie siue angelorū: & ex-
tremū celū quod est mentis celū: diuine beatitudinis (si dicere licet) accubitus & humano
more definita mansio. Sunt autē hi celi natura inuisibiles: vtpote simplices & immixti/ ca- Qui simpli-
rentes actu & potentia. Ceteri quippe celi a firmamento/ ad lune celum: differentias habēt ces celi.
actu & potentie: qui & suis ipsorū actibus/ mortaliū oculis pandūtur. Eorū enim potentie
sunt ipsimet celi: actus vero sunt infixi illis planete & stelle. nullū quippe celū p se/ ac suap- Qui celi
te naturalispectabile & visibile est. sed videri a nobis dicuntur/ quia eorū actus vt planete & actū & po-
stelle a nobis spectantur. Vltra autē firmamentū: nullus aut planete aut stelle reliquitur lo- tentia dif-
eus. sed puri illi sunt/ simplices & imixti: visibili actu idest planeta aut stella carentes. Porro ferentes
rationi per q̄ cōsonum est/ angelorū celū(quod a luna decimo numeratur loco) esse primū
mobile. cuius motui inferiores oēs lationes obtēperant & ab ea raptantur. Est enim ange-
lus prima creatura: primitus & ante omnē aliam creaturā a deo condita. cunctis creatu-
ris eminentior/ & que post deū vniuersis presidet: ferēs/ regēsq; post deū vniuersa. Diuinū
autē celū immobile esse volunt: sicuti & deus est omnīū rerū eterna & immota sedes.

¶ De successiua et permanente qualitate.

Cap. XXII.

1 ¶ Aqualitas que fluxa et continue succedanea est: stabili ac perma-
nente qualitate/ est natura perfectior.

¶ Qualitates fluxe: sunt vt sonus & lux. que continuo euanide disparent/ sube-
suntunq; dūtaxat cum fiunt. Permanentes vero sunt vt color/ odor/ sapor: Tact⁹
qualitates calor/ humor/ alior/ siccitas. He enim fixe sunt & in suis stabilitate subiectis. quas
ideo instabilibus constat minus esse veras/ minusq; perfectas: q̄ instabiles sint maioris/ libe-
riorisq; plenitudinis. q̄ semotiores a materia & ab opacis/ solidisq; corporibus: q̄ deniq; a
sublimiore/ fortiore & prestantiore causa assidue producantur atq; reparētur. Immutabilis
enim causa & que eodem semper se habet modo: singulis momentis idem potest/ cum vis
ipsius haudquāq; lassescat atq; minuatur. Vnde fit vt temp eūdē & simul totū proferat effe-
ctum. Que autem vis/ pusilla/ terrena & materialis est sita in contrariorū loco: diuidue ac
particulatim fōneratur. Sui etenī effectus priorē in subiecto/ manere iubet partē: vt postero-
rum aduentu/ tota se in subiecto prolata qualitas intendat/ suoq; numero perficiatur & cō-
pleatur. Profertur quippe permanens affectio: ab infirma & imbecilla causa. que diuidue &
secundum numerum agit/ proferens prius vnum/ posterius aliud. vt ex pluritate partium
totus vnus concreascit ipsius effectus. vt ignis prius exiguum in aquā/ q̄ totum calorem in-
ducit. & qui primo productus est calor/ in aqua manēs: secundi prestolatur aduentum. dein-
de tertia calor pars/ duabus primis ab igni superuenit. Dein quarta: quoad tantus sit in
aqua feruor/ quantus esse aut natus est/ aut potest. Euanide autem qualitates: nobiliore &
prestantiore modo/ a suis prorūpunt/ educunturue causis. Nam vnice/ ac tote simul oriun-
tur: nō frustulatim/ secundum numerum/ aut parte post partem. Lux enim simul oritur to-
ta: pari pacto sonus et vox. & he rursus maioris sunt plenitudinis/ ampliorisq; diffusionis q̄
ille permanentes.

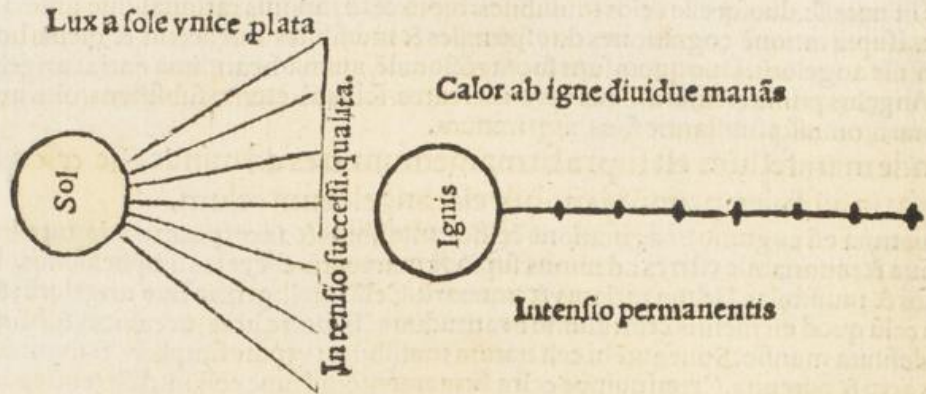
Celi
inuisi-

Oia
mūd.
cor.

elemē
ta

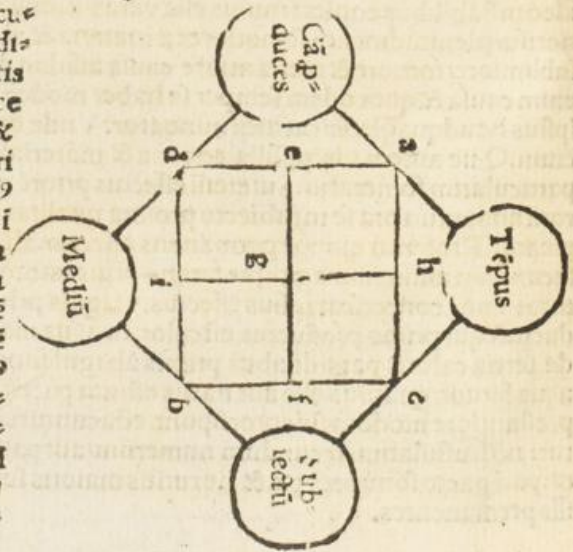
¶ Fluxe qualitatis numerus in vnitate et indiuisibiliter profertur: permanē-
tis vero numerus diuisibiliter profertur & in numero.

¶ Omnis qualitas in quodā numero consistit, Eius enim intentio: est quedam graduum & partium multitudo. Sed vt in superioris propositionis ratione dictum est: successiue & presentatne qualitatis numerus: haud in numero: sed indiuisibiliter & in vnitate elicitur: simul totus non parte post partē. Permanentis autē qualitatis causa: eam numeratim & secundum vnitates elicit: totamq; per partes intendit.

¶ Linee quibus vtraq; qualitas ab sua causa in subiectū manat: sibi inuicem sunt perpendiculares.

¶ Ad huius intelligentiam hec tibi propone: causam efficiētē siue producentē / Subiectum quod patitur ac recipit. Tēpus in quo fit actio. Mediū per quod a causa ad subiectū fit ipsa emanatio. Que producūt qualitates aliā pmanētē / aliā momētaneā. Nēpe horū vniciq; propriā aptabim; lineā. Sit igit quadrat⁹ a b c d. cuius sinistrū lat⁹ a b / sit linea efficiētis cause: vtrāq; q̄litate & pmanētē & successiuā ex sese pferētis. Dextrū autē latus c d ei oppositū sit linea subiecti qd vtrāq; recipit qualitātē. Debet eni subiectū oppositū esse efficiēti cause: eiq; secūdū rectū & ex aduerso cōstituit. vt liberā ac parulā ei⁹ in sese recipiat actionē. Superius latus a c / sit tēporis linea: in quo fit qualitatis pductio / inferi⁹ latus b d / sit linea medi⁹ vt aeris aut aq; quo distat subiectū ab ipsa causa / quoue ipsa qualitas manās a sua causa / fertur deuoluiturq; in subiectū. Hoc eni quadrato perpulchre ois exprimitur: pingiturue actio. Cū igit pmanens qualitas / a sua causa pdeat secūdū tps / vt cui⁹ pars in parte tēporis & in toto tēpore tota proferi / in eo quadrato / permanentis qualitatis pductio ac linea: pingenda est inter lineā cause & lineā subiecti / a linea tēporis equidistans. vt cui cōmensurāda est: & tota toti eiusq; partes partib⁹ coaprāde. Sit itaq; hec linea e f. quā seco mediā pūcto g a quo in vtrāq; partē extēdo sup e f ppedicūlarē / ad fines vsq; quadrati q̄ sit h g. quā dico esse vt lineā / pductiōis successiue q̄litate a causa a b / in subiectum c d. Tota quippe linea e f manat a causa a b: i toto tpe a c. & ei⁹ pars prior & āterior vt g f: i āteriore & priore tps pre / vt i tpe h c. posterior quoq; ei⁹ ps / & q̄ poster⁹ a causa manat: scilicet e g: i posteriore tps parte vt in a h. pferi. Et tota linea e f a linea tēporis a c equidistat & ab ea cōmensuraf. Est igitur linea e f: vera pmanētis qualitatis linea: vt ab sua causa in toto tēpore manat / pferturq; in subiectū. vtue pri⁹ & posterius / parte post partem profertur. Intenditur enim & elicit⁹ eius numer⁹ i numero: parte priore in subiecto pmanēte: quoad suprema pars iducta / totā qualitātē in tēdat / eiusq; numerū cōpleat. Successiua autē qua-

lineas cū tota simul eliciatur a sua causa: eius intensio siue numerus / tēpori minime est coaptandus / equādus / aut subijciendus. Hec enī quouis tēporis momēto: noua totaq; elicitor. Linea igitur h g / succedanea cōpetit qualitati. Nam equidistat vtrinq; & a caua & a subiecto: nullā anteriore / nullāue posteriore habens partem. Tota quippe linea h g i: simul exit a linea a e b / simulq; tota recipitur in subiecto c f d. Non enī eius pars h g ante g i: neq; g i ante h g proferit. Neq; tota linea h g i / proferit in toto tēpore a h c. sed in utā tēporis / vt i h in quo solo p̄uerat. in alio autē quouis instanti: noua alia succedit / atq; proferit. Successiua igitur qualitas / indiuisibiliter intēditur. eiusq; numerus haudquā in numero & tēpore: sed in vnitāte & momento elicitor. Eius itē linea qua exit p̄mitur a causa: ad p̄manētis qualitatis lineā est perpendicularis. Hec enī est quedā latitudo / a sinistro in dextrū. Illa vero qdā longitudo / ab imo in altū. Et ex hac propositione iterū manifestū est instantaneā qualitātē stabili ac p̄manente potiorē esse / ac prestātorē. Instantanea enī qualitas / eo pacto a sua causa proficitur: quo & angelorū genus / a suprema oīm causa / diuinaq; bonitate suā traxit originē. Fixa autē affectio / eū habet ortū: quē & hūana species a deo. Angelorū quippe genus / totū simul a deo in esse prodijt. Omnes quippe angeli in instāti creati sunt: non alius alio prior aut posterior. Humana autem species minime simul tota: sed parte post partem indies oritur & a sua causa proficitur. Vnde fit vt et angelorū numerus / vnice atq; indiuisibiliter sit productus: sicut & linea h g i / exit ab a e b. Humanus autem numerus: multipliciter / ac diuisibiliter secundum tempus explicatur: sicut & linea e g f / ab a e b profecta est. Et angelorum creatio / in lōgitudine est facta: hominum vero successio in latitudine perficitur. illorumq; linea / ad horum lineam: rectangula et perpendicularis reperitur.

Illatio.

Illatio.

Qui sensuum / ceteris sint perfectiores.

Cap. XXIII.

Insensibus quibus est obiecta succedanea qualitas / his p̄fectiores sunt a quibus permanens qualitas sentitur.

Liquet hec ex precedente. Nam si profecto sensus est prestantior: cuius nobilius est & potius obiectum. Succedanea autem passio / permanente affectu: est natura prestantior. Igitur / is sensus a quo fluxa hauritur affectio / eum precellit: qui materiam & permanentem caprat qualitatem. Vt auditus et visus / ceteris perfectiores & potiores sunt. Siquidem sonus et lux / inter fluxas qualitates principatum obtinent: quarum hec a visu / illa ab auditu prehensatur. Odor autem permanens est & stata qualitas. Similiter et Sapor / & elementaris omnis passio: Calor / Frigus / Siccitas / Humor.

Sonus & lux fluxarum qualitatū precipue

Omnis item sensus / quanto in animalis corpore aut loco sublimior / aut disclusiore organo fuerit: tanto perfectior.

Cactus (vt dictum est) sensuū inuis est & abiectissimus: post quē gustus / alimentarie substantie arbiter. Post tactum / olfactus / gustu & enuntior & prestantior. Olfactum superat visus: et loci eminentia & dignitate. Auditus deniq; et hunc visum & ceteros omnis: & situ et nobilitate precellit. Nam tamen in homine videntur auditus sensoria / haud sublimiora esse oculis: in cunctis tamē animalibus secus accidit: in quibus subesse auribus / oculi liquido cōspiciuntur. Rursum & aliud recensetur / p̄fectionis ipsorum sensuum iudicium: scilicet sensorum organorum disclusio. Nam sicut mediati sensus / siue qui medio aliquo / vt aere aut aqua / exercentur: ipsi prestant / qui immediati sunt & cominus sentientes: quales sunt tactus et gustus: ita & hi sensus / qui sensorum diuidunt: eos antecellunt / qui coniuncti sunt et indiuiso sensorio. Primus autem qui sensorium aperit: diuiditq; olfactus est. cuius sensoria / per exiguo dislita sunt interuallo. visus disclunatior / plus se se aperit. Auditus plusq; ceterorum nullus dislectus / diuisusq; reperitur. Exteriorū igitur sensuum: tria est perfectionis aut imperfectionis causa: prima q̄ immediati / aut mediati: secunda q̄ indiscluso / aut discluso sensorio: tertia deniq; q̄ minus / magisq; discluso.

Vnde fit vt auditus / sit et visu et ceteris cunctis prestantior.

Nam visus & auditus licet mediati ambo & medio aliquo / vt aere aut aqua / exercentur: auditus tamen visu / est & loco sublimior & organo disclusior. Est igitur & visu prestantior. Rursum is sensus perfectior est: q̄ simplicior / aut simplicioris obiecti. Atqui auditus est visu / simplicior: q̄. doq; dē vnice & simplicis obiecti / & solū momētaneae q̄litas vt soni. Nichil enī p̄ter sonū: subire aures / auditusq; cicre natū ē. Visus autē aut intermixtus ē: aut solū p̄manētis / materialisue qualitatis sc̄d. Intermixtus ē: si dixeris visibile eē lumē & primū qdā visus obiectum

Lux visibilium actus

Si autem lucem non visibilem dicis aut visum obiectum: sed eorum que visibilia sunt/ vt colorum esse actum: erit visus tantum permanentis & imperfecte qualitatis sensus. Est enim color idipsum: quod veraciter spectabile & visibile sit. Lux autem non veraciter visibilis/ sed visum omnem exuperans: & visibilium omnium/ vt colorum actus: colorum species/ in visum eliciens. Etenim lux in visu perinde se habet atque in auditu motus. Siquidem motu sonus omnis/ sonusque species in aures perfertur. itaque cum inaudibilis sit: omnium tamen audibilem esse actum. sine quo neque sonus elicitur/ neque in aures soni deferretur species. Ita et lux est sine qua nullus visitur color/ nulla coloris species in oculis recipitur: verusque visibilium actus/ sicut & motus audibilium. Est igitur visus/ auditu subsidentior & imperfectior. vtpote qui subsidentioris & materialioris qualitatis/ ut coloris est sensus. Auditus autem verioris & nobilioris vt soni. Quod si peruiuatius considerentis lucem/ veraciter esse visibilem/ & vt quoddam visum obiectum: ideoque nobilissimum esse visum/ cuius nobilissima qualitas lux/ est peculiaris: dico ego quoniam et hac quoque in parte visum precellit/ auditus/ vt & luce/ sonus est natura prestantior. Nam ea nobilior est qualitas: que minus frequens/ minusque communis est & a nobiliore causa proficiens. Lux autem sono numerosior est: pluribusque inest: et in eis/ semper est in actu. Neque in sole atque igne/ lux assidua. In plerisque animatis/ vt in alburnis/ fungis & nonnullis vermiculis: fulgor assiduus conspicitur. Sonus autem in nullis corporibus/ est iugis atque assiduus: sed simul vt factus est/ reperitur euanius. Precipue itaque nobilissimusque sonorum vt vox: a solo profertur animato corpore & ab anima. qua nichil in mundo prestantius. Hec etenim ipsos etiam celites orbis etherosue thalamos (a quibus in mundum spargitur lux) exuperat/ omnemque visibile corpus transcendit. Est igitur sonus vt vox/ luce prestantior. vt cuius causam scilicet animam: celsior esse liquet solis torius lucis causa. Erit itaque et auditus merito visu sublimior et prestantior. Omnis quippe visus clauditur/ finiturque firmamento: quo & visibilis omnis lux et omne visibile continentur. Auditus autem firmamentum transiit: ad invisibiles usque celos pertingens. in quibus rationalis anima verissimi soni totiusque vocis causa: prius a nobis est collocata. Denique et qui doctrine sensus/ geminos esse aiunt auditum ac visum: hunc scripture/ illum vocis esse predicant. Est autem vox/ anima & vita scripture. Littera autem vocis retribuentur/ atque hypostasis. Si igitur vox scripturam vincit: erit profecto & visu/ potior auditus. Et tanta de horum vtriusque sensuum precellentia/ aut ignobilitate dicta sint: vt liminem proteruam quorundam inscitiam. qui ceco fascinati errore (quod visus plures fortassis nobis/ quam auditus rerum differentias presentare atque expatere videatur) visui postergare solent auditum/ censentque hunc illo ignobiliorem. Quandoquidem minime aduertunt honestiora & prestantiora vt plurimum esse: que visus quidem & famulatus minoris comperiantur.

Qualitas minus frequens nobilior.

Auditus firmamento superior

De duplici discendi modo.

Cap. XXIII.

Hic accipit didisio quod situm quod didisio simpliciter

Homo discipline capax: aut nature/ aut hominis alterius magisterio hausit/ didiscitque vniuersa.

Quid natura

Humanus intellectus (vt sepius in libro de intellectu dictum est) ab initio inanis & vacuus est/ omnis intelligibilis speciei exors. creatus enim est in ignorantie omnium/ tanquam vniuersorum spiritualis potentia: omni intelligibili specie affici/ atque impleri nata. Coniunctus igitur intellectus sensui: vt id fiat quod natura fieri potest & fieri natus est/ sese quodammodo corporis exerens claustris/ vniuerso adest mundo. a quo siue a cunctis que in eo sunt substantijs/ sensuum imprimis famuletio: sensibiles captans species euadit (vt in libro de intellectu docuimus) omniformis. Et hec est primaria & antiquissima hominis eruditio a mundo/ siue ab ipsismet sensibilibus substantijs/ siue a natura. Quippe naturam appellare possumus/ quicquid est extra hominem: vt mundum/ aut/ mundanam omnem substantiam. Affuit itaque primitus homini mundus/ aut natura: cuius magisterio hausit/ didiscitque vniuersa sine voce/ sine scriptura: sensibili contemplatione mundi & rerum omnium que sub celis visuntur aspectu. Earum quippe ductas/ receptasque species: intus retentat/ continet/ seruatque in memoria. et quarum numerus/ habitus/ plenitudo: hominis est scientia doctrina & perfectio.

Vt homines primi omnia a mundo didiscere: ita & secundi a primis.

Homines prisca/ haud immediatores/ propiores & cognatiores mundo extiterunt secundis hominibus. vt hi duntaxat ab ipsis/ ipsi vero a mundo/ omnia hauserint atque didicerint. sed quia eis hec necessitudo incubuit: vt hominum penuria/ ab solo mundo edocitarent/ euaderentque seipsi perfecti. Posterius vero ac nostrates homines/ vtrouis modo aut inquam prisca mo-

numētis/ siue ab hoīe: aut animaduersione & speculatiōe mūdi/ siue a natura edoceri atq; erudiri possunt. Non enim plus abest ab eis mūdus/ q̄ a patribus abfuit. aut minus nostros ciet sensus/ in eosq; sensibiles propagat species: q̄ illorū motitauit. Sed eodē tenore & mūdus & mundanarum rerū species perseverantes: hodie quoq; hominem vt affinē norunt/ vt minorem mūdū/ minorisq; mundi filium: vt spiritalem suam potentiā/ suiq; capacem/ facultatē: vt ue illa impleatur/ perficiatur/ fiatq; omnigena. Assunt igitur homini indies (vt & prius) vniuerse sensibiles substantie. illum circumstant/ ferunt/ saluant/ nutriunt/ vegetāt seq; illi ex patando erudiunt. Vnde fit vt maior posteris & nostratibus/ q̄ illis priscis insit ca- & priscis af-
 pefcēde discipline facultas. Illi nāq; vt qui hoīb⁹ caruere: ab sola natura edocti sūt. Nos ve fuit.
 to q̄cūq; ab antiquis illis manarūt & ipsa erudiūt. & presentē habem⁹ naturā/ a qua vt rerū Illatio.
 magistra & sapiētī opifrice: singula ipsi scrutari & req̄rere possum⁹/ vniuerſa sensu hauriētes.

3 **Hominis doctrina ac scientia/ haud est in mundo: sed i eius mente. neq; i sensibilis speciei habitu: sed in intelligibilis plenitudine consistit.**

Hominis disciplina/ ac scientia: neq; i mūdo est/ neq; in exteriorē sensu neq; in interiorē/ siue imaginatione. quandoquidē hec aut materialia & corporea sūt: aut materialib⁹ corporeis siue funguntur organis. Hominis itē scientia/ minime sensibilis species est. Superest igitur vt hec/ sit intellectualis & defecatissima rerū naturalium species: in hominis mente/ atq; intellectu recepta. Hic enim mentem/ intellectū & rationem: pro eadem spiritali inuisibili/ imateriali/ incorporea & icorruptibili hoīs potentia aut cognitiōe/ sumi volum⁹. Sicut enī hoīs sciētīa incorporea & icorruptibilis est: ita & eādē i immortalē & icorruptibili ei⁹ vasculo recipi & cōtineri oportet. Nichil autē est i hoīe immortale/ nichil pereuū/ nichil sēp idē: p̄ter eius mentem/ siue intellectum/ siue rationem. Nam licet vis sensitua & imaginatiua/ sint immortales & ab anima inseparabiles: organis tamē fungūtur corporeis. hec enim in corpore illa in mundo exercetur. Sunt autē & corpus & mūdus corruptibilia: & que corruptiōe ac mortis interitū/ ab aīa faceſſere eamq; linguere cogūtur. qua demū organorum ab iunctione propriā vtriusq; sensus actionē interpolari/ atq; intermitti necesse est. q̄ndoquidē separata potētia ab actū/ siue p̄ſetatiua a iudicatiua/ aut spectabili obiecto a se spectate facultate: nulla possibilis/ aīe superest actio. Propria autē aīe opatio/ organo exerceſ imateriali & incorporeo: fit enī ab aīa/ i aīa. P̄ſetatiua ē aīa: et iudicatiua siue speculatiua itidē aīa Actus est aīa & potentia aīa. Similiter & potentia aīa & obiectū aīa. Speculatur enī anima in seipsa omnia: eiusq; speculationis actus/ aīa est & pars eius impassibilis/ quem agentem intellectum vocant. Eiusdem vero speculationis potentia/ in qua referuantur omnes intellectuales species & a qua ipsi presentantur/ obijciūturue actus: iterū anima est & pars anime possibilis/ quem patientem/ possibileue intellectum siue intellectualem memoriam nuncupamus. Cum igitur inter agentem anime partem & possibilem/ siue inter propriū eius actū & organū (Est enim possibilis intellectus agentis organū) interhiare possit nichil nilue hāc ab illa discludere/ atq; disiungere: hinc tota anime substantia/ perhibetur esse immortalis & indiuidua/ sēp sibi p̄ſens. diciturq; in actu continuo/ iugiter posse versari & propriā operationem exercere: siue sit in corpore/ siue extra corpus. Vt que in propria memoria/ gestat sua omnia: habetq; iugiter presentes & obiectas rerū omniū species. que sunt immortales ei⁹ diuitie: a quibus ipsa sciens/ contemplatiua & perfecta censeſtur.

4 **Hominis scientia/ est tertie speciei habitus: ab anima immobilis.**

Prima qua homo fertur/ ceterue species: est mūdi/ mūdaneue substantie species. a mūdo prima licet in exteriorē sensu recepta: in qua minime consistit hominis doctrina. Secunda est ea species minis spēs. que i interiorē sēsum/ ab exteriorē penetrat & in interiorē asseruatur: vt spectrū/ siue phā- Scda spēs. talisma/ in qua neq; sciens homo nominatur. Tertia est que defecatio in aīe potentiā & in- tertia spēs ternam memoriam/ ab interiorē sensu manās: in ea recipitur & a qua nullū emigrat/ nūque dimouetur. Quandiu enim saluatur interna anime memoria: tandiu & que in ea reposita sunt/ salua inuolataq; perdurāt. nil ab ea interitū/ nichil obliuione deteritur: quod semel est facta (vt in libro de intellectu diximus) semper est. Fidelis enim est: & fidele eius promptuarium. Quicquid illi committitur in prōptu est/ in proparulo est. omnia ipsa promit/ referit. Fidelis me- presentatq; speculatiuo intellectui: quicquid ab illo primitus captauit. Hominis igitur sciētīa: haud in prima/ neq; in secunda: sed in tertia & rationali consistit specie. que recepta est in eius interna mēoria: & que non minus est immortalis/ q̄ aīe mēoria/ passibiliue intellectus. Prima siquidem qua afficitur homo species: est inter mūdum & eius corpus. Secunda inter

corpus & animā. tertia inter animam & animā: id est inter anime actū & eius potentiam. Sed & mundus a corpore & corpus ab anima/ separari possunt: aia vero ab anima id est eius actus a potentia: nullo discludi/ aut separari potest interitu. Et hec vna causa est: perpetuitatis & humane totius anime & omnis eius discipline/ vniuersarumq; virtutū. prima etenim species/ cum in mundo sit: eum ipso mundo interit. secunda vero/ que spectrū & phātalma

Sēibilis spēs	Spectrum	Rationalis	
Mundus	Corpus	Anima agens	Anima possibilis
Pria spēs	Secda species	Tertia species	

dicitur cū sit in corpore/ vt in cerebro: corporis quoq; resolutioe/ resoluitur/ disperitq;. Tertia vero perpeti sede/ in aia locata: interire aut obliterari nequit. Hominis itaq; vera perfecta & immortalis sciētia: neq; est sensibilis species/ in sensu: neq; in imaginatione/ phantasma. sed rationalis species/ in anima: similis his mundi speciebus/ que supra firmamentū in rationali celo continētur. & que sunt vere mundi species: prestātiores stellis/ & in quibus est verior q̄ in stellis mundi essentia.

¶ Sicut homo a mundo ancillante sensu doctus euasit: ita & hominem homo neminem, haud aliter q̄ sensus famuletio erudiuit.

¶ Cōstat ex his que prius dicta sunt/ geminos esse hūane eruditionis modos. primum quo homo a natura & mūdo haurit vniuersa. Secūdo quo homo/ ab homine. In primo igitur docēdi modo: dissimilia sūt extrema/ mūdus & humana mens. In secūdo vero extrema sūt similia: hois inq̄ & hominis mēs. Atq; in illo primo/ vacuā hominis mentē/ mūdus p̄ medios sensuū tubulos impleuit. proferens sensibiles species/ quarū defecatione: orta est intellectualis/ siue rationalis species: cuius habitus & plenitudo in humana mente/ dicitur hominis virtus & disciplina. In hoc vero secūdo quo hoiem homo erudit ac docet: plena perfecta q; mens/ hominis a natura primitus erudit: vacuā alterius hois/ implet animā simileq; ijs quos a natura hausit & in mēte seruat cōceptus/ notiones & rationales species: in eius mēte transfert. Atqui trāsferrī neq; aut ppagari de aia in animā/ de mēte in mentē conceptus: nisi sēsuū medio & adminiculo. quādoquidē mēs mēti/ referari & manifestari neq; attigua ac nuda. vt pote que interstitibus amborū hoim corporib⁹: adinuicē discluse/ dislitesq; cernūtur. Et eo pacto quo rationalis species/ orta est in mente pria: eo quoq; mō in scda mēte oritur atq; profertur. In prima autē mēte eius qui nature magisterio doctus euasit: eadē species sēsuū orta est famuletio. Orietur igitur & in scda mente/ a prima mēte: sēsuū adminiculo.

Mūdus	Medij sens⁹	Prima mens	Medij sē⁹	Secūda mēs
Primus docendi modus	Secundus docendi modus			

¶ Secundus docendi modus: primo est liberior & vegetior:

¶ Nā propior & cognatior est homini hō: q̄ mūdus hoim. igitur & liberius ac vegetius hoiem homo: q̄ mūdus intruit/ ac docet. Rursū si/ vt in hoc opere diximus/ homo est anima mūdi erit utiq; & reliquus mūd⁹ vt hois corp⁹. At qui aia/ vita est corporis/ eiusq; nūer⁹ & ratio. vegetior itaq; & prōptior est is mod⁹ quo homo docet ab homie: q̄ quo eruditur a mūdo. docetur enī a mūdo/ tāq; a corpore. Ab hoie vero tāq; ab aia. Demū verius omnia in mēte/ q̄ in mūdo subsistunt. Sunt enī in mentetāq; in idea/ identitate: quidditate vnitare: simplicia/ coniuncta/ defecata & sine materia. In mūdo vero sunt in nūero/ in alteritate/ participatōe: composita/ dissita intermixta & in materia. Verius igitur/ ac liberius a mente exproptrice: mens alia recipiet/ percipietq; vniuersa q̄ a mundo.

¶ Quibus mediis: mēs mēti exprimitur/ paratq; disciplina. Cap. XXVI.

¶ **F**us que in mente/ siue in anima est notionis/ que & hominis sciētia vocatur: gemina est expressio vox & scriptura.

¶ Interior notio que mēti/ siue aie mēst: secūdu se icōmunicabilis & insensibilis est. Nullo etenim sensu: neq; aie substantia/ neq; vniuersa que in ea sunt hauriunt. Ea igitur conceptio/ notio & intellectualis siue rationalis species/ que est anime/ mentisq; plenitudo: que & lux hominis/ habit⁹ & sciētia vocatur: cū sit anime peculiaris & propria & ab anima in animā de mente in mentē traduci/ aut emigrare nequeat: haud aliter q̄ sensibilibus mediis/ voce & scriptura/ sit extra animam: alijue anime referatur & adaperitur.

¶ Vox anima est scripture & succedanea: scriptura vero vt vocis corpus &

fixa. Est et hec visibilis & absentium: illa vero audibilis & presentium.

¶ Vox anima est: spiritus & vita scripture: perinde atque anima corporis est vita. Scriptura autem vocis est recrementum: sex: subsidentia: hypostasis: corpus & omni vltimum. vox succedanea qualitas est: & est solum cum fit: atque profertur. Scriptura ista fixa & permanens est. Illa ceterum duntaxat presentes & loco & tempore. Hec longo etiam & loci & temporis interuallo: distictos: distantissime motat: docet: erudit. Illa auditu: hec visu percipitur. Unde fit iterum ut auditus fit visu longe prestator. Est enim auditus anime sensus: visus vero sensus corporis. Nam si quem profecto fateamur esse anime sensum: hunc necesse est esse auditum: qui solus est cunctis superior est & corporis non est. corpus siquidem inanimatum: & tactu & gustu & olfactu prodit sese: ac manifestum facit: auditu vero nunquam. Non enim sine motu: vox aut sonus vllus elicitur. Anima autem motus est & vita corporis: illud quatiens in eoque: ut naturali organo tonans: sonum vocemque eliciens. hic autem sonus & vox: haud corporis est aut a corpore: sed anime proprius. prolatus ab anima in corpore: quo anima sese prodit facitque suo in vasculo audibilem. Est igitur anima: tantum idipsum quod proprie ac veraciter est audibile: cuius naturalis sonus & vox in corpore: ut organo exauditur. Et cum neque tactu: gustu: olfactu aut visu fit anima sensibilis: superest ut solum exaudiatur. sitque verus ac proprius eius sensus auditus: euadatque auditus haud immerito omnium prestantissimus.

3 ¶ Anima primitus est & subsistit: deinde in semetipsa simplicem & inuisibilem notionem & conceptionem profert: hinc in proprio corpore vocem denique scripturam extra corpus in mundo.

¶ Hec sunt anime peculiaris & propria. Esse: intelligere. Vocem edere: scripturas exarare. Est per se secundum se: primo & ante omnem sui actum. Primus autem eius actus: est intellectio siue rationalis intellectualis siue spiritus in seipsa imateriale & inuisibile opificium. Rationalis intellectualis siue species: profertur quidem ab anima & residet in anima. In initium habet in anima: & finem in anima. Anima quae eandem notionem excudit: eam extra sui gremium abire non patitur: sed recipit eam: de conseruat representatque sibi in contemplatione. Secundus anime actus: est vocis prolatio que prima est interne notionis expressio. hanc autem vocem edit anima haud in propriis finibus: sed extra se: in corporis coeao & claustro. Est enim anima efficiens & produces vocis causa: eam tamen neutiquam continet: sed extra se in corpore dimittit. habet vox initium in anima: finem vero in corpore. Eius actus est anima: potentia vero & susceptiua pars corporis. Tertius denique anime actus: est scriptio. quam anima neque in semet neque in corpore: sed extrorsum in mundo ut in mundana materialis substantia exercere probatur. Ut in petris chartis: phyluris cunctisque papyris. quae disiuncta sunt & ab anima & a corpore: atque a tota hominis substantia separata: & que penitus in mundo consistunt. Et hic vltimus est anime actus: suprema & hypostatica mentis expressio. qua sese ultra seipsam ultra denique suum corpus: in mundum versus explicat & a qua stabilitur in mundo. Unde fit ut anima mira proportionem deprehendat suo similis esse principio: siue originis forma: neque substantie emula. Est enim vna atque trina. vna essentia: actu vero trina. cum fit vnus & indiuidue essentie: trine tamen litterarie operationis. Est enim anima: intelligit: vociferatur: scribit. Est simpliciter: intelligit in se: vociferatur in corpore: scribit in mundo. Est simpliciter & ut anima: intelligit ut Anima Anima: loquitur ut anima corpus: scribit ut anima mundus. Est in essentia: intelligit in se: auditur in corpore: videtur in mundo. Est secundum se: intelligit ratione & conceptu: auditur voce: videtur in scriptura. Est ut deus: intelligit ut angelus. loquitur ut anima siue homo: scribit ut corpus: incurua ut belua. Hec enim Deus: Angelus: Anima: Corpus siue deus angelus: homo animal: aut Mens intellectus: ratio sensus: simplici anime essentie & trinis eius actibus sunt proportionabilia. Exterior ite sensus: scripture: Interior siue imaginatio voci: ratio conceptui respōdet. Nam rationem diximus exerceri ab anima in anima: imaginationem ab anima in corpore. Sensum ab anima in mundo siue circa mundum. Et ut ab eodem anime fonte rationem: imaginationem: & sensum derivari docuimus: ita & conceptus: vox: scriptura: eodem anime iterum abditoque latice oriuntur. Distillant tamen: manantque in tria labra. conceptus in animam: vox in corpus: scriptura in mundum. Eadem enim est simplex & indiuidua anime essentia: sons vnus: idem initium: quod trino sine clauditur: exprimitur: finitur: conceptu: voce scriptura.

4 ¶ Anima haud in proprie essentie: neque in vocis aut scripture: sed in notionis et conceptionis habitu: docta sciensque putatur.

¶ E quatuor que diximus anime elementis essentia: conceptu: voce: scriptura: duntaxat vnus habitus & plenitudo: anime scientia: doctrinaque dicenda. Aliud quippe est anime esse: aliud eius

cire. Alia eius simplex/ prima & propria essentia: alia scientia. Quandoquidem omnem sul actum antiquior aia precellit: & prior ipsa subsistit: q̄ intelligat/ loquatur/ aut scribat. Et cū a natura vacua sit omni spiritali & interna notione destituta: aduentate rationali specie & conceptione: eaq; introrsus in proprio aie vasculo suscepta: huius demum habitus/ plenitudine & possessione sciens anima/ docta/ perfecta q; dicitur. Ab ea vero conceptione p̄fluit atq; deriuatur vox: a voce deniq; manat scriptura. Hec autem duo citima aie opificia cum sunt extra aiam: vox scilicet i corpore/ scriptura vero i mūdo: minime cōfētur aie habere. sūt enī vniuersi anime habitus illi inditi: & qui ab ea neq; separari neq; dimoueri queant. Vox autē & scriptura: quandoq; anime adsunt/ quādoq; non adsunt. Vnde fit vt solus conceptus sit proprius/ peculiaris & incōmunicabilis anime habitus: soli aie peruis/ ac notus. Vox vero & scriptura habitus sūt quos cōmunes facere licet. & quibus aia extra se facta: alteri anime/ acimenti cōgreditur: eāq; erudit: dum quā intus habet notionem/ in eādē (vocis ac scripture medio) cōmode traducit. Et qui profecto ex **his blitteris** & hec ferme ac papipendendis: & propter que vis captandus est stilus/ vix **labia** motitanda: rectā intelligentie norma secut/ philosophari nouent: maxima queq; & preclara sentia eliciet. nos etq; iprimis cur incorporeus sit angelus: & extra corpus subsistere natus. Cur anima corporea: haud aliter subsistere nata q̄ in corpore. Sicut enim humane mētis/ simplex & vnica est essentia/ inuisibilis/ qui est ipse conceptus ab aia in anima immateriale opificiū. Secundus corporeus/ manans ab anima in corpus: quē vt loquutuleia & vocalis aia profert. Tertius secundo corpulentior & materialior & aie vltimum/ vt scriptura: ita & diuine eminentissime mētis vnica simplicissima & ipers est essentia. actus tamē eius trini: actibus anime proportionabiles. Primus diuine illius antiquissime eterneq; mētis actus: est diuina cōceptio diuinarūq; inuisibilium notionum/ supra corp⁹ emerſio: quā immaterialium angelorū creationē vocamus Secundus diuine mentis actus/ est diuina locutio/ diuinarumq; vocū/ id est rationaliū animarum in organo corporeo expressio. Sicut enim vox est corporis/ ab anima collisio: & haud aliter vox profert/ q̄ ab anima in corpore potest: ita & secunda diuina actio/ animarumue nostrarū creatio: cōpleta/ perfecta & absoluta est in corpore & materia. Tertius autē diuine mētis actus/ est scriptura: que est mūdi/ corporis/ materie oīm sēibiliū & eorū q̄ extra animam sunt/ a diuina mēte manatio/ creatio/ & productio. & in his cōtingit vltimū: & diuine totius omniū creatricis/ opificisq; mentis status. Et sicut aie essentia/ eiusq; cōceptio insensibilia sunt/ vox vero audibilis/ scriptura visibilis: Ita & diuina substantia & vniuersi angeli: omnem sensum supereminent. Anima vero (vt diximus) audibilis est/ Est enī anima vox quedam corporis/ corpus autem visibile est/ vt & scriptura.

¶ Vnde fit vt non minus sit anime doctrina & scientia immortalis: q̄ ipsius anime essentia.

¶ Hec ex libro de intellectu / statim diluceſcat. Nā in eo libro docuim⁹ geminas esse animi partes intellectū & mēoriā. Intellectū quo intellectuales species: in ai triclina & penetrabilia introdu cūf: Memoria vero partē esse animi possibilē/ ac fidele huiusmodi specierū armariū: in quo eedē species/ ad futuri tot⁹ incōsumabilis eui mēsurā referuātur. Mēoria quippe (vt illic dixim⁹) imutabilis est: quod semel est facta seper est futura. Si igit aie doctrina & sciā est intellectualiū specierū plenitudo: erit oīs aie doctrina & sciā/ haud min⁹ immortalis q̄ ipsa aie essentia. Aliā tamē eiusce rei/ ex nūerorū analogia rationē adhibem⁹. vniuersa nūerorū series/ expressio est & explicatio eui. vt q̄ orta ab vnitatē/ sine modo & sine p̄pagat. Oīs autē intellectualis spēs/ que aiam p̄ intellectū subit: dūtaxat scdm vnitatē/ est & subsistit in intellectu. a quo pergēs in mēoriā: sub oī deiceps nūero/ in mēoria referuat atq; p̄seuerat. Atq; nūerus infinit⁹ est/ nullusq; nūer⁹ est suprem⁹. Si igit oīs intellectualis species/ dūtaxat vnice & sub ratione vnitatis stat i intellectu: pluriter vero & sub ratione toti⁹ nūerorū series/ stat saluatq; in mēoria: cū nūerorū series sit infinita/ ipsa quoq; nūq; desinet esse in memoria. Habet equidē ipsa essendi initiū in aio: quē subiit & in quo esse cepit per intellectū. Nullū tamen essendi in aio finem/ est habitura: in cuius parte possibili/ quā mēoriā vocam⁹) perpetuo & per omnem nūerorū progressū residebit: sicuti & in eūdē intellectu/ primit⁹ sub ratione vnitatis irrupit. Que igitur simpliciter & vnice stetit in intellectu: omni deiceps numero stabit in mēoria. Et profecto dicere tēporaneā esse speciei in memoria mansionē: eāq; sicut nōnunq; orta est & cepit esse in aio/ ita & quādoq; ab animo exterminādā finē: in eo subsistendi habituram: est arbitrari numeros esse finitos numerūue aliquem esse supremum.

Illatio.

Trini diuine mentis actus.

Alia ratio ex nūero: analogia.

Qualiter anima tribus est inuestita & circumuallata orbib⁹: proprio corporeo / mundano. Cap. XXVI.

Rationalis anima licet impers & indiuidua sit: quia tamen illa & in orbe creatā & in seipsa sine corporis vsu / tam esse q̄ intelligere asserueramus: aliquo pacto totam illius substantiam / in centrum & circumferentiam partimur.

Rationalis anima hac merito naturali dote / inferiores animas sc̄itiuā vitalemq; precelat: q; congregi sibi ipsi seq; ad propriā colligere vnitate illi indutum est: q; & substantiam & intelligentiā habet immaterialem. Ceteris autē animabus / nullo pacto in seipsas curuari sibiue congregi permissū est, vtpote que tote materiei addicte: & substantiam habēt a corpore & materia inseparabilē: & omnē sui actū / in materia & corpore exercere iubētur. Vnde fit vt tam sensitua / q; vegetatrix anima: in rectitudine rectaue linea create dicantur. Rationalis autē aia in orbe / in circulo & identitate: creata & facta pronūciatur. Eius quippe & substātia & intelligentia: a materia & corpore abiūgi & separari possunt. Huiusmodi igit anima tametsi impers & indiuidua sit: quia tamen & in orbe creata est & in seipsa sine corporeorum organorū functione / propria & substantia & intelligentia potitur: vniuersam illius substantiam / aliquo pacto in centrū circumferentiāq; partimur. Nā centrū anime / vocamus singularem quādā eius essentiā: natura priorē & abditioem / propria ipsius intelligentia. Anime vero intelligentiā: primos eius centri fines primāq; circumferentiā nūcupam⁹. Competit siquidē ipsi aie / indiuisibile esse: cū per eius esse / nulla explicetur ipsi actio. Intelligere autem illi cōpetit in dyade & in quadā linea curua: que prima substātiale aie cētrū inuestit / ambit / circūuallat. Est enī intelligere prim⁹ aie act⁹: primaue substātie ipsius motio: natura posterior ei⁹ subā. Ois quippe mot⁹ & act⁹: aliquo pacto posterior est / eo cui⁹ ē mot⁹ & act⁹.

Illatio.

Fons eorum omnium que anime competunt / est anime substantia. Primus vero anime finis primusue eius limes: est propria eius intelligentia.

Hec ad maiorem precedētis explanationē adiecta est. docuit enim precedēs / aie substātiā congrue centro esse exprimendā. Eius vero intelligentiā (que est prima & suprema vis animi) per primā eiusce centri circumferentiā esse explanandā. Atqui centrū / fons est & initium eorum oim que circa ipsū sunt. omnesq; suos terminos / ex intimis & abditis profert explicatq; in lucem. Est enī mediū omne: inintū quiddam / fons / ratio & species extremorū: quib⁹ obtegatur queue illi circūponūtur. Est igitur & anime substātia / quoquo pacto natura prior cunctis ijs / que illā ipsām inuestiūt atq; circūstant. Vnde fit vt ex intimo & arcano aie fonte id est ex ipsius esse & substātia: ois eius terminus & act⁹ deriuetur. sitq; aie substātia fōs & conceptionum & vocū & scripturarū. Nichil enim est in intelligentia: quod non sit in priore essentia. Nichil est in voce: quod non sit in conceptione: seu nichil in ore quod non sit in intellectu. nichil deniq; est in scriptura: preter axioma id est preter effatū & proloquūtū: quodue non abalicui⁹ ore manauerit. Explicatur etenim aie substātia / in intelligentiā. Intelligentia soluitur i vocē: vox deniq; exprimitur figuratq; scriptura. Intelligim⁹ postea / quod antea sumus. id deinde eloquimur / quod intelligimus: id demum scribimus aut scribunt alij quod eloquimur aut eloquuti sumus.

Medium omne extremorum species.

Anime essentia & eius intelligentia: abinuicē & inseparabiles sunt & vna tota anima.

Quāq; aie essentiā centrū appellemus / eius vero intelligentiā circumferentiā: tamen neq; animam diuiduam / neq; vtramuis ab altera separabilem: sed ambas vnam totā esse animā profitemur. Etenim nunq; est aut subsistit anima sine intelligentia. Nunq; intelligit / sine essentia. Essentia tamen eius: & potior & natura prior est intelligentia. quandoquidem prior est anima q̄ intelligentie vllum actum exerceat. Et ab eo quoq; momento quo esse cepit anima: semper est semperq; futura est. vt cuius essentia immortalis: nulli interitui / euadit obnoxia. Incipit autem anima posterius intelligere / q̄ esse. & ab eo instanti / quo primus illi affuit intelligentie actus: haud semper necesse est vt intelligat / vtrū actum exerceat intelligentie. Eum quippe actum / libere & ex propria voluntate aia exercere probatur. Ipsa vero essentiam / haudquāq; libere aut suapte ipsius voluntate: sed voluntate & bonitate dei sese in omnia propagantis accepit. & in eadem quoq; substātia / neq; rursus propria: sed diuina

Aie essentiā coactā in esse intelligentie vero actū vltimū esse.

dumtaxat voluntate perseverat saluaturq; immortalis.

CAnime substantia est vnitriana: vna essentia / actibus trina.

Hec propositio de litterarijs ac doctrinalibus anime actibus est intelligenda. Nā vnica est & impers rationalis anime substantia: cuius litterarij doctrinalesue actus / sunt trini: intelligētia / loquutio & exaratio scripturarum. Hi enim tres actus / eodē modo ad impertem anime substantiam spectant: a qua velut natiuo fonte oriuntur seq; proripiūt / eodēq; fonte copulātur. Prima etenim litteraria anime vis / est intelligētia: qua notiones intellectuales in menti expriunt referatq; notiones. Tertia vero supremaq; litteraria vis animi: exaratio est scripturarum. quibus axiomata queq; autorū / doctorumq; virorum effata & proloquia: ad posterōs referuantur.

Vnde fit vt rationalis anima / in trino orbe resideat: sitq; trinis inuestita & circūvallata orbibus: intellectuāli / vocali & scripto: seu proprio / corporeo mundano.

Anima ante omnem sui actū habet esse: vtpote cuius substantia / vim ipsius omnē natura precellit. Haud enim simpliciter eadē sunt anime substantia & aie vis. quandoquidem secundum substantiam / nichil operatur aia: nulla illi sub proprie essentia ratione cōpetit naturalis actio. Prima etenim aie actio / ē intellectio intellectualiūue notionū sublimē & imateriale opificiū. Hec autē actio ipsi aie / haudquāq; sub simplicis essentia: sed sub intelligētie ratione ē ascribēda. Quippe que ab anime substantia / mediante intelligētia proficiscitur. Primus itaq; anime orbis / quo ipsius circūscribitur essentia: vis est intelligētie. qua primitus explicari / dinosci & extra seipsam fieri incipit anima. siue per quam primus illi actus intellectualiūue specierū partus / adesse cōperit. Secūdo q; aie essentia circūscribit cōplectiturue orbis / globus ē corporis: que vocalē aie orbē nūcupam⁹. Nā quēadmodū aia / intellectuāles notiones lōge supra corp⁹ / i se metipsā seu in ppria intelligētie officina excudit: ita & cūctas voces ipsa in corpore profert. Sicut congregiens proprie intelligētie / intellectuāliū notionū est opifex: ita & proprio congregiens illi aie corpori / voces elicit sitq; vocalis / sonora atq; audibilis. Tertio deniq; qui anime ambeſt quicq; illā circūscribit orbis: mund⁹ est mūdānaue sphaera / quem scriptum scripturarūue orbem nūcupare licet: q; mundo cōgressa anima / huiusmodi scripturas eliciat. Nā neq; i seipsa / neq; in pprio corporis vasculo: sed i externa aliqua mūdāna substantia / scripturas anima promit. Perpulchre igit trinis in orbibus / cōsidere rationalis anima probatur: proprio / corporeo / mūdāno siue intellectuāli / vocali & scripto. In proprio siquidem intelligētie orbe / intellectuāles notiones: in corporeo / voces: in mūdāno & vltimo / scripture ab illa gignūtur. Illi a se i se metipsi anima / intelligit. Illi a se i se metipsi anima / loquitur: cōgressa veromūdo / scribere pñūciat.

CAnime substantia / trinis cōsidens in orbibus: pingēda & subiicienda oculis est.

Scribatur prim⁹ intimusue orbis A: cui tres circūducantur orbis b / c / d. Intimus minimusue orbis A: substantiam exprimit anime / cūctis suis & viribus & actibus natura priorē. Anime nāq; substantia: cūctis suis

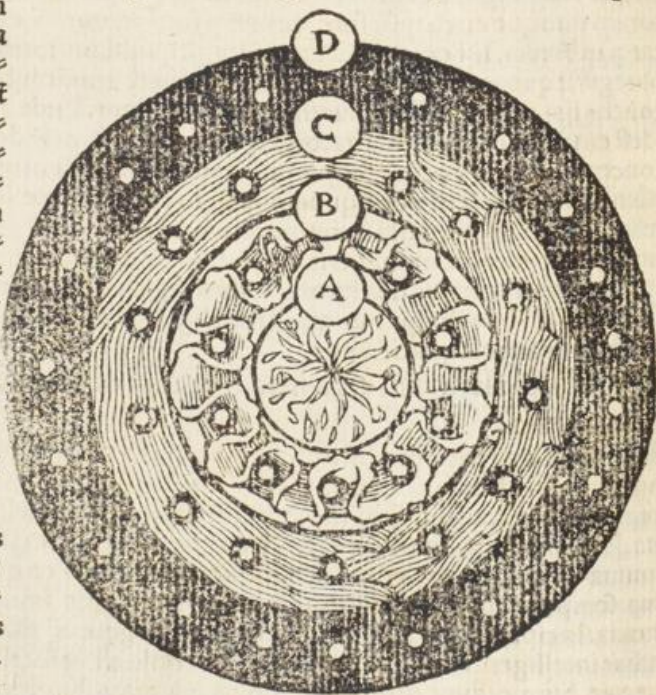
actibus tempore prior est. proprias tamē vires naturalesue facultates: haudquāq; tempore sed dumtaxat natura precellit. Affuerunt enī illi simulatq; creata est / naturales omnes vires

Tres do-
ctrinales
aie vires.

Prim⁹ aie
orbis.

Secūdus.

Tertius.

illarum tamen actus aliquanto post sui ortus sueque creationis tempora: exercere incipit. Totus itaque interior orbis / qui est a centro ad circumferentiam A: anime nobis exprimit essentiam. Secundus vero orbis / qui est ab A ad b: pro anime intelligentia sumendus est. Porro tertio orbe / cuius spissitudo est bc: corporea tota moles (quem vocalem anime diximus orbem) explanatur. Quartum denique orbem / cuius spissitudo c d: mundanā machinam scripturæ anime orbem nuncupamus. Hic enim extremus animā complectitur / ambit inuestitque. Circa etenim mundum nichil est: mundus in loco non est. In mundo vero stabilitum est corpus: in corpore intelligentia. In intelligentia residet anime esse. Pinguedus est autem interior orbis A / vacuum atque infensus: persimilis igni qui nichil gignit. Hoc enim orbem / primæ (ut diximus) exprimitur anime essentia. que velut natura prior cunctis naturalibus suis viribus: per se / ut huiusmodi nuda & proprijs nondum viribus inuestita / nichil parit nulliusque est opifex speciei. Secundi autem orbis a b spissitudo / per quam sublimis & immaterialis anime exprimitur intelligentia: intellectualibus notionibus / que sunt precipue & primordiales animi species / est vnde cunctis referenda. He etenim species / semper astant anime: inseparabiles ab anima. earumque in mortalis habitus veraque plenitudo: anime scientia nuncupatur. primus quoque anime actus: partem est huiusmodi intellectualium specierum. que haudquam in substantiali: sed intellectuali anime orbem / velut in imate reali & incorporeo subiecto sunt collocande. Tertij autem orbis b c spissitudinem vocibus adimplendam studuimus: quod in eo primū orbem / anima loquutur / ea vocalisque euadat. Est enim vocis editio / actus anime secundus. Quarti autem orbis c d spissitudo: exigit ut scripturis oppleatur. In eo quippe orbe anima mundo congressa / scribit figitque vocem impermanentiam: qui supremus est anime actus.

¶ Vnde fit ut haud absque ratione / dixerint nonnulli Pythagoricorum: ignem esse in medio / terram vero in extremo.

¶ Nam minor mundus / cum sit maioris mundi transumptio: maiori euadit oppositus. In maiore autem mundo / ignis situs in extremo est: terra vero in medio. In minore igitur mundo id est in anima / e contrario accidit: ut ignis medium & centrum / terra vero extremum obtineat locum. Est enim in anima ignis: interior orbis / quo anime essentiam exprimi diximus. Aer Minor vero orbis secundus: intellectualibus notionibus plenus. Aqua / orbis est tertius: quem vocamus mundus / maioris operis / in quo scripturis plenus. Anima in interiore orbem / maiori operis / dumtaxat esse & nichil agere dicitur. In secundo orbem / intelligit. In tertio / loquitur. In quarto scribit. Rursum est in igne intelligit in aere. In aquis loquitur / in terra scribit. Est tantum vnum / tria profert. vnica illi & simplicissima adest essentia: sed triumpara / triuues specierum fecunda: conceptuum / vocum / scripturarum. In suapte quippe essentia siue (ut diximus) in interiore orbem: nichil parturit. Porro conceptiones / in orbem gignit intelligentie: voces in orbem corporeo / scripturas in orbem mundano.

¶ Quæ quattuor anime orbibus / duo primi ab inuicem separari nequeant: duo vero postremi & ab inuicem & a duobus prioribus dissociantur.

Cap. XXVII.

¶ Secundus anime orbis / quem intellectualem nuncupamus: ab intimo & substantiali eius orbem dissociari nequit.

¶ Nam vis intellectiva / semper anime adest semperque substantiam ipsius comitatur. Eo quippe modo / se habet intellectrix facultas ad totam anime substantiam: quod ferme intellectualis notio / ad ipsam intellectricem facultatem. Pauxillum quod videm distans: quod intellectualis notio / opus est intellectiue potestatis: ut que ab ea gignitur atque profertur. Vis autem intellectrix: haudquam partus est aut effectus substantie animi. ipsa siquidem anime substantia: nullus est primevarum suarum virium / naturalium facultatum opifex. sed vniuersæ nature dotes illi ab sue creationis initio: simul cum substantia / a deo indulte & impartite sunt. Atqui intellectualis notio: simul atque edita est semper animo astant / nunquam ab animo dimouetur. Si igitur anime substantia / euiterna est & in euo creata: erit & vis intellectiva euiterna. Et non modo vis anime intellectrix: sed & omnis eius naturalis facultas atque potentia (ut sepius docuimus) euiterna. Distans dumtaxat quod corporee anime: iterum & corruptioe corporis / a suis adhibiter mittuntur manentque ad tempus ociose atque inanes. Intellectrix autem facultas / vbi in actu esse cepit: vbi proprijs operationibus / cepta est defungi: potest in actu esse continuo. nec quod corruptioe

corpis: aut imutaf aut ab actib⁹ solui atq; intermitti cogit. Intimi igitur anime orbis/ substā-
tialis & intellectualis: semper ad inuicem cōiuncti sunt seq; mutuo in eū comitantur.

¶ Ambo citimi postremue anime globi: & ab inuicem & a duobus primis/ 2
dissociantur suntq; corruptioni obnoxij.

¶ Statuēda coram oculis est/ superioris capitis figura: in qua ad elementorum numerum/
quattuor esse animi orbis liquido monstrauius. Hec autem orbium quaternitas: bignera
dupliciq; nature euadit. Nam intimi orbis/ substāntialis & intellectualis: nullā corruptiōem
expallent. sunt eni immortales & eterni. Ambo vero citimi & extremi/ vocalis scilicet &
scriptus siue corporeus atq; mundanus/ sunt & corruptioni obnoxij: & ab inuicem & a duo-
bus prestantiōib⁹ dissociantur atq; separantur. Corruptione siquidem anima/ sine vlla sui
demutatione: e corpore finibus facessit. cū qua & intelligētia & vis omnis ipsius: corporeos
linquere thalamos cogitur. Corpus vero postq; ab eo vitalis animus abcessit: illico tabes-
cens/ in atomos euanuat atq; resoluitur. nec ea qua pri⁹ integritate priorisue sui decoris
harmonia/ mundo adesse probatur. Etenim tametsi nulla nostri corporis itereat atom⁹: sed
omnis eius impers & incissilis glebula/ in mūdo mūdanoue orbe saluetur: nōnunq; eūdem
numero corporis harmoniā/ formam decorēq; resūptura: separari tamē a mundo mūda-
noue orbe corpus dicitur: q; mortis corruptione/ desinat esse corp⁹. Haud enim materialū
atomorum multitudo/ illico corpus est: nisi in corporis formā coaluerit. nisi aut a substāntiali
aut a vitali aut a sensitua aut a rationali forma sibi met agglutinata: vnam aliquā substā-
tiam efficiat. Sunt igitur ambo citimi ac postremi anime orbis/ vocalis & script⁹/ corpore⁹
& mundanus: & ab inuicem & a duobus primis dissociabiles.

¶ Sunt & intimi ambo anime orbis/ immateriales & insensibiles: duo vero 3
citimi/ & materiales & sensui peruij.

¶ Non modo anime substātia: sed & eius intelligentia/ imaterialis & insensibilis est. Quic-
quid enim sit ex materia: aut corp⁹ est aut corporeum quiddam. Nulli insuper sensui neq;
anime substāntia neq; eius intelligentia expanduntur & adaperiuntur. Licet autem & oīs
animi vis imaterialis/ incorporea & insensibilis sit: intellectrix tamen facultas/ est & substā-
tia & actione imaterialis/ incorporea/ insensibilis. cetera autem vires/ duntaxat substātia &
quatenus ipsi animo insunt & potestates animi sunt: incorporee/ imateriales & insensibiles
vocat⁹. cetera vero ex parte idest actu & operatione: materiales/ corporee sensibilesq; eua-
dunt. Nā licet naturales huiusmodi facultates/ siue sint in animi substāntia: nec vllā extra
animi thalamos/ indepte sint sedē: nichil tamen in exedris animi operantur/ nullo intra ani-
mi fines actu splendent. sed omnis illarum actio/ extra animum proficiscitur: seq; aut in
corpus aut in mundum explicat. vocis quippe editio/ fit anima in proprio corpore audis-
bilis. Exaratione vero scripturarū: in mūdo visibilis fit. Sunt enim concept⁹/ vox & scriptu-
ra quedam animi species: quibus animus aut in mente aut in corpore aut in mūdo pellucet
atq; explicat. In mente siquidē anim⁹ explicat cōceptu: in corpe vocib⁹/ in mūdo scripturis.

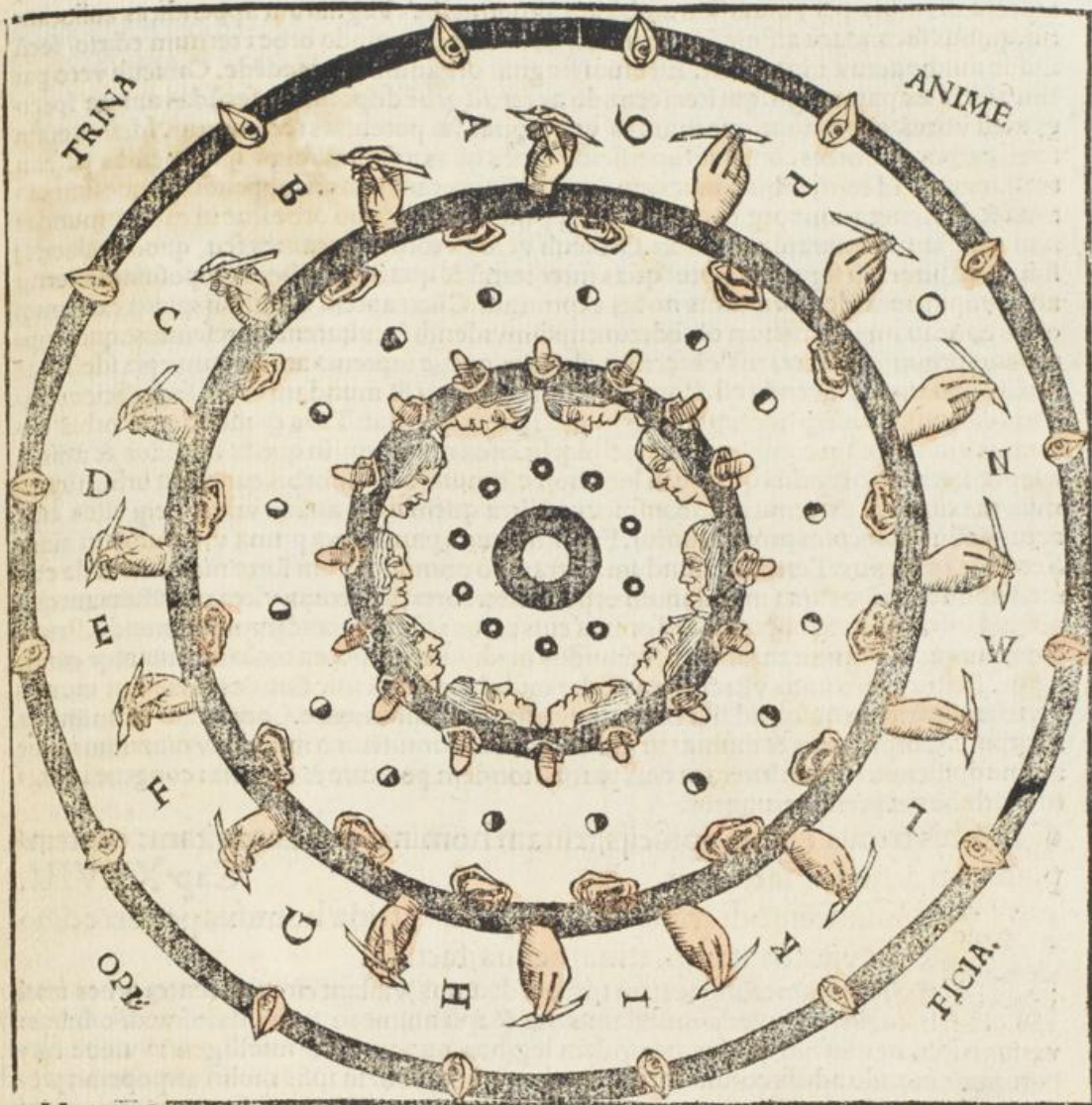
¶ Vnde fit vt quattuor anime orbis: sint per omnia similes elementis. 4

¶ Nū quaternus elementorum ordo bipartitus est: in ea que suapte natura leuia sunt sup-
perioraq; petessūt. & in ea que suapte pondere atq; grauitate: ad inferiora raptā. Duo enī
ignis & aer leuia: sursum agūtur. Duo vero aqua & terra: deorsū raptant. Ignis insuper & aer
visū omnē subterfugiūt: persimiles substātie & conceptui ai: que carneorū oculorum exupe-
rāt acie. Aqua vero & terra/ cū visū percipiuntur: cetera doctrinalia signa vocem & scripturā
(que sensibilia sūt) rite emulari videntur: Sunt igitur animi orbis: per oīa similes elementis.

¶ Anima trinipara triumue fecūda litteralium signorum: his ipsis litterarias 5
sui vires atq; facultates pascit.

¶ Diximus animam triniparam esse/ triumue fecūdam: Notionum scilicet/ vocū/ scriptura-
rum. His autem tribus signis/ quorum ipsa est opifex: pascit alitq; semetipsam. Nam intel-
lectualibus notionibus: propriam pascit intelligentiam. Vocibus vero/ pascitur eius auditus.
Visus scripturis enutritur exariaturq;. Sunt enim ad normam & examen litteraliū obiecto-
rum: litterales quoq; anime facultates/ numerate & pensē: a quibus tria huiusmodi obiecta
captentur. Quotquot enim anima fructus parit/ totidem ora/ illi natura indidit: in que udē
fructus a propria radice immittantur.

Vires aīe
corporeas
nichil itra
animum
operari.

9 **U**niversum anime literarium opificum / eius item literarij partus / potetie & organa: orbiculariter pingi & sensibilibiter exprimi petuntur.

Scribantur ad idem cœtrum: quattuor orbis concau seq; complectentes. sitq; vt prius: primus / minimus & intimus orbis / anime designans essentiam: cunctis suis naturalibus viribus natura priorem: actibus vero suis & natura et tēpore antiquiorē. Secundus autē orbis / sit orbis intelligentie: quē & insensibile & immaterialem & a substantiali orbe inseparabile esse prius docuimus. Tertius porro orbis: vocalis / corporeus / vocūq; susceptiuus appetetur. Quartus quoq; extremusue orbis (vt prius scriptus vel mundanus dicatur. Inter primū itaq; mediū ue orbem & secundum: statuo imprimis ipsos conceptus / quos albicantibus orbiculis exprimi volo. Hi etenim conceptus / primi sunt anime partus primūq; eius opificiū: quos & sine corporeo organo & extra materiā profert. Et hac de causa / ad interiorē essentialē anime orbem: nullā adiecinus corporeā appendicē: nullisue organis anime essentiam / sumus in conceptū opificio dispartiti. Nā neq; corpori neq; mundo: sed sibi metipso soli intellectualiter congressa anima / notiones intellectuales edit. Quia vero editi ab anima conceptus haudquā ad corpus neq; ad mundū spectant: sed ad partē aīe intellectuā que & ipsos recipit hisq; vt propriis obiectis afficitur eaq; speculatur: ideo in superficie concaua secundi intellectualisue orbis / complures vultus depingi volumus. quibus interna & spiritalis anime speculatio: qua vnde cunq; proprias notiones intus perlustrat / designetur. In deuexa autē superficie eius (dē secundi & in-

tellectualis orbis: per vniuersum ambitum/ prominentes linguarum appendices collocantur. quibus secundarū anime specierum/ id est uocum: a secundo orbe i tertium editio/ secundū anime actus innotescat. Est enim lingua/ organum uocis edēde. Orbiculi uero partim albi & ex parte nigri/ qui iter secundū ac tertiu orbē disponuntur: secundas anime species id est uoces/ exprimunt: que in aures/ ut proprias sui potentias recipiuntur. Idcirco enim tertij corporeiue orbis concaue superficiē: aures ipsas adaptauimus/ que uocibus pascuntur. Deum ad tertij orbis conuexam superficiē/ spectant manuū appendices: que sunt extrema & suprema anime organa. quibus scripturas in mundano orbe siue in externa mundanaue substantia: exarare contendit. Orbiculi uero ex toto nigricantes seu/ (quod malueris) simpliciū litterarū figure ac note. quas inter tertiu & quartum orbem proposuimus: tertiu anime opificium id est scripturas nobis exprimunt. Cūcti autem oculi/ qui quarti extremiq; orbis concauam superficiem obfederunt: ipsam uidentis facultatem representant. que scripturis/ ut proprijs & litterarijs obiectis it obuiam. que ue suprema anime auturgia id est manuali operatione pascenda est. Porro ad conuexam quarti & mundani orbis superficiem/ nichil adieciimus. cum q; hec superficies/ nobis ignota maneat. Tum q; mundanus orbis/ extremus animā ipsam complectatur: nichilq; sit circa mundum/ in quo & mundus & anima esse predicentur. Mundus quippe in loco non est/ mundanusue orbis cunctorū orbū supremus/ maximus & extremus esse conspicitur. Ultra quem neq; anime vires/ neq; ullus eius actus ullūue opificium protenduntur. Funditur enim panditurq; prima vis anime/ in aiām Secunda in corpus: Tertia in mundam. Vltrawero mundum/ cum forte nichil sit: nulla etiā inest anime facultas/ qua mundanum orbem exterebret penetratq; vltra mundum aut qua aliquid infra mūdum operetur. sed omnis eius actus: finitur clauditurue in mundo. Prim⁹ enim eius actus/ finitur in anima. Secundus mediulue/ corporea mole arceatur atq; continetur. Tertius uero imus vltimusq; in orbe mundano perficitur. Omnes tamen in mundo fieri dicuntur: cum quicquid fiat in contento/ fiat & in continente. Continetur enim anima a corpore. Corpus uero & anima/ in mundo sunt & continētur a mundo. Vniuersum igitur anime opificium triniue litterarij eius partus/ totidem potentie & organa: congrue i quatuor orbibus expressa cernuntur.

¶ Ab his tribus anime opificijs/ trinam hominis pendere vitam: contemplatiuam/ actiuam factiuam.

Cap. XXVIII.

B huiuscemodi trinis anime opificijs/ trina hominis pendere dicitur vita: contemplatiua/ actiua/ factiua.

¶ Sicut anime substantiam trini (ut diximus) vallant circumsidentq; orbis intellectualis/ corporeus/ mundanus: ita & ipsi anime in trinis huiusmodi orbibus: varius tribuitur viuendi modus. nec iisdem legibus nunc proprie intelligentie/ nunc corpori/ nunc mundo adesse eorumue regere orbis: aut eadem in ipsis moliri atq; operari predicatur. Mouet enim anima/ proprie intelligentie orbem per se: eumq; sine corporei organi interuentu/ notionibus/ ut diximus/ intellectualibus opplet. Corporei autem organi orbē seu concaua palati/ oris ac faucium latera: haudquaquam per se/ sed utens interno lingue adminiculo motitare eaq; uocibus opplere conspicitur. Pari quoq; pacto & ipsa mundanum orbem/ haud per se motitare sueuit: sed fungens extimis manuum organis/ per quas in mundana substantia exarat scripturas. Ab his igitur trinis anime opificijs: trina totius hominis pendet vita: contemplatiua/ actiua siue practica & factiua: quā ut plurimum illiberalem et mechanicā uocant. Et de his pauca in sequentibus propositionibus dicemus.

¶ Contemplatiua vita: sese intra animi fines abdit. Actiua/ extra animi latera profecta: corpus mouet. Factiua uero/ extra totum hominem se fundens circa mundum mundanasq; substantias negociatur.

¶ De triplici totius hominis vita: eadem ferme & que de trinis anime litterarijs facultatibus & earum actibus/ dicenda sunt. Sicut enim conceptus nusquam extra animi fines digreditur: sed sese iugiter intra animum continet seq; in immateriali & incorruptibili uasculo abdit: ita & contemplatiua vita/ intra eodem animi fines sese coercet: nichil disquirens eorū que aut corporis aut mundi sunt. Est enim contemplatiua vita/ aut ipsarum intellectualium notionum arcana opificium: aut euiterna & extrinsecus incognita earum speculatio.

Actiua autem vita secundo anime opificio/ quo vox ab ea pofertur fimilis euadit. In vocis quippe prolatione/ indiget anima corporeo organo eliciturq; extra feipfam. Ita & in actiua hominis vita/ quam practicam nuncupamus exercenda: necesse est animam/ haud solis meditationibus affigi: fed corpori congređi/ corporeisq; & viribus & organis vti. Factiua deinceps vita/ eadem lege tertio animerespondet opificio/ quod scripturas molitur. Sicut enim scripture neq; in anima/ neq; in corpore: fed extra totum hominem/ in mundo mundani/ seu substantiis exarantur: ita & factiua vita/ sefe vltra animum & corpus/ intra mundum fundit/ mundoq; comiscetur: circa mundum negociatur/ mundi finibus coercetur.

Quid con-
templatiua
vita.

Actiua.
Factiua.

Contemplatiua vita/ omnium prestantissima est & prima: Actiua media
Factiua illiberalis/ abiecta & extrema.

Nam prestantior est animus/ humano corpore. Humanum quoq; corpus/ mundo prestantius. Est enim/ vt in libro de intellectu docuimus/ anima humani corporis: humanum vero corpus/ mundi finis. Factus quippe est maior mundus/ propter minorem. Minoris autem mundi pars/ ea qua corpus vocamus/ propter eam facta est/ que animus appellatur. At qui contemplatiua vita/ est animi vita. Actiua/ corporis: factiua mundi. Est & animus primus medium/ corpus. Extremus mundus. Est itaq; cotemplatiua vita/ omnium prestantissima et prima: Actiua media/ Factiua illiberalis abiecta & extrema.

Philosophia ad contemplatiuam vitam: oratio siue Oratio/ ad actiuam
ad factiuam vero/ Mechanica spectare probatur.

Quid phi-
losofia
Phia tri-
partita

Sermocis-
nales ad
practicam
spectant.

Philosophiam nuncupamus/ que proprietatum rerum siue substantiarum siue acciden-
tium sapientissima indagatrix: nichil inde q̄ solum mentis partem/ q̄ simplicem huiusmodi
proprietatum speculationem molitur prestolaturq;. Et hec tripartita est: in Mathematica/
Naturalem & supramundanam Mathematice siquidem discipline: accidentia numerum
magnitudinēq; rimantur. Naturalis philosophia/ sensibilibus substantiis/ sefe deuouit. Sur-
pramundana vero: intellectuales substantias diuinasq; proprietates indagatur. Sermoci-
nales autem discipline: haudquaquam sub hac philosophie ratione clauduntur. Ad practicam
enim actiuamq; vitam spectant. vtpote que licet proprietates scrutentur sermonis: aliud ta-
men ex eo/ ipsum scilicet sermonis vsum prestolantur. Insuper & philosophie toti & contē-
platiue anime partifamulantur. Excudent quippe parantq; sermonem: quo rerum proprie-
tates/ quo intimi mentis conceptus referentur. Que autem ad contemplatiuam vitam spe-
ctant: propter se sunt/ nec aliis famulari nouerunt. Sicut enim corpus anime famulatur: ita
et rebus ipsi/ ancillatur sermo. Et sicut corpus animam obtegit illaq; sub corpore delite-
scit: ita & vox intellectualē inuestit operitq; notionem/ que aliquo pacto intra vocem/ arca-
na & abdita conditur. Eadem itaq; est sermonis/ que & corporis ratio. eoque modo sefe sermo
siue oratio ad mentis notionem se habet: quo & corpus ad animam. Erit igitur & actiua vi-
ta/ eodem modo & corporis et sermonis: & que de sermone negociantur artes/ practicum
actiuūq; finem habere probabuntur. Ad factiuam demum vitam/ mechanice pertinent ar-
tes/ que postq̄ anima naturaliter corpore obiecta/ corporeoue orbe inuestita est: ipsum cor-
pus aut mundano orbe/ aut mundanis substantiis circūtegent inuestiunt ac saluant. Sicut
enim intellectualis notio/ duplici veste obtegitur: prima vocis secunda scripture: ita & ani-
ma pari proportionē/ vestimenta recipit duplicia. Primum corporis/ quod illi a natura cir-
cūdat/ tur. secundum mundane substantie/ quam ad corporis habitum ac formam: mecha-
nica ars intexit/ toti q; homini ad eius salutem circūponit. Philosophia igitur ad contē-
platiuam spectat vitam. Sermo siue oratio & negociose sermonis artes/ ad actiuam. Mecha-
nica vero ad factiuam. Intelligere etenim: speculatiuum & contemplatiuum est. Docere/
practicum & actiuum: scribere factiuum.

Analogia

Factiua vita/ latissima & plurimorum est: actiua pauciorum/ contempla-
tiua vero rarissima et paucissimorum.

Nam sicut mundanus orbe/ corporeo orbe euadit longe maior: corporeus quoq; orbe/
intellectuali maior orbe est: ita & mechanica vita que mundo copulatur/ suppositorum
hominūq; pluritate actiuam & contemplatiuam transcendit estq; cunctiarum latissima. Ead-
dem quoq; lege actiua/ que in corporeo residet orbe: q̄ cotemplatiua amplior & latior est. Est
eni mundan⁹ orbis capacissim⁹, Corporeus min⁹ capax: Intellectualis minime capacitatis.

pendices colat
rum edno secu
Orbita vero pa
das anime ipse
tur. Idcirco em
e vocibus pūm
lices: que sunt
n exera munda
quod malueris
polimus: terru
quam extenuq;
erant. que semp
uturq; id est: ma
s superficiem m
dandus orbes ex
mundus & arana
ctori orbis lupre
esi neq; vllus eius
ris anime in iam
ichil sit: nulla eni
mundum aut qu
in mundo. Prim
cerur atq; cons
amen in mundo
etur enim anima
niuersum igitur
congrue i quar

am: contem
p XXVIII.
pendere dimo

entq; orbes inel
modi orbibus
nte nunc coes
atq; operari pres
corporei organi
m organi orbē
erno lingue ad
sa mundanum
per quas in mi
a totius homi
um illiberalen
ceemus.

extra animi lo
em se fundens

erantis facultat
ni fines digre
rbili vasculo
disquirentem
am intellectuā
rum speculati

de non...
mubem basob se muno: murgit

Triplex
vita in py-
ramide.

Complures in super hominū: facilius in mundano orbe velut belue curuari atq; desiderē: q̄ se ad preclarū humani corporis statū ac rectitudinē attollere sufficiūt. Et plures iterum sūt quibus corporeo in orbe residere eoq; suffulciti sat perfectiois est: q̄ qui se ad animi colligere vnitatem & in intellectuā orbis penetrare angustias: preclaris laudatq; sudoribus contendant atq; entātur. Vnde fit vt hi tres viuendi modi/ rite pyramidis figurā imitētur cuius apex situs in contēplatiua vita/ basis vero in auturgica & factiua. Et quēadmodū ad contēplatiuā spectat animus: ita et ad actiuā (que vt plurimū in sermone et oratione consistit) spectant os & lingua. ad factiuam vero pertinent manus: quibus mundane substantie a nobis motuantur tradanturq;.

Factiua vita, ceteris tēpore prior ē: actiua media/ cōtēplatiua postrema. 6

Nam sicut mundus/ creatus est ante humanū corpus & humanū corpus ante animā: ita et factiua vita/ actiuā: actiua vero contēplatiuā/ tēpore precellit. Est enim factiua vita/ q̄dā mundi vita: actiua corporis/ contēplatiua animi. Et sicut corporis domiciliū est mundus: ita & anime domiciliū corpus. Mundi finis/ est humanū corpus. Humani vero corporis finis anima. Ois autē finis natura quidē prior est: eo cuius est finis/ tēpore tamen posterior. Quod eni natura primū est: tēpore vltimū perficitur. Quod vero tēpore oritur primū: natura numeratur extremū. Anima natura prima & propter seipsam futura: omniū vltima a deo condita est. Mundus autē qui natura vltimus & nulla ex parte propter seipsum/ sed propter hominē factus est: anteq̄ fieret homo/ est a deo ad esse productus atq; absolutus. Quo igitur ordine hec tria anima/ corpus mundus: sibi inuicē aut natura/ aut tēpore succedūt: eodē et vite tres contēplatiua/ actiua/ factiua numerātur.

Quod sicut vox docendī: ita et scriptura discēdi sit mediū. Cap. XXVIII.

Bea notione que est in mēte: vox oīs nostra/ sermo et oratio pēdet. 1

Sicut ab anima/ primo loco deriuatur simplex & incorporea conceptio: que est propria anime species/ qua seipsam in seipsa speculatur: ita & ab eadem cōceptione atq; notione (vt ab interno et occultissimo fonte) vox omnis nostra sermo & oratio sumit initiū. Est enim vox omnis/ earū que sunt in anima notionū: excutanea sensibilisq; expressio & aut naturale aut vltioneū ac voluntariū/ earū signū. omne autem signum recentius ac posterior est: eo cuius est signū. Licet enim signa ipsa/ sensu & cognitioe priora sint: vt pote que preuia & in propatulo exposita/ prima nobis occurrant/ nosq; ad ea quorū sunt signa manuducant: hec tamen illis/ natura sunt et priora & prestantiora.

Vnde fit vt sterilis inanis ac vacue mentis sermo: aut nullus sit/ aut penitus irrationabilis/ perperus/ stolidus et sine doctrina. 2

Nam ab interioribus manant exteriora: ab intelligibilibus/ sensibilia: ab signatis signa. Illa horū sunt idee/ veritates/ metra/ initia/ mensure/ exemplaria & principia. que si nulla sunt: aut nulla extrinsecus subsistunt/ aut falsa/ inordinata & preter naturā sunt. Si igitur nichil est in mente: erit & in ore nichil. Si nulla intus conceptio/ nullus erit sermo. Quod si secus euenerit: necesse est omnē a sterili/ deserta ac vacua mente prolatā orationē: in ventū proferrē/ stolidāq; esse/ incōpositā/ irrationabilē/ pseudologam ac fallā: et que nullius erit rei expressio ac signum. Omnis enim sermo & oratio: ad eius que in mente est notionis et idee prospectum/ ad intelligibiliū instaret imitationem: cōponēda est/ limitanda atq; numeranda.

Sicut anime notio medium est essendi: ita & vox docēdi. 3

Vox ad ali-
um pferē.

Anime duplex est esse. Aliud primū/ quod ē ipsius simplex & naturale esse. Aliud secūdu qd est bene esse & scire. Est enim anima omnia/ et sciens est. Est simpliciter/ per se/ ante cōceptum. Est vero sciens: ipsius notionis & conceptionis habitu. In hac autem propositione/ de anime esse secundo loquimur: quē appellamus conceptū/ siue internā ipsius notionem. Est enim hec notio litteraria aīe essentia/ siue ipsa scientia: et qua aīa docta sciensq; vocatur. Vt igitur hec notio medium est essendi: ita & vox docēdi. Nam primā illam notionem/ format cuditue anima ad semetipsam. qua sibi ipsa se offert seq; collabellat/ presentat/ exprimit seq; nouit/ intuetur/ speculatur. Vocē autem haud ad seipsam: sed ad alium extrinsecus profert. eiulq; medio pedotribatum exercet: dū quā intus habet notionem/ in alteriū deriuat/ traducitq; mentē. Sicut enim anima/ est docta in conceptu/ non docet in conceptu: ita & docet in voce et non est docta in voce/ siue in habitu vocis. In quo enim docta censetur/ docere nequit: et in quo docet docta non est.

Scriptura: verum est dicēdi mediū. 4

Qui doctus est & mente plenus: neq; vt loquatur neq; vt scribat eget. Seipso etenim perfectus: sibiq; sufficiens: voluntarie & naturali dūtaxat proximi amore extra se fit. eamq; quā intus habet conceptionē/ voce expressam: alteri offert/ pandit referatq;. Porro labilis fluida & euanida vox: ab eo qui docetur/ scripturarum monumētis mandatur atq; asseruatur. vt presentanee vocis/ frequēs apud eum iteratio fiat/ atq; resumptio. Hac enim crebra & iterata scripturarū lectione: in eius qui discit mente: solidus/ ac firmus paratur discipline habitus: ei similis: qui mēti prius inerat docentis. Vnde fit vt sicut qui docet/ scripture nō eget: cum sue mentis conceptus sufficientius voce/ sermoneq; alteri adaperiat: ita & acusticus siue auditor/ qui adhuc & docetur & discit: loqui non possit. Nondū enim vocalis/ aut loquutuleius (inani adhuc steriliq; mente factus est: cū vox omnis/ interne sit notionis expressio. Tādiu etenim qui discipulatus subest/ echemitiā Pythagoricā seruare iubetur: quoad mens ipsius spiritalibus notionibus ditata/ habeat quod cōmode & rationabiliter eloquat. quoad eius oratio/ sit internarum animi diuitiarum exprōptrix. Cuius autem mēs notionū est inops: hic merito labia digito supprimat.

5 **Scriptura est vocis continentia per seuerantia/ iteratio/ frequentia resumptio:** qua in eo qui discit paratur discipline habitus.

Vnico actū: nulla in nobis paratur disciplina/ nullus gignitur habitus. Vox autem est vt vnicus actus/ ad momentū euanida: que simul atq; facta est vāescit resoluturq;. Simpliciter igitur voce in eo qui discit: nullus discipline format habitus. sed necessaria est imprimis scriptura: qua vox excepta/ apud eum referuatur qui discit iteretur resumatur. eaq; frequentia & consimiliū actū numero: perfectus euadat atq; eruditus. habitu specterū/ internarūue notionū ei equalis: q se docuit. Est enim scriptura: vocis memoria reseruatō/ numerus & iteratio. Nam sicut in libro de intellectu docuimus/ intelligibile notionē momentaneam esse i intellectu: fixā vero/ ac statam in memoria: ita & vox per se momentanea & initerabilis est. Quod enim vt aiunt/ semel dictum est/ amplius resumi non potest. Scriptura vero quedā est vocis collectio/ numerus/ memoria/ resumptio: ad formandum in nobis discipline statum per necessaria. Et vt docentis proprietates/ sunt locutio & status/ Nam liberius stantes loquuntur) ita & dicentis propria sūt: Echemitia siue taciturnitas/ Silentium/ Sessio/ Scriptio/ Silentium quia mēte vacui atq; ianes: necdū qd dicturiāt aut rationabiliter eloquant idēpti sūt Sessio propter lectionē: que sedentaria est & quā sedendo exercere solemus. Et qui docet vt intellectus est: qui vero docetur/ vt memoria. Transfert enim omnia intellectus in memoriam: & inanis ab initio memoria/ ab intellectu impregnatur/ secundatur/ perficitur. ita & is qui docet/ ab initio plenus est & mente diues: qui vero docetur inops & vacuus. Hic autē/ ab illo sicut & memoria ab intellectu ditatur/ eruditur perficitur.

6 **Vnde fit vt inter eum qui docet quiq; discit: cōtingat circulus/ a conceptu in vocē/ a voce in scripturā/ a qua in cōceptū/ a quo rursus in vocem.**

Circulus est ab eodē in idē pgressio: idē picipiū/ idē finis: ab eodē i idē reuerti. In hūana eruditione initium motus: fit ab eius notionē & conceptu qui docet. Eo enim conceptus: vocem elicit/ primam sue notionis expressionem. Ex hac autem voce is qui eruditur/ docetur: profert apud se scripturam. qua vocem contineat/ firmet pluriesq; resumat. Hac vero

Circulus a conceptu in conceptum				
Loquutio		Scriptio		Lectio
Conceptus	Vox	Vox	Scriptura	Scriptura Conceptus
Mens docentis in qua prius est conceptus		Vox docentis	Scriptura dicentis	Mens discitentis iam docta cui posterius conceptus inest

Figura humane eruditionis qua de mēte in mentē: persensibilia media notio transfertur.

repetitione paratur in eo discipline habitus. subitq; mentē eius interna notio: similis et notio: que prius extitit in mente docentis. & in ea demū notio: discipline periodus/ gyrus ciclusue absolvitur. Vt enim ceptus erat motus/ ab ea conceptione que erat in mente docentis. ita & in ea clauditur finiturq; notio: que posterius discēntis mentem perficit opplet/ consummat. Eius autem notionis media: sunt vox & scriptura/ illa docentis/ hec discēntis mediū atq; instrumentū. Per hec enim duo sensibilia media: mēs menti referatur/ atq; adaperitur. itq; conceptus qui est in mēte docentis: in discēntis mentē transfertur atq; depōnatur. Is vero qui iam edoctus & consummatus est/ cū par ei qui se docuit factus sit: tū primum interruptis silentijs. liberā habet edende vocis facultatē/ euasitq; vocalis & loquutus leius: Rationabilis atq; emerit suarū notionū eloquutor: interniq; thesauri buccinator & pius (aliorum instructionis gratia) propalator.

¶ Quis disciplinarium actuum ordo.

Cap. XXX.

¶ Nime/ que ad aliam pedotribatu ac ludimagisterio fungitur: propria sunt esse/ scire/ loqui.

¶ **E**ssē anime: est anime substantia prior oī eius actu. quippe que est omnis sui actus initiū. Scire: est interne/ inuisibilisq; notionis habitus. loqui vero vocis est prolatio. Eius igitur anime que ad aliam animam/ pedotribatu & litterario ludimagisterio fungitur: tria sunt in primis propria. Esse/ scire/ loqui. Esse secundū se/ & ante oia. Scire id est internam notionē habere qua sciens anima/ perfecta & cōsummata cēsetur. Loqui cū quecunq; ipsi insunt: voce/ oratione/ sermone alij exprimit omnēq; mentis thesaurū adaperit. Scribere (vt ostendimus) haudquaquam eius est propriū: quandoquidē pedie exercende/ referandeq; menti/ ac promendis eius notionibus: cōpetenter superperit oratio.

¶ Inconsummate mētis & que tenero adhuc discipulatu/ ad vere discipline magmēta proficit: propria sunt essētia/ ignoratio/ silētū/ profectus.

¶ Nam in cōsummata mens: substantiā habet a natura/ qua simpliciter esse dicitur: & cuius habitus/ est simplex eius essētia. Est autem a natura inanis/ vacua/ in tenebris: omni interno lumine/ ac intellectuāli specie orbata: quā specierū priuationē appellamus cūctorum ignorationē. Et si priuata est specie/ nullā introrsus gestās notionē: quomodo rationalē/ aut significantē elicere poterit vocē? Est enim vox interioris conceptionis signū: interior vero notio/ totius vocis initiū. Et que a sterili/ atq; indocta mente profertur oratio: blitea est irrationalis/ nullius expromptrix/ aut significatiua. Eius igitur mentis que tenero adhuc discipulatu fouetur: & ad vere discipline magmēta/ maioraue incrementa sensū prouehitur: hec sunt peculiaris & propria/ Essētia/ Ignoratio/ Silentium profectus. Est etenim/ ignorat/ silet/ discit sēsimeq; proficit.

¶ Inconsummate mentis discipulatus his adimpletur & perficitur: Auditio/ ne/ Scriptio/ Lectio/ Intelligentia/ Essētia.

¶ Si prima mentis referatio/ vox est ludimagistri: necesse est vt & primus discipuli actus/ sit eius vocis perceptio atq; auditio. Secundus vero est eiusdem vocis retentio/ continentia & status: q scriptio adimpletur. Diximus eni scripturā/ perseuerantiā esse vocis/ eiusq; numerum/ iterationem & frequentiam: ad formandā/ atq; apparandā in nobis disciplinam. Scriptio succedit ipsa lectio: qua ipsi chartas tractantes/ phylurasq; sedulo voluitates: que litteris mandata sunt/ oculis haurimus. Porro lectio/ intelligentiam parit: eūq; proficienti adhuc menti infert conceptū/ qui prius cōsummate menti inerat. & que consummata huiusmodi mens/ pedotribatu perfuncta: voce primitus expresserat. Deniq; intelligentia/ mentis est cōsumatio: & quedā secūda illius essētia/ prime naturalis & antiquioris essētie pfectio.

Progressio in eruditione discipuli

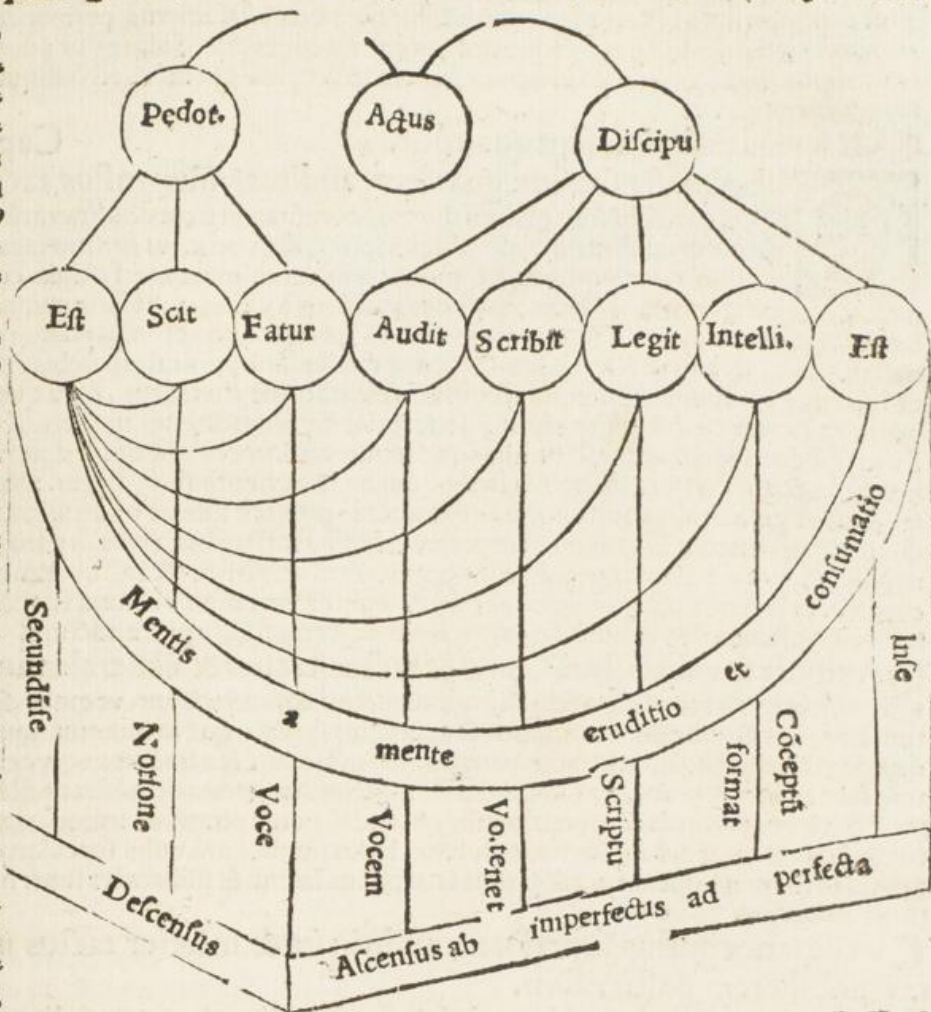
Discipulus	Audit	Scribit	Legit	Intelligit	Scit	Est
------------	-------	---------	-------	------------	------	-----

¶ Vnde fit vt vniuersi humane eruditionis & doctrine actus sint hi Esse scire 4
re Loqui Audire Scribere Legere Intelligere Scire Esse.

¶ Statue extrema humane eruditionis mentē & mentē: illā primitus per se aut a natura edoctā: hanc vero ab illa eruditā/ inter vtrāq; mentē (vt hec discipulatu/ illa vero pedotribatu defungitur) vniuersa hec cōtingūt. Esse/ Scire/ Fari/ Audire/ Scribere/ Lectitare/ Intelligere/ Scire/ Esse. Essētia natura/ q bābe mētē/ abiuicē disite sunt: hec proficiens/ illa erudi-

ens ac docēs. Nā ante oīa docta mēs: naturalis essētie participatione/ esse ac subsistere dicit
Interna vero notiōe & cōceptiōis habitu: scire pronunciat. Hāc deinde notiōē dū voce
exprimit: loqui fatiq; dicit. Et hic vltimus est pedotribe act⁹, Prim⁹ autem discipuli actus:

est auditio/
ipsiusq; vo-
cis sēs. Se-
cū⁹ scrip-
tio: & vocis
apud se cōti-
nētia. Tert⁹
scripture o-
cularis lu-
stratio: q̄ &
lectitatio vo-
ca. Quart⁹
itelligētia: q̄
(frequēti le-
ctitatioē) cō-
cept⁹ i mēte
gignit: cui⁹
habitu ē mē-
tis plenitu-
do & sciētia
q̄ scire sciēs-
ue eē mēs ip-
sa dicēda ē.
Post scire ve-
ro relabi-
muri eē ei⁹
dē mētis: qd̄
ē ei⁹ primū
& vltimū.
Et hec ē ab-
solutio cicli
hūane eru-
ditiois: qua

mēs a mēte pficit: cui⁹ initiū est cōsumate mētis eē: finis vero incōsumate mētis esse. Et ab
essētia prime docteq; mētis/ ad vocis vsq; plationē: a pfectis ad ipsecta ab itertorib⁹ ad ex-
teriora/ ab itelligibilib⁹ ad sēsibil ia/ a signatis ad signa descēdētes mouemur. Ast ab audie-
tione vocis/ ad inerudite mentis(que tamē in sine docta euadit)esse: scādīm⁹ ad itelligibi-
lia ad interiora ad perfecta & signata: ab ijs que contrariis rationibus finiuntur.

¶ Sicut is qui alium erudit/ ab interna notione siue scriptura/ vocē profert:
ita et qui cōsumat/ e demū littera siue voce elicit conceptum.

¶ Interna notio q̄ est i mēte docētis/ fōs est(vt dixim⁹) & vocis & scripture: vt a qua tā vox/
q̄ scriptura deriuant. Vox autē prima est ei⁹ notiōis exp̄ssio: & q̄ sine scripture medio: a doc-
ta/ cōsumataq; mēte(pfectiōis mētis alteri⁹ causa) profert. Que autē pficit mēs: fluxā vocē
littera excipit/ cōtinet figit/ & apud se retētat. cui⁹ frequēti lectitatioē/ sine vllo vocis medio
gignit in ea spiritalis notio/ quē cōceptū dicim⁹. cui⁹ habitus est ipsi⁹ mētis cōsumatio. In eo
igit q̄ docet: cōcept⁹ sine scriptura: vocis est initiū. In eo vero q̄ docet: littera sine voce: gis-
gnit cōceptū. Vnde fit vt & cōceptio/ sit cōceptiōis: & sciētia sciētie: & lumē lumis causa. Est
enī cōceptio vocis causa: vox vero scripture. Scriptura cōceptiōis: in ea mēte que proficit:
atq; erudit. q̄ etsi postq̄ cōsumata ē: alteri⁹ eruditioni p̄sit: rurū ei⁹ cōceptio pict vocē: vox
scripturā: scriptura cōceptū. & ita deiceps: ad vltimē vsq; mētis cōsumationē.

¶ Sola voce/ sine scripture medio: mēs rite cōsumari ac perfici nequit.

¶ Nam vnico actu nullus in nobis formatur habitus. sed frequenti eiusdē iteratione: qua firmatur in nobis interna notio/ fitq; immobilis a mente. Simplex autē/ fluxe/ euanideq; vocis prolatio: est vt vnic^o discipline actus vnico momento perseverans. qui seipso iterari/ figi et contineri nequit. Scriptura autem & littera: vocis est numerus/ permanentia & iteratio. qua innotuit indocte menti/ procita et expetita conceptio. Sola igitur voce siue scriptura re medio: is haudquaquam facile in mente paritur conceptus: qui mētis est habitus/ plenitudo veraq; disciplina.

Scriptura
vocis nūc-
rus

¶ Quatuor sensus discipline sunt quattuor.

Cap. XXXI.

¶ Discipline sensus sunt quattuor: auditus/ visus/ gustus/ tactus.

Vulgatissimi sunt gemini discipline sensus/ qui a cunctis litterarū presides celebrantur: auditus/ ac visus: hic scripture ille vocis. qui cum inter exteriores sensus/ primatum obtineant: summo animalis culmine atq; fastigio/ cunctis sublimiores & eminentiores resident. Auditus tanē & ipse visum precellit: quemadmodum & anima corpus. Est enim auditus (vt ostendimus) vocis & anime sensus: visus vero corporis ac scripture. Vox autem & scriptura: sensibilia media sunt/ parande in nobis discipline. q̄b⁹ et internus consummate mentis promitur/ referuatur thesaurus. & ea que inops que exors et expers est discipline/ omnique conceptione vacua: ditatur/ impletur/ consumatur. Sicut igitur duo sūt discipline sensus: alius quo sermones & voces: ali⁹ quo scripturas ipsas haurimus: ita & ali⁹ duo sunt discipline sensus/ qui auditui visuiq; famulantur. alius qui voces proferat vt gustus: alius qui scripturas exarare/ ac pingere soleat: vt tactus. Nā licet (vt dictū est) tactus in toto sit animalis corpore: vera tamē & peculiaria eius organa/ ea nūcupare possumus: que a cunctis organorum organa censentur/ sicut & tactus sensus sensuū nūcupatur. Vt lacerti/ manus/ digiti: que toto exeruntur corpore/ illi extrema sunt: & circumferri eidem possunt. adeo vt nulla sit corporis pars/ que manuū fugiat tactum.

Auditus vi
su p̄stātor

¶ Auditus & visus actiui: Gustus & tactus factiui & illiberales sunt.

¶ Auditus & visus in cōparandis disciplinis/ actiui & practici sunt. vt quib⁹ sensibilibū rerum ab vniuerso mundo/ hauriuntur & expetuntur species. que in imaginationem primum deinde in intellectū/ defecatissime penetrant. Gustus autē & tactus neq; vocis/ neq; scripture sunt arbitri: & per paucas nobis sensibilibū rerum species demonstrant. illius tamē famuletium/ voces edit: huius vero facultas litterarū notas pingit/ exaratq; scripturas. Vt igitur auditus & visus actiui/ aut si mauius speculatiui sunt (Nam visus speculatur scripturas auditus arbiter est vocum) ita & gustus & tactus factiui & illiberales sunt: hic scripture ille vocis opifex.

¶ Vt superior gustus/ superiorem auditū: ita & inferior tactus inferiorem et ignobiliorem/ pascit visum.

¶ Gustus vocis architectus/ pascit auditū: tactus vero littere exarator alit visum. Omnē vocem/ presentat os auditui. Manus vero litterā omnē oculis infundit. Pascitur auditus vocibus/ visus vero scripturis. Omnis quippe sensus: suo obiecto/ siue obiecti specie pascitur/ fouetur/ enutritur. Et sicut gustus nobilior & eminentior est tactu: ita & hic rursus cōijcere licet/ auditum prestantiorem esse visū. Huic enim alendo natura abiectiorem: illi vero conseruando prestantiorem aptauit/ obicit/ presentauit.

¶ Os est quiddā ipsius auditus obiectū: manus vero oculorum.

¶ Nam os aialis/ est ipsum primū & precipuū vocale: in quo format ois vox/ a quo ois oratio profertur & manat. Ois autē effect⁹ primit⁹ sue cause inest: & excellentius in causa/ q̄ in se ipso subsistit. Eadē enī causa plures potest & gignit effectus. Ipsa & ante est & sublimiore modo est: quicquid est eius effect⁹. Os autē/ vocum oim est causa. Man⁹ vero scripturarū. Et vox oris/ scriptura vero manuū/ q̄dā est extrema & sensibilis explicatio. Si

4

Si igitur antea ori omnis vox/omnis quoq; scriptura manibus inest:erit os vt omnis vox/ & manus vt omnis scriptura. eruntq; rursum manus vt oculorū obiecta veraq; visibilia: in quibus a natura scripta ac depicta sunt omnia. os vero verū vocale & aurium obiectum. Vnde fit vt auditus & visus/ sint vt potētie: gustus vero & tactus/ vt eorum obiecta. & videatur animal perpulchre conuerti/ ac flecti in seipm: cū pars ipsius/ partē diiudicet sitq; pars parti a natura peruenuisse presentata. os inquam auribus/ oculis vero manus.

Illatio.

5 **A**uditus & visus/ sunt perse discipline sensus. Gustus & tactus secundū quid.

Nam auditus vt auditus/ sensus est discipline. Irdem & visus/ vt visus. Est enim auditus vt auditus/ vocis arbiter/ ac iudex. visus pariter vt visus: intuetur perlustratq; scripturam. Et vox vt vox est: audibilis est. Scriptura quoq; vt scriptura/ visibilis. At gustus & tactus vt sensus & passibiles sunt (omnis enim sensus vt huiusmodi passibilis est & speciei susceptiuus) neq; hic scripturarū/ neq; ille vocū est sensus. Est enim tactus prime & elementarie qualitatis/ aut loci sensus. Gustus/ vero sensus est sapidi ac insipidi. Sunt igitur auditus & visus p se discipline sensus: Gustus vero & tactus secundum quid. hic vt opifex scripturarū: ille vocū & orationum minister.

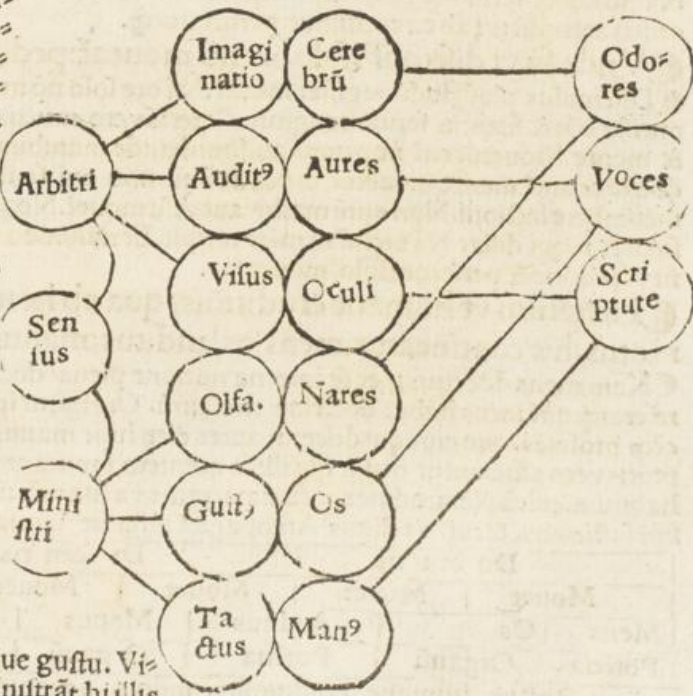
O is sensus vt huiusmodi passibilis

6 **O**lfactus inter hos & illos medius: neuter esse perspicitur.

Auditus & visus liberales & perfecti sunt: vocis & scripture arbitri & vt anime sensus. Gustus autem & tactus: & illiberales & corporis sensus dicuntur. Olfactus inter hos/ illosue medius: partim anime/ parti corporis & aliquo pacto (vt superius docuimus) totus est sensus vt qui simpliciter neq; vtiliū/ neq; honestorum: sed mediōrū & delectabilium bonorū est. Dixim⁹ enim vtilia bona/ corporis esse propria: anime vero honesta. Superest vt bona media ac delectabilia: aut in neutram/ aut in vtrāq; partem flectantur/ atq; ipsi toti accommodentur. Et cum extremi sensus sese respiciant: auditus gustum/ visus tactum: & alij aliorum sint arbitri/ ac iudices: Alij eorum ministri/ presentantes/ atq; offerentes sese (Est enim os audibile: manus vero visibiles) Medius olfactus/ aut deniq; seipsum respicit: aut exteriorem mundum. Nullus enim superest in hūano corpore/ exterior sensus: qui illi presentetur/ obijciatur/ offeratur. Aut igitur eidem exterior mundus obiectus est/ aut ipse sibi ipsi: aut fortassis (quod & verius & rationabilius dicitur) abdito/ interno/ comuniq; sensui obijciendus & presentandus erit. Sicut enim olfactus/ superior est gustu/ ita & communis sensus/ superior auditu/ situs in cerebro. Itaq; & perq; rationale est: olfactum esse/ vt quiddam iterni/ abditiq;

Rationabilior de olfactu opinio.

sensus obiectum. Nam & ipsi olfactus sensoria/ ad cerebrum feruntur. & spiritus quem trahim⁹/ spiramusq; naribus: ad cerebri temperamentum pensatus a natura deputatusq; esse cēsetur. Qui p se cerebrum ipsum pascitur/ nutritur/ foueturq; odoribus. & vniuersi odores: vt plurimum in calido siccoq; consistunt. & ab solo igni ex oi odora substantia/ quedam sua uolentia ad nares elicitur: que inde ad cerebrum trāsit illi⁹ frigiditatem/ atq; humiditatem resolutura. Vnde fit vt animal totū in se conuertat: & admirabili cōcinnitate/ e sex animalis sensibus/ vno interno & exteriorib⁹ quinq; superiores tres/ ad inferiores tres conuertantur/ ab eis foueantur/ pascantur/ & enutritur. Cerebrum siue sensus cōmunis/ ab olfactu. Auditus ab ore/ siue gustu. Visus ab tactu & manibus. Et ministrat hi illis

Cerebrum pascit odoribus.

Illatio.

Olfactus cerebro/sensu uecōi odores presētat. Os auditui/voce: Man⁹/oculis scripturas. Et illi horū sūt iudices/ac arbitri: In vero vt illoꝝ obiecta. Et finit̄ terminaturue hi illis hinc ad illos vt potiores desfluūt. odores ad cerebrū ab olfactu: voces ab ore i aures ferunt. Scripture e manibus visui p̄sentantur. Et vt olfactus in aere cōsistit & aeruus est sensus: ita & gustus in aq̄/tactus in terra. Ois eni odor/i aere & spiritu esse natus est. vox i aqua scrip tura in terra. Et qđ presētat tactus visui: terra est. Qđ gust⁹ auditui/aqua. Qđ deniq; olfact⁹ cerebro/aer. Est eni scriptura vt terra & immobilis: vox vt aqua/fluxa & sonora: odor vt aer.

¶ Quis eius qui docetur sensus: moueatur primus. Cap. XXXII.

¶ Omnis qui ab homine docetur primus mouetur auditus.

Nam ipsa hominis/ab hoie eruditio: voce (vt dixim⁹) perficitur. cum vox sit ipsum docendi mediū: sitq; prima eius que in mēte abdita est notiois expressio. Ipsa igitur vox/ab eo qui discipulatus subest: imprimis est auribus haurienda & excipienda. quare & ipsius sensus qui prim⁹ mouetur: est auditus. Et hoc rursū aliud est si gnū/auditū visu & natura priorē & prelatiorē esse. vt qđ i vero/ac p̄fecto docēdi/discēdiq; modo/quo simile a simili mouetur homo ab hoie/mens a mente prim⁹ cietur/moueturq;.

¶ Eius itē qđ docet auditus/ciet man⁹: man⁹ oculos/oculi mētē i qua fit stat⁹.

¶ Is enim qui recipit disciplinam: auditā vocem/scriptura cōtinere nititur. Scriptura vero/ eius oculos mouet. Oculi mētē: cum frequenti lectione/ex scriptura/ vt diximus/ sine voce eliciatur/penetretq; in eius mentem conceptus. in quo fit status: & eius qui discit vltimum eiusq; consumatio. Eius igitur qđ discit: auditus mouet man⁹. Man⁹ oculos/ oculi mētē. qđ cū nichil vterius/aut abditius sit: vltima mouetur/sitq; in ea status.

¶ Ludimagistri mens prima & a seipsa motitat: que & ipsa eius ipsius os referat/ac mouet: os vero ipsius ciet auditu: in quo ipsius mot⁹ vltimum.

¶ Ludimagister/pedotribes/siue qui alterius eruditioni p̄ficitur. Ab eius mente fit totius motus initium: vt que prima & per se referande sue notionis causa a seipsa mouetur. Mota vero/os iprimis ciet ac aperit vocis prolatione: qua primitus interna eius notio alteri exprimitur. Os vero ipsi⁹ mouet & auditū: cum & is qui aliū erudit/ suos quoq; sermones proprio auris iudicio metiatur. Attamen non eodem modo sermo siue oratio: auditū mouet docentis & discēntis. Sed auditū docentis/dūtaxat secundū accidens: per se vero discēntis auditū. Nā ui docet sermone proprio minime est erudiendus. Qui vero docetur/ad orationē docentis attendit: vt ab ea erudiatu/perficiaturq;.

¶ Vnde fit vt discipul⁹/solo ore nō moueat: pedotribes vero n. anib⁹ & visu.

Echemi tra taciturnitas.

¶ Discipulus/pluq; ludimagister mouet. Nā ore solo nō mouetur: vt qui mētē vacu⁹/echemitista esse & silentia seruare cogitur. Ceteris vero cunctis discipline se sibi⁹ mouetur: insup & mente. Mouetur eni imprimis auditu/deinde manibus/hinc oculis/postremo mētē. Pedotribes autē mente mouetur/ore & auditu. non eni scribere eū oportet. neq; scripturā incumbere lectioni. Non autē maib⁹/aut visu mouet. Neq; rursū mouetur mētē atq; auditu sicut & is qui discit. Nā nichil in mētē recipit. Et minime a sua ipse oratione eruditur. Vnde fit vt proprie & p̄fecto/ore solo moueatur.

¶ Fit iterum vt humane eruditiois/qua ab homine homo docetur: omnis motus/his contineatur. mens/os/auditus/manus/visus/mens.

¶ Nam mens docentis/per se interna notione plena/ docta/atq; perfecta: ore seipsā aperit referatq; quē intus habet doctrine thesaurū. Ore igitur iprimis mouetur fauces elidēs/voce cēq; proferēs. que eius qui docetur aures ciet/hinc manus: quibus eduntur scripture. scripturis vero afficiuntur oculi/ qui illico mentem motitant/ gignūtq; in ea interne notionis habitum. cuius plenitudine consumata/prius vacua mēs: in statu cōtinetur/seipsa cōtēta/ sibi sufficiens. & cui (vt diuus Areopagita testatur) iam iam superfluit/ cū corpore sēsus.

Do centis		Di scen tis			
Mouet	Mouet;	Mouet	Mouet	Mouet	Mouet
Mens	Os	Auditus	Manus	Visus	Mentē
Potētia	Organū	Potētia	Organū	Potētia	Potētia
Rectus humane eruditionis motus a mente in mentem					

¶ Quot suscipiende/aut tradende discipline sint modi. Cap. XXXIII

Vi a natura/nullo quattuor doctrine sensuum peditus est: is neq[ue] erudiri/neq[ue] docere poterit.

Nā e quattuor doctrine sensibus: duo ad recipiēdā duo vero ad tradēdam alijs disciplinam accommodantur. Siquidem auditu discim[us] & visu: hoc scripturas: illo vocem & orationem hauriētes. Ore autem voces eliduntur. Manu scripture parantur. que sunt doctrine media: quibus arcana & incognita mens referatur. Si igitur auditus & visus sensus sunt discipline susceptivi: Gustus vero & tactus: discipline traditur: liquet eum que natura his quattuor sensib[us] sefellerit/ac disituerit: neq[ue] suscipere ab alijs neq[ue] tradere alijs posse doctrinam. Et nō modo alium/ qui huiusmodi est non docebit/ neq[ue] ab alio erudietur. sed neq[ue] a seipso. neq[ue] a mundo doctrinam capesct. Eius eni anima perpetuo corporis carceri mancipata/ac mole carnis obruta: ingrediendi mūdo haudquaq[ue] liberam habet facultatem. nullūq[ue] cum mūdo/ aut homine alio habebit cōmercium. Omni quippe organo quo se corporeis claustris exerere valeat priuata est. Et omni destituta ifumbulo ac tubo: quo sensibilibus speciebus a mundo inspirari/ ferri & affici queat.

Vnde manifestum est animam sine sensuum presidio: nullā neq[ue] sensibiliū/ neq[ue] intelligibiliū adipisci posse disciplinam.

Fortassis dicet quispiā: Aia omni sensuū presidio destituta/ dūtaxat sensibiliū scientia carebit: nō intelligibiliū. Nā intelligibiliū nullū est sensus. & ad ea sola capesceda/ suppetūt sensus que suapte natura sunt sensibilia. Ad ea vero que omnē supereminēt sensum: & quorum nulla hauriri potest sensibilis species/ haudquaq[ue] sensus cōgruūt/ aut expetēdi sunt. sed ea fortassis alio quouis modo (vt suapte natura/ per se/ insensibiliter & int[er] menti sese produūt atq[ue] insinuāt. Poterit igitur & anima omni sensuū presidio a natura destituta: saltem intelligibiliū scientiam nancisci: que est vere scientia & verior/ ac prior sensibiliū scientia. Ad hec dicimus: cum intelligibilia & supercelestia/ supma sint & verissima nature entia sensibiliū & subliarium exemplaria/ veritates/ forme & idee: sensibilia vero secūda & imperfecta nature entia similitudines & signa: haud nature ordine posse humanā aiām: i carnis domicilio sine horū sciētia illorū vllā rationē et notitiā cōsequi. quādoq[ue] nata est aia: ab extra aditā a sensu ad intellectū ab imperfecta ad perfecta/ et a signis ad signata et expressa moueri. Rursū aia sine specie intelligere nō est nata. In hoc enī ab angelo differt: q[ui] hic simpliciter & sine specie illa vero cū specie & imagine cūcta apprehēdit. Si igitur haud aliud est aiām aliquid scire & nosci q[ui] illi internam & propriam eius quod scitur speciem inesse: vtiq[ue] & sine intelligibiliū specie/ anima nullā eorum cōsequetur sciētiā. At qui nata est anima & a natura iubetur: ab solis sensibilibus/ eorū que veraciter intellectualia & supramūdana sunt/ exhaurire/ elicere & abstrahere veras/ proprias & intellectuales species. quarum habitu & plenitudine anima non tam sensibiliū/ q[ui] ipsorum intelligibiliū scientiam & disciplinam dicitur indepta. Impossibile autē est vt a sensibilibus intelligibiles species eliciat anima: sine sensuum presidio. Sine igitur sensuū presidio: anima neq[ue] sensibiliū/ nec intelligibiliū scientiā nanciscetur. nā & eadem profecto est sensibiliū/ atq[ue] intelligibiliū scientia. & eadē intellectualis species in anima: que & sensibilis & intelligibilis substantie est species: & verius ipsius intelligibilis/ q[ui] sensibilis. Quemadmodum & mens que aliq[ui] mēt[is] vocis prolatione referatur/ vocem imprimis in alterius sensum profert. Ex ea autem voce/ que erudit mens: intelligibilem abstrahit speciem. que haudquaq[ue] tam vocis species est/ q[ui] prime intelligibilis species: que a prima mente ipsius vocis medio/ sensibiliter & in ipsa voce in doctrine menti reuelat. Sicut igitur intelligibilis species/ quā mens secunda ab ipsa elicit/ voce: haud vocis species dicitur/ sed species eius notionis que est in prima mente: & eius habitu/ secūda mens non tam prolatā vocem/ q[ui] expressā vocē internam prime mentis notionē scire dicitur. Ipsa etenim scientia ad precipuū & primū: non ad secundū & signum est referēda/ ita & cū sensibilia sint intelligibiliū signa: intellectuales notiones quas a sensibilibus ipsi/ humana mens abstrahere solita est: plus ad ipsa intelligibilia/ vt ad exēplaria q[ui] ad sensibilia sunt referende dicēdeq[ue] notiones/ ratios & sciētie intelligibiliū. Nā & sensibiliū: nulla est scientia: cum ois eorū scientia/ sit intellectualis notionis ab/ ratio: que notio est vere & intellectualis substance: & sciētia vere/ p[ri]ncipue & intellectualis substance in sensibili mūdo nullū subsistentis. Vnde fit vt verius subsistat ois sensibilis substantia i mēt[is] q[ui] extra mentem & q[ui] in seipsa/ siue in mūdo. Nā in mēt[is] subsistit vt in veritate/ & imagine: q[ui] veritati p[ri]ma & q[ui] simillima est: sine differentia/ numero alteritate. tempore loco & materia. In se autem & in mundo: differt/ numeratur alteratur/ mutatur/ in loco est/ in tēpore & i materia. quibus

Obiectio.

Sens[us] itel[ligibilium] scientiā nō confert.

Responsio.

Alia ratio.

Sensibiliū. species sūt & intelligibiliū.

loculis scripturaz
minaturque in illa
ore i aures ferunt
reus est sensuum
R. vox i aqua
Qd deniq[ue] olfactu
nora: odor vt an
Cap. XXXII
uditus.
ciur. cum vox sit
notiis expe[ct]atio
ibus haurienda &
decurrit aliud effu
docēdi discēdiq[ue]
cetur: mouetur
ēte i qua sit haur
ur. Scriptura vtr
diximus sine voce
qui dicitur vltim
os/ oculi mēt[is] q[ui]
fa eius ipsius
mor[is] vltimū
us mente fit totū
sa mouetur. Mēt[is]
notio alteri expo
sermones prop[ri]a
tū mouet docem
o discens audim
ur: ad orationē do
r: anib[us] & visu
mēt[is] vacat/ eche
b[us] mouetur: in lo
ostremo mēt[is]. Pe
t. neq[ue] scripturaz
ur mēt[is] atq[ue] audim
one eruditur. Vnde
docetur: omni
s.
ta: ore seip[s]a aper
ur fauces elidēs vo
untur scripturaz. Sen
ea interne notion
nerur: seip[s]a cōtēta
unt: cū corpore felus
Mēt[is]
Potētiā
Cap. XXXIII

a veris & intellectualibus substantijs: terrena & sublunaria entia distare cognoscuntur.

¶ Qui susceptivus discipline sensibus a natura priuantur: hos & traditiuorum officio desitui oportet: At non ediuerso. 3

¶ Susceptivus discipline & precipui sensus sunt auditus & visus: quibus discimus vniuersa. Traditui vero sunt adminicularij: Gustus & tactus/ os & man⁹. Quibus autem non insunt a natura auditus & visus/ vt surdi a natura & ceci: hi & oris ac manuum/ litterario priuantur officio. Nā & vox illis & scriptura negant. neq; fandi/ neq; scribēdi illis adest facultas. Nā tametsi sana illis & inipedita adsint vtriusq; organa vtiligua & man⁹: exignorātia tamē nūeri discretiōis & ratiōis vocis/ que solo auditu haurit: & exignorātia figure & litterarū/ simpliciūue elemētōrū: quibus coalescit visu pceptibilis scriptura: vt & vocis & scripture p̄sidio careant oportet. Vnde fit vt geminis causis homines mutescāt/ vel quia natura surdi: aut quia quia a natura ceci/ alij vero quia licet videntes: manci tamē sint manibusue capti.

Illatio.

¶ Discere & erudiri ab homine potest: cui alter tantum susceptiuorum sensuum adest. 4

¶ Homo ab homine: aut simplici voce discit/ aut scriptura. Et per vocem quidem sine scriptura: & per scripturā sine voce. Cui igitur adierit aut solus auditus/ aut sol⁹ visus: is ab homine erudiri poterit. licet neq; vocis/ neq; scripture edende ipsi adsit facultas. Nam licet dictum sit prius/ simplici voce sine scripture medio erudiri posse neminē: de perfecto eruditionis modo loquebamur. dicentes scripturam numerum esse: resumptionem & permanentiam vocis: qua discipline paratur habit⁹. Eandē quippe vocem resumī nō posse: atq; vniuerso actu/ nullā parari disciplinam. Eandē tamem vox/ vt secūdū speciem resumitur/ pluriesue auribus inculcatur: scripture officium/ ac necessitatem tollit. factq; vt sine scripture medio/ voce simplici: possit quispiam erudiri.

¶ Docere potest: cui traditiuorū alter/ cū alio susceptiuorū ei⁹ arbitro adest. 5

¶ Cum docendi gemini sint modi alius vocis/ alius scripture medio: manifestum est eū cui edende aut vocis/ aut scripture adest facultas: posse alteri⁹ eruditioni preesse. eumq; proprietatis & internarum suarū notionū facere participem. Qui igitur aut lingua & auditu/ aut manibus & visu p̄dit⁹ est: is profecto pedotribatui ludice magisterio aptus esse potest. Est enim audit⁹/ arbitri lingue & vocis: visus vero censor manuum & scripturarū. Traditui autē sensus (vt iā ostendim⁹) sine susceptivis in actu & officio esse nequeūt. Susceptivus tamē sine traditiuis possunt. Nam susceptivus traditui arbitri est & eius alma directio/ censor & iudex. Et cui adierit solū traditiuorū alter/ cum susceptiuorū altero non eius arbitro: vt man⁹ cum auditu/ aut lingua cum visu: is quoq; neminē hominem docere poterit. 6

¶ Vnde fit vt docēdo/ q̄ discendo: sit pluribus sensibus opus.

¶ Nam altero tantum susceptiuorum sensuum/ siue traditiuorum villo: doceri & erudiri quispiam poterit. vt aut auditu solo/ aut visu p̄ditus. docere autē nemo homo potest sine traditiuorū altero/ cū eo susceptiuorum: quem natura illi constituit censorem. vt sine manibus & visu: aut sine lingua & auditu. Vt igitur quisq; erudiatu/ vno tantum opus est sensu/ vt alio traditiuorum. vt vero doceat/ duo sunt pernecessarii: traditiuorū alter & susceptiuorum alter/ hic illius arbitri. Omnes autem modi quibus aut docere/ aut discere contingit hi sūt. Cui vniuersi quattuor discipline sensus adsunt: is q̄ facillime & erudietur & docebit. Cui aut solus auditus/ aut visus solus: aut auditus & visus sine ceteris/ is erudiri potest: docere non potest. Cui lingua & audit⁹ aut man⁹ & vis⁹ sine: relijs is apt⁹ ē vt doceat: itidē vt discat. In ceteris at modis quib⁹ doctrinē sēl⁹ aptāt neq; cōmode traditio/ neq; susceptio discipline p̄fici. 7

¶ Quicumq; docere potest & erudiri potest. & quicumq; inerudibilis est: is nec docere quemq; poterit vnq;.

¶ Nā ei qui docere potest adest aut vocis/ aut scripture facultas: id est aut lingua & audit⁹ aut manus & visus. Traditui quippe sens⁹: in actu esse nō possūt: sine susceptivis & arbitris. lingua sine auditu: manus sine visu. Cui autem adest susceptiuorum sensuum alter vt audit⁹ aut vis⁹: is docibilis et erudibilis est. Et cui eorū vterq; a natura defuerit: is omnino inerudibilis est. Omnis igitur qui docere potest/ potest & erudiri. Et quicumq; inerudibilis est neminem docere poterit aliquando.

Modi qb⁹
aut docere
aut discere
contingit.

Doctrina sicut in unum ad aptationes.

1	Auditus	o	o	o	Discit	Vo	o		
2		Visus	o		Discit		Sc	o	
3	Auditus	Visus	o	o	Discit	V	S	o	
4	Auditus	Visus	Lingua	Manus	Discit	V	S	Docet	V
5	Auditus	Visus	Lingua	o	Discit	V	S	Docet	V
6	Auditus	Visus	o	Manus	Discit	V	S	Docet	S
7	o	Visus	Lingua	Manus	Discit		S	Docet	S
8	Auditus	o	Lingua	o	Discit	V		Docet	V
9	o	Visus	o	Manus	Discit		S	Docet	S
10	Auditus	o	Lingua	Manus	Discit	V		Docet	V
11	Auditus	o		Manus	Discit	V		o	
12	o	Visus	Lingua	Manus	Discit		S	Docet	S
13	o	o	Lingua	Manus	o			o	
14	o	o	Lingua	o	o			o	
15	o	o	o	Manus	o			o	
16	o	o	o	o	o			o	

¶ Quid visus ut a natura doceamur auditu utilior. Cap. XXXIII.

Isus plurior est auditu pluresque nobis rerum differentias demonstrat.

¶ Nam ut somnus & vox rarior est colore: ita & auditus visu infrequentior. Cuncta quippeque sub celo sunt: aliquo pacto colore affecta sunt & a natura oculis presentata. Somnum autem vel per quod pauca & rarenter edunt. Est igitur visus latior & universalius auditu: & ut totius sensibilis mundi sensus quibus sensibilibus omnium substantiarum nobis differentie referantur. Et ipsa enim cernimus elementa aquam terram fumum ignem. & que cumque sub terris & in terra superficie in aquis in aere degunt motanturue animalia: oculis lustramus haurimus & conspicamur. Planete quoque & stelle & que a terre centro ad ambitum usque supremamque firmamenti superficiem: pari oculorum iudicio a nobis deprehenduntur.

Que visibilia.

¶ Modus quo a natura eruditur doceturue homo: est ut a scriptura.

¶ Quis quippe doctrina: aut vocis aut scripture medio parat. A natura autem homo sine voce: sola rerum speculatione erudit. Is igitur humane eruditionis a natura modus est: ut a scriptura. Divina namque altissima & incomprehensibilis mens: omnia in sensibili mundo: siue firmamento quod est sensibilibus ultimum maximum & finis propriis manibus digitisue descripsit. atque universa humanis oculis: ad nostram ipsorum eruditionem opposuit obicit presentavit.

¶ Unde fit ut in eo quo a natura docemur modo: sit nobis visus auditu ac commodatior.

¶ Nam scriptura visu solo non auditu percipitur. Modus autem quo a natura edocemur: est ut a scriptura. Sunt enim nature voces (ut postea ostendemus) sublimiores firmamento & eo omni quod oculis subest. Nulla nature vera & substantialis vox: sub firmamento auditur. sed sublimior est firmamento verarum vocum locus. perinde atque & auditus in animalis corpore: visu sublimior & eminentior esse conspicitur. Ut igitur a natura erudiamur: auditu prestat visus.

¶ Firmamentum est celum scriptum: finis & obiectum visus.

¶ Nam a terre centro ad deum usque firmamenti superficiem: universa sunt oculis perspicua. Nichil autem supra firmamentum & stellas videri contingit. Omnia illic abdita sunt oculis & aut omnino nobis incognita: aut alia quam oculorum nobilitate & prestantiore vi per lustranda. Est igitur firmamentum oculorum visusque ultimum: maximum & finis. Atque omnis alicuius cognitivae potentie finis terminus: ac meta: est & verum ac proprium eius obiectum. quando quidem omnis cognitiva potentia: suo finitur terminatur & limitatur obiecto. Propria autem ac verissima visus obiecta sunt scripture: quatum perlectione erudiendus est homo & ascendus eius animus. Est igitur firmamentum vera nature totiusque mundi scriptura siue celum scriptum finis & obiectum visus.

¶ Primum visibile celum nonum a luna: est ipsum celum vocale: verarum mundi vocum & aquarum locus: & ut id quod vere est audibile.

Terra/aqua/aer/ignis: scriptura/vox/coceptus/mens siue aia aut aie essentia: gestans & continens omnē cōceptum. scribere / loqui / intelligere / esse: visibile / audibile / intelligibile. Essentiale: corpus / aia / angelus / deus: horum omnium vna est scientia / ratio vna / idē numerus / eadem proportio idē de cunctis philosophandi modus. Scriptura terra quedam est: & vt terra fixa immobilis & ypostasea quedā vocis subsidētia. Vox vt aqua & quedam aqua: que eo pacto ab ore / cum sono deriuatur / fluit / proceditq;: quo & e suis fōtib; leni cū murmure proripete sese ac manare aque cōspiciuntur. Rursus prima in aquis reperitur vita: in quibus & prim⁹ motus. Vox autē vita est & anima / scripture: & in aqua vt in interno oris ac lingue humore profertur. Si igitur firmamentū est ipsū celum scriptum / totiusue mundi scriptura & terra: erit proximū quod illi circūfertur celum / vocale celū: verarum mūdi vocum locus / & vitaliū aquarum fecundissima innudatio. in quibus primū intellectualis mūdi murmur / primaue Pythagorica harmonia exauditur: vt propriū / ac peculiare veri & deificatissimi auditus obiectū. Nam si in animalis corpore auditus est visu loco sublimior: ita profecto & in mundi corporibus eueniet. vt & verū auditus obiectū / sit naturali visus obiecto sublimius / illi proximū & attiguū: sicut & auditus / vicinus est & proxim⁹ visui. Atqui verum vis⁹ obiectū: est sideratum / stellatumue celū. in quo vt etherea quadam & verissima mundi charta / ac scriptura: varie ex ordine stellarū cernūtur imagines: diuerse animalium figure. quibus pro litterarum elementis & ipsis rerū monogrammis: pleriq; patrum & antiquorum autorū vsi traduntur. Erit igitur verum auditus obiectū / idq; quod vere & substantialiter est audibile: id ipsū celū / quod firmamēto attiguū ei circūfertur / quodue non a luna loco numeratur. Et hoc ipsū celum merito celū rationis / aquarū: vocum / aiarū / vite veraq; mundi vox nuncupari potest.

Firmamētum celum scriptum.

Tertium a firmamento celum: est intellectuale celum / vera & substantialis mundi conceptio. 6

Firmamentum mundi scriptura est: celū rationis / vox mundi. celū angelorum / tertium a firmamento: est intellectuale celū / vera & substantialis mundi cōceptio: similis ei conceptui / qui est in mente / siue i anima. Diximus enim in homine / tantū hec quattuor litteraria reperiri elementa: scripturam / vocē / conceptū & mentem siue aie essentiam: gestantem / ferentem & continentem in sese omnē cōceptionem / internamue notionē: abditioem interiorē & superiorē voce. Est enim scriptura vt terra: vox vt aqua / cōceptus vt aer / Aie essentia siue mens / proferens & continens in se cōceptū / vt ignis. Succedit igitur haud imerito aquarū celo / intellectuale celum: verarum mūdi conceptionū / vt angelorum locus: abditior / interior / superior & prestātor vitalibus ijs aquis: que iugiter incubant firmamento / illud irrorant / fouēt fecundant vniuersamq; eius fatiē operiunt. quas vitales aquas / diuidit dicluditq; firmamentum / vt sacra canunt eloquia / ab ijs aquis: que sunt sub firmamento.

Sacra eloquia.

Supest vt celum quod quarto loco a firmamento numeratur / sit essentiale celū & precipuum: gestans & continens vniuersa. 7

Hec liquet ex precedentibus. Nam sursum a terra pergentibus / quarto loco occurrit ignis. A scriptura vero mens identidē / siue aie essentia: quarto distat numeraturue loco. Succedit enim scripture vox: voci conceptus. conceptui nichil superest / preter ipsam mentē / ipsamve anime essentiam: ferentē / ambientem & continentē omnē conceptū / vocem omnē omnēq;

Pro	por	tio	nabi	lia	scripturā. Id igitur celū / quod quarta latione firmamētum superat. neq; scripture / aut voci / aut conceptui: sed ipsimet meti & essetie ipsi anime respondere credatur: voce turq; celum essentiale / igneū / siue vt aiūt / empyreū cūctis p̄stati⁹ gestās
Essentiale	Ignis	Mens	Vndecimū	Deus	
Intellectuale	Aer	Conceptus	Decimū	Angelus	
Audibile	Aqua	Vox	Nonum	Homo	
Visibile	Terra	Scriptura	Firmamētū	Bestia	
Cognitione differencia.	Elementa nature	Elementa doctrine	Celi supremi	Precipua entia	

in sese/ ambiens/ continens & ferens vniuersa.

Quomnis humana eruditio: sit vt a mente in mētem.

Cap. XXXV.

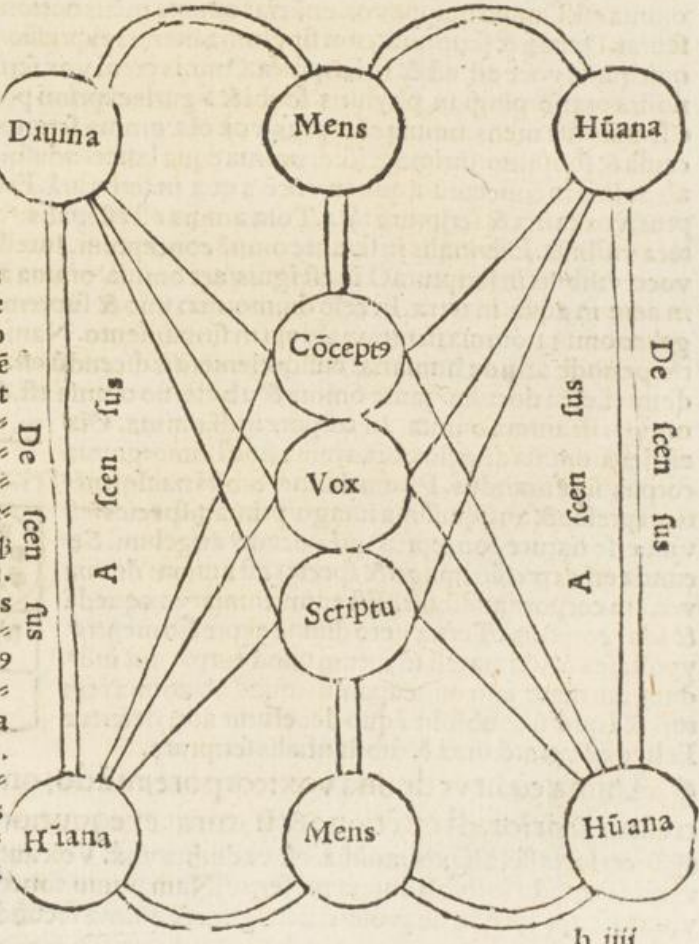
Mnis humana eruditio: sit a mente in mentem.

Nā si ab homine eruditur/ edoceturue homo: ipsa discipline traditio/ fit a mēte ludimagistri in mentem discipuli. Mens quippe ludimagistri: profert imprimis in sese conceptum, quem vocis & scripture medio in eius mentem transfert: qui discipulatu fouetur/ spiritaliue alimonia pascitur. In hoc igitur eruditōis modo: liquidus fit a mente in mentē motus. distantq; due mentes/ notionis/ vocis & scripture medio: quito abinuicē loco discapedinate/ atq; discluse. perq; ea sefabilia media imbecillam/ indoctam/ rudemq; adhuc mētem: scādere/ ac ferri oportet: vt sublimiori/ cōsumate & erudite menti/ q̄similis euadat/ etq; vniatur/ atq; inferatur. In reliquo autem modo quo ipsi a natura/ sensū singula haurientes edocemur: ipsa quoq; eruditio/ a mente in mentem perficitur, quippe a diuina/ substantiali/ verissima & precipua mēte: in humanam. Nā diuine altissime mentis pedia / rectaue & apseuti institutione: omnis ab initio in humanā mentem effluxit largissima doctrine & scientie inundatio. qua vitaliter affecte/ atq; irrorate humane mentes: ex naturalibus tenebris & innata ignorantia: sensim in omnem cognitionis lucē prouecte/ diuine menti pro modulo suo similes euaserunt: illiq; cōiungi/ vniri & iseri meruerunt. Est enim scientia (vt diu areopagite testimoniū citem⁹) cognoscētium & cognitorū Diu⁹ Dioconiūctrix. Ignorantia vero totius distantie/ diuisionisq; causa. Ignorātia quippe: diuisio est nyfius. & distantia mentis a mente: siue a diuina/ siue ab humana. Scientia vero/ lux rerumue cognitio: menti/ mētis est insitio/ vnitas & coniūctio.

3 Eadem cōspiciuntur esse media quibus humana mens & ab humana & a diuina mente eruditur.

In ea eruditione/ qua hūana mens ad humanam mētem perdotribatu fūgitur: media vt diximus sunt cōceptus/ vox/ scriptura. quib⁹ ambe mētes/ quito abinuicē distant loco. Habet enim imprimis docta mēs/ intellectualem in se notionē: cuius referāde causa elicitur vox/ hinc scriptura: cuius speculatione/ mens que eruditur vocem elicit & inde ex voce/ cōceptum. quo ad prioris mentis vnitatem & equalitatem subuecta illi iseritur. Eadē eni sūt media/ q̄ sensim a pedotribe mēte proferunt/ quibusue ad indoctā vsq; se deicit/ demittitq; mētem: & quibus inerudita mēs (veluti gradibus) ad eā nititur: fertq; ad vere lucis & scientie culmen. Ita & diuina illa supersubstāialis cunctis celsior sublimior & eminentior mēs: eadē nostris mētib⁹ proposuit media: eadē ex sese protulit nostre eruditionis elementa nobis ab ipsa obiectata & p̄fētata. Veras inquit & substāiales scripturas: precipuasq; & altissimas mūdi voces: intimos & absolutissimos cōceptus. quibus & ipsa diuina mēs: benignissime extra

Diuine mē-
tis opificia

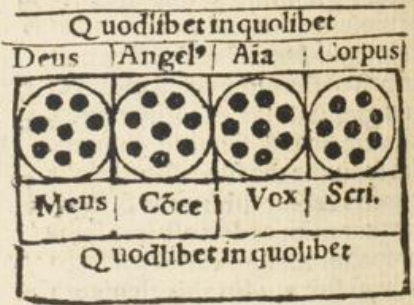
se/ ad nostra vlt̄q; humilia proficiscitur seq; nobis insinuat. quibusue nos in illā sustolimur
similes illi efficiuntur/ perficimur & cōsumamur. Protulit eni imprimis diuina mēs/ mūdi cō-
ceptus: hinc voces/ deinde scripturas. Que eni erat ab eterno: intelligere cepit in intelle-
ctuali celo: loqui in rationali/ scribere in firmamēto. Nos vero illius scripturas/ vt firmamēti
stellas oculis perlustrātes: ex eis mūdanas elicim⁹ voces/ rapimurq; a firmamēto ad ratiōis
celū. deinde ex vocib⁹ ad itimiores/ sublimioresq; cōcept⁹ assumimur: trāsilietesq; ipsū ratiōis
celū ad intellectuale celū subuehimur. tādēq; superiores cōceptu effecti: diuine inserimur mēti/
illiusq; celo assumimur. Et hec vera ē hūane mētis/ a diuina mēte cruditio/ pfectio & cōsumatio.

Mens omnia est: cōceptus identidē omnia | vox omnia | scriptura omnia.

Hec ppositio q̄latissima & secūditissima est: ijs qui norint quo pacto quodlibet sit q̄libet
aut in quolibet. Et de vtraq; mente siue diuina siue humana: eadem seruetur propositionis
equalitas. Nā eodē modo se habent maioris/ vt & minoris mūdi elemēta. Minoris aut mūdi
elementa: sunt mēs hūana/ siue aīe essentia/ conceptus/ vox/ scriptura. Maioris vero mūdi
siue vniuersi/ siue diuine mentis elemēta: sunt diuina mens siue deus/ angelus/ aīa/ corpus.
siue celū diuinum/ angelicū/ rationale/ firmamētum. Est enim firmamētū mūdi scriptura:
rationale celum mūdi vox. Angelicū & intellectuale celum/ eius est conceptus: diuinū vero
celum mētem exprimit animeq; essentiā refert. Cū igitur is cōceptus/ qui humane inest mē-
ti: sit interna eius & propria species: qua se ipsā intuetur sibiq; ipsi iugiter presens efficitur:
erit is cōceptus aliquo pacto vt tota aīa & secunda quedā anima. quippe cū sit vera anime
imago/ animā sibi met representās. Est itaq; huiusmodi cōceptus oīa & referens omnia. que
sunt in anime essentia. nichil enim est in veritate: quod nō suo quoq; modo sit & in imagine
& si omnia est veritas/ erit & eius imago omnia. Atqui aīe essentia siue mens omnia est. Eius
itaq; cōceptus/ quo primitus ipsa exprimitur: est & oīa. Rursum is cōceptus: totus voce re-
feratur/ sitq; audibilis & extra mentem. Vox itaq; qua quicquid est in mente/ foris publicat
omnia est. Omnia quippe vox enūciat omnes mētis notiones exprimit/ omnia auditui pre-
sentat. Deniq; & scriptura/ cum sit vltima mentis expressio/ vocis status/ finis & cōtinentia:
quicquid i voce est/ est & in scriptura. Omnis etenim vox scriptibilis est. omnis sermo/ omnis
nostra oratio: pingi in phyluris scribi & figuris exprimi potest. Oīa igitur est anima/ siue aīe
essentia/ siue mens: omnia cōceptus/ vox oīa/ omnia scriptura. Quandoquidem a superiore
causa & suo initio/ intimoq; fōte: omnia equa lance/ ad usq; vltimū manant atq; deriuātur:
ab anima in conceptū/ a quo in vocē/ a qua in scripturā. Et quanta est aīa/ tantus & conce-
ptus: vox tanta & scriptura tāta. Tota anima est essētiālis: tota intelligibilis/ audibilis tota
tota visibilis. Essētiālis in se/ ante omnē conceptum. Intelligibilis in notione. Audibilis in
voce/ visibilis in scriptura. Oīa est ignis/ aer omnia/ omnia aqua/ terra omnia. Omnia i igne
in aere in aqua/ in terra. In celo diuino/ maximo & supremo omnia. In intellectuali & an-
gelico omnia: omnia in rationali/ oīa in firmamento. Nam de diuina mente/ eiusue elemē-
tis: perinde atq; de humana/ eiusq; elementis dicendū est. diuina etenim mens/ vt in libro
de intellectu docuim⁹ ante omnia & ab eterno omnia est. deinde in angelo/ fecit & creauit
omnia: In anima omnia/ In corpore itidē omnia. Oīa
est deus: omnia angelus/ oīa anima siue homo: omnia
corpus/ sine mundus. Prima diuine/ substātiālisq; mē-
tis expressio & antiquissima imago/ primaq; species: est
vniuersę nature conceptus quē vocam⁹ angelum. Se-
cunda ei⁹ expressio imago & species est anima: diuina
vox/ in corpore audibilis. Est enim anima/ vox quedā
& son⁹ corporis. Tertia vero diuine expressio mentis/
ypostasea & vltima: est id totum quod corp⁹/ aut mū-
dum/ aut materiam nuncupamus: quod ab anima regi-
tur/ & i quo illa subsistit i quo deuehitur atq; defertur
Et hec est vera/ diuina & substātiālis scriptura.

Deriuatio
oim a pri-
mo in vlti-
mum.

Diuine mē-
tis sbātiale
op⁹ tūmū

Anima cū sit vt diuina vox: corpore/ mūdo/ omniq; materia/ materialiuē 4
creatura: prior est intēctione & natura/ exequutione vero & opere posterior.

Dicit fortassis aliquis: anima est vt diuina vox. Vox autem secundus est anime actus:
vt que secundo loco/ ab anima profertur. Nam primo conceptum/ secundo vocem/ tertio &
vltimo scripturā edit ac profert. Erit igitur & anima secundus diuine mētis actus: quod &

3

4

alibi (vt in quinto & vicesimo capite quarta propositione) diximus: in quo trinā diuine mētis operationem/trinūe actum esse docuimus. Primum angelum incorporeum: similē ei conceptui qui est in anima. secundū animam/ voci persimilem atq; respondentem. Tertiū corpus siue mundum/ aut materiam/ omnēue mundanā/ materialē/ corpoream & sensibilē creaturam propter hominem creatā. Si hec itaq; se ita habent/ vt sit anima diuina vox dicenda/ secundusq; diuine mentis actus: erit anima prior omni sensibili creatura. ante mundum/ ante corpus/ ante materiā creatā. quam in libro de intellectu supremam & nouissimā esse creaturarum dicitur: totiusq; diuini operis consumationem & finem. Vt enim cepit deus ab intellectu angelico: ita & opus proprium consumauit in humano. vniuersā mundi machinam geminis cingens intellectibus: binisq; lampadibus sole & luna/ illi irradians/ ei incubans/ atq; fulgens. Est autē huiusce dubietatis/ prompta & expedita ratio. Humanam animam natura/ intentione & proposito: secundum esse diuine mentis actum omni materia/ corpore/ & sensibili creatura priorem. Opere tamen & executione vltimum/ actertium: posteriorem materia/ corpore/ omniq; sensibili creatura. Nam cum anime natura sit esse in corpore/ & haud aliter proferri/ creati/ ac produci nata sit q̄ in corpore: creatum imprimis a deo fuit corpus in quo sistsi anima et proferri posset: que sine corpore/ natura subsistere non poterat. Itaq; & materia & corpus & mundus & omnis sensibilis/ materialisue creatura (que est propter animam) creatā sunt ante animam illico post angelū. corūq; creatio: executione & opere secundus est diuine mentis actus: ratione tamen intentione natura & proposito/ tertius. Vnde fit vt & anima/ inter creaturas: cum sit locus/ sortita/ quo nō executione & opere sed intentione & proposito numeratur. Est enī secūda ab angelis: illis attingua & pxima/ pauloq; min⁹ ab eis (iuxta sacrū eloquiū) sublimata: ante & supra oēm materiā & sensibile creaturam. que si & pposito & ope/ creatura vltima & nouissima extitisset: totis ab angelo discluderetur creaturis: essetq; oī & materia & sensibili creatura inferior.

Dubitatio
nis solutio

Ordo nature & intētionis	Deus	Angelus	Anima	Corpus
Ordo operis & executionis	Deus	Angelus	Corpus	Anima
	Diuina essentia	Trini diuine mentis actus		

¶ Vñ fit vt eadē sit aīe vocisq; ratio: sitq; vox omnis post scripturā et anima post corpus creationis ordine locāda.

¶ Nam sicut est eadem angeli & conceptionis nostre ratio: ita & eadem anime/ nostreq; vocis. Est enim angelus diuine mentis conceptus: cuius vox est anima. Sicut enim nostra mens/ per se & sine corpore: omnem inuisibilem profert notionem/ que est primus & simplicissimus eius actus: ita & diuina mens per se/ extra corpus & ante omnem materiam/ suos edidit protulitue conceptus: quos angelos vocamus: primarios/ precipuosq; diuine mentis actus. Et quēadmodum humana mens/ nullam per se sine corporis organo gignit vocem/ Omnis quippe vox est corporis allisio & in corpore proferri nata/ ita & diuina mens nullam extra corpus profert animam. Si igitur sine corpore/ vox nulla edi & proferri potest: necesse est vt & omnis vox sit corpore tempore posterior & subsistat prius aliquod corpus: q̄ vox vlla edi & exaudiri possit. Et eadem dicito de anima (cum haud aliter queat anima q̄ in corpore fieri & produci) creatam prius esse a deo post angelum/ omnem materiam/ omne corpus/ omnem sensibilem creaturā: & quicquid ad animam/ corporis rationem obtinet. Animam vero tempore & creationis ordine/ nouissimum tenuisse locum. Sicut enī vocis editio/ materialis est & corporeus humane anime actus: ita & anime creatio materialis est et corporeus diuine mētis act⁹. Et quēadmodū hūana mēs nullā nisi in corpore vocē edit: ita & diuina mēs/ nullā nisi i corpore aīam pcreauit. Est enī aīa diuina quedā vox/ i corpore a diuina mēte prolata. Et sicut hūane mētis aliq; est actus imaterialis & internus vocis editioe anterior & prior q̄ est intellectualis notiois platio: ita & diuine mētis aliq; est act⁹ imaterialis aīarū creatioe lōge antiquor/ quā i corporeorū angelorū creationē nuncupam⁹.

Sine corpore nullā vocem edi.

¶ De cōiunctione sēsus & intellect⁹ in medio eorūq; differētia in extremis.

Sensibilis mūdus: est intelligibilis mūdū mediū. (Cap. XXXVI.) ¶ Nam intelligibilis mundus: ambit/ gestat & cōtinet sensibilem. Est autē sensibilis mūd⁹: quicquid est a terre centro/ ad cōuexā vsq; firmamenti superficiē in qua finit oculus & vis⁹. Intelligibilis autē est quicquid oculis abditū & excellentius firmamento: quod est vniuersi scriptura et intelligibilis mundi terra. a qua ad celum vsq; diuinum/ atq; essentialē: quattuor numerauimus elementa terrā/ aquā/ acrem/ ignem

b v :-

Vnde fit vt in vniuersa maximorū mundi corporū penthacade: elemētorū ratio quater quernis ordinibus numeretur. Nam a nostra elemētari et hypostasea terra/ad lune concavum: prima numeramus elementa quattuor: terra/aquā/aerē/ignē. A luna vero ad solē/eodem callesecunda elementa numerātur: terra luna/Mercurius aqua/ Aer venus/sol ignis. A marte rurſus ad firmamētū: tertia eodē ordie elemēta occurrūt. Mars ignis/iupiter aer saturnus aqua/firmamētū terra. Deniq; a firmamento ad vltimū& essētiāle celū: quartus reperit elemētorū ordo. Firmamētū terra/ Celū ratiōis aq; itelleūuale celū aer/ essētiāle ignis.

15	Essētiāle	Ignis
14	Intelligibile	Aer
13	Celum rōis	Aqua
12	Firmamētū	Terra
11	Saturnus	Aqua
10	Iupiter	Aer
9	Mars	Ignis
8	Sol	Ignis
7	Venus	Aer
6	Mercurius	Aqua
5	Luna	Terra
4	Ignis	Ignis
3	Aer	Aer
2	Aqua	Aqua
1	Terra	Terra

Cuiuscunq; est sensus eius est & intellectus at non ediuerso

¶ Nā sensibilis mundus est & intelligibilis: intelligibilis autē insensibilis est. Quippe ex sensibilibus et inferiorib; substantijs: humana mens intellectus: les: propriasq; notiones abstrahit. quibus quoad fieri potest omnis sensibilis substantia in mentem/citra materiā penetrat/ fitq; intellectualis. Cū omnis igitur sensibilis substantia in intellectualē sustantiā hūane mētis opatiōe & adu resoluatur: fit vt cuiuscunq; sit sensus/ eius sit & intellectus: ediuerso autē minime contingat.

¶ Vnde fit vt intellectus et sensus sint in medio cōiūcti: i extremis disclusi.

¶ Hec illatio vtrobq; se verā ostendit: scilicet & in potentijs et in earū obiectis. In potētijs dico/ id est in intellectu & in sensu. In obiectis vero id est in re intelligibili & sensibili. Nā & gemini sunt intellectus: & intelligibile idētidē bipartitū. Alius est separatus intellectus cuius sedes est in extremo & circūferentia mūdi. Alius intellectus cōiūctus/ qui i medio & cētro mundi sedet: hunc autē humanū/ illū angelicū vocamus. Aliud itē est intelligibile separatum: vt extremū mundi & quicquid est supra primū celū. Aliud intelligibile coniunctum vt mundi mediū/ totiusq; moles sensibilis mundi. Igitur siue ex parte potentiārū/ siue parte obiectōrū: intellectus & sensus/ in extremo mundi abiūctē disclusi sunt et in medio solo coniuncti. Nam extrema mundi/ intelligibilia quidem sunt: non tamen sensibilia. Media vero mundi: et sensibilia et intelligibilia sūt. Vnde fit vt similia similibus/ sint a natura obiectata et presentata. separato in quā intellectui/ Intellectualis vera et separata substantia. Cōiūctō vero coniuncta: partim sensibilis partim intellectualis. Fit etiam vt pleraq; sint insensibilia vt mūdi extrema: intelligibile autē nichil. Est enim sensus factus in medio: et medio rū tantum. Intellectus vero & mediorum est & extremorum.

¶ Sicut alius est intellectus separatus/ alius coniunctus: ita & sensus & coniunctus et separatus reperitur.

¶ Intellectus angelicus/ separatus est a sensu. Humanus vero coniunctus sensui. Sensus autem humanus/ cōiunctus est intellectui: ceterorū vero animalīū sensus/ separatus est ab intellectu. Et hic abiectissimus est sensus: quē diximus & in vigilia & in somno/ plerūq; circa ppria obiecta falli ac decipi. Et sicut separatus intellectus est primus intellectus/ primus a deo factus/ diuini operis initiū: ita & separatus sensus: est primus sensus: cōiūcto sensu prior/ separato tamen/ angelicoue intellectu posterior. Coniunctus autē intellectus/ est intellectus secundus: Sensus quoq; coniunctus/ est sensus secundus. Vnde fit vt extrema sint prius a deo creata separatus intellectus/ separatusq; sensus. Deinde media facta sunt: coniunctus vterq; sensus scilicet & intellectus. Sunt autē coniuncti sensus & intellectus/ vna numerationis aia cuius alia vis est sensitua/ que sensus dicitur: & alia intellectiua/ que intellectus. Et sensitua quā quidē nata est in corpore exercere: Intellectiua vero in se/ extra materiā. Sensitiue quoq; virtutis operatio: intellectiue actū/ tēpore precellit. Hic autē intellectū vocamus: omnē in materialē a se cognitionē. Sensum vero omnē corporeā/ ac materialē.

Angelicus	Intellectus	Separatus	A sensu
Humanus	Intellectus	Coniunctus	Sensui
Humanus	Sensus	Coniunctus	Intellectui
Animalis	Sensus	Separatus	Ab intellectu

Illatio.

Illatio.

Vertical text in the right margin, partially cut off.

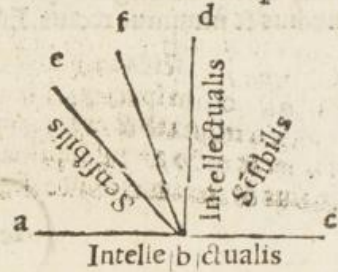
5 Vera sensus et intellectus coniunctio est in angulo recto: eorum vero dissociatio in extremis angulis.

¶ Nā rectus angulus: neq; in magis/ neq; in minus dicitur. Ois quippe rectus angulus rectissimus est: & omnes recti anguli equaliter recti. Ipsa etenim anguli rectitudo: dūtaxat in vni-
tate & indiuisibili est participabilis. qua ex causa accidit: vt oēs recti/ indiuidue & sūme sint
recti: non alius plus/ alijs vero minus. In extremis autē angulis acuto & obtuso: plus minus-
ue contingūt. Siquidē acutorū alius acutior/ alius minus acutus. Obtusorū etiā obtusior alijs
alius minus obtusus: donec ad extremos & indiuiduos/ acutissimū atq; obtusissimū: vtrin-
q; a recto & medio pueniatur. in quibus sit sūma acutiei & obrusitatis ratio proprie rationis
participatio. Est enim acutissimus: quo acutior nullus. Obtusissim⁹ quo null⁹ obrusior. Et
hui⁹ vtrin⁹ a recto sūme distare cōperiūtur. Acutissimus angulorū est minimus: obtusissim⁹
angulorū maximus. Rectus amborū medi⁹: equis vtrin⁹q; determinat interuallis. At tamen
extremi anguli/ acutissimus & obtusissimus: nusq; sensui sed soli intellectui patent. Est enim
vtrin⁹q; linea vna: que haud aliter q̄ ad intellectū exprimit/ clauditue angulū. A rectus/ me-
diusue angulus: & ad intellectū & ad oculū/ angulus esse cōspicitur. Ad intellectū vt qui
est supreme/ imultiplicabilis & indiuidue rectitudinis. Est enī intellectus indiuisibilis: & eorū
que sūperma sui ratione & quidditate finiuntur. Ad sensum vero/ quia & duab⁹ lineis clau-
ditur: & sensibili/ ac diuisibili spacio continetur. Sed vt hec euadant clariōra. Sit recta li-
nea a b c/ cui insit perpendicularis d b. erunt anguli a b d & c b d equales/ & ambo recti. par-
tior angulū a b d/ linea b e: erit vtrin⁹q; angulorū a b e/ & e b d recto minor & acutus: sitq; e b d
acutior: quē seco linea b f. eritq; & angulus f b d/ acutus: acu-
tior angulo e b d. Augeaturq; hunc in modū acuties: donec
intellectuali modo/ Nā sensibilibiter et ex continui diuisiōe id
fieri nequit/ linea f b/ excluso omni spacio iungat lineę b d
sintq; linea f b/ & b d linea vna: que est acutissimus angulus.
Et ex opposito fieri intellige: de sēlim obtusiore/ vsq; ad obtu-
sissimū: que est linearū ad se inuicē directio. Nā f b c/ obtus⁹
est: e b c/ obtusior: a b c/ obtusissim⁹. Dico igitur sensum & in-
tellectū cōiungi in angulis medijs & rectis a b d & d b c di-
scudi vero/ ac dissociari ambos in extremis/ acutissimo b d & obtusissimo a b c. Ostensus enī
est b d acutissimus: & a b c obtusissimus. Nā anguli b d & a b c/ haud sensibiles sed intellectu-
ales sunt. quandoquidē sensibili diuisiōe cōtinui: neq; continue acutioribus/ ad b d/ neq;
assidue obtusioribus ad a b c/ perueiri contingat. Itaq; angulus b d intellectualis est: oim
acutorū finis. Angulus quoq; a b c/ intellectualis omnium obtusorū meta. Anguli autē vtrin⁹q;
recti a b d & c b d: patent & sensui & intellectui. & siue ad sensum/ siue ad intellectū: & angu-
lorum & rectorum & rectissimorum ratione finiuntur.

Omne res-
ctū rectiss-
mū esse.

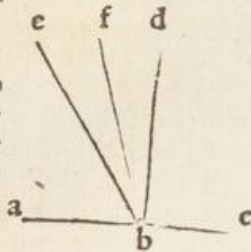
Acutum &
obtusū ma-
gis miusq;
dicuntur.

Intellectū
indiuisibi-
liū et sim-
plicissimo-
rū esse.

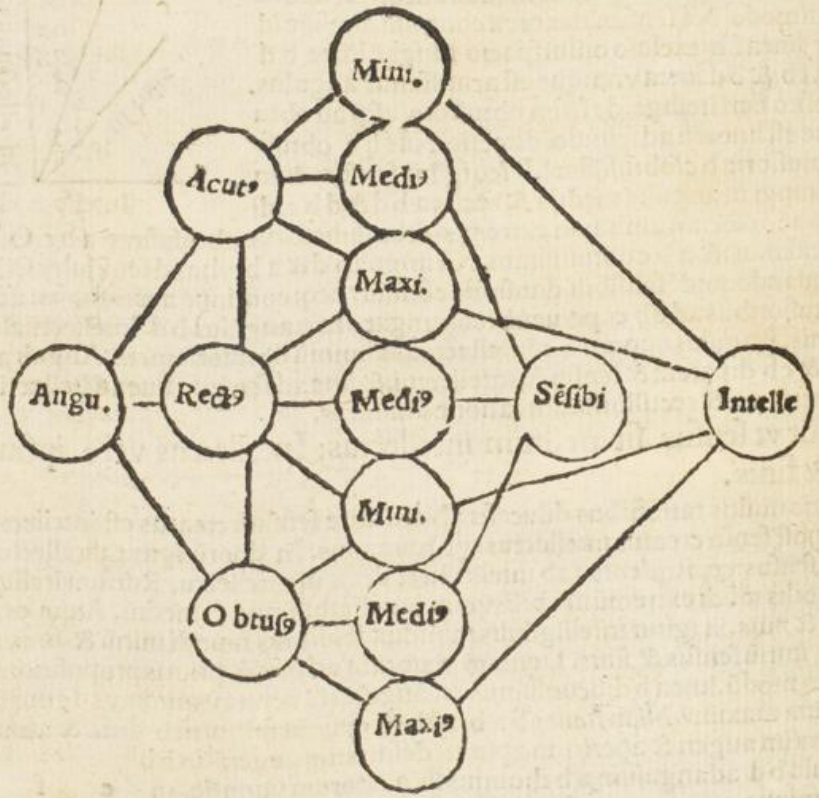

6 Vnde fit vt sensus sit medium intellectus: Intellectus vero ipsius sensus initium & finis.

¶ Hec illatio multis rationibus dilucescit. Nam ante sensum creatus est intellectus/ vt an-
gelicus. & post sensū creatus intellectus: vt humanus. In duorū igitur intellectuū medio/
creatus est sensus: cepitq; sensus ab intellectu & desit in intellectu. Rursum intelligibilis mū-
dus/ est sēlibilis mūdi extremū/ sēlibilis vero intelligibilis mūdi mediū. Atqui extrema sūt
duo: initiū & finis. Si igitur intelligibilis mundus/ sensibilis mundi initiū & finis est: erit &
intellectus initiū sensus & finis. Demum reuocata ad oculū prioris propositionis figura:
Aio hunc in modū. linea b d: acutissimus est angulus & acutorū minimus. Igitur & rectus a
b d acutorum maxim⁹. Nam sicut ab a b/ ad b d/ desinūt minui in b d: ita & a linea b d/ ad
lineā a b: sensim augeri & aperiri incipiunt/ desinuntq; augeri in a b
Et ab angulo b d/ ad angulum a b d: omnis fit acutorum variatio/ in
maius aut minus. ita vt omnes sensibilibiter acuti sint medijs inter b d
acutorum minim⁹: & inter rectū a b d/ acutorum maximum: in quo
desinit & ipsa acuties: que sūperma est & sūmma in linea b d. Acuto-
rum igitur angulorum: alius est minimus/ alius maximus/ alius me-
dius. Minim⁹ est tantum vnus b d. Maxim⁹ tantū vnus/ a b d. Me-
dijs vero sunt innumerī. Cōstat itaq; omnē sensū esse intellectuū mediū

et finiri vtriusq; intellectibus. Nam b d / & a b d: sunt intellectuales acuti / quibus medii & sensibiles acuti qui sunt absq; numero vtrinq; finiuntur. desinunt quippe augeri acuti / in maximo acuto / vt in recto: minui quoq; desinunt / in acutoru minimo vt in b d. Et eodem modo de obtusis dicendum / angulis est. Na rectus angulus ediuerso est obruforum minimus a quo illico augeri & exparari incipiunt obtusi: vsq; ad linearu directione / duorumue rectoru spaciū, que linearu directio vt linea a b c maximus obruforum dicitur. Itaq; cunctis obrufis angulis initium est a recto obruforum minimo. finis vero in obrufissimo. que linearum est directio. Omnes autem sensibilibus obrufi qui infiniti & absq; numero sunt: extremis minimo / ac maximo obtusis / intercipiuntur. Vnde fit vt vnusquisq; angulus & rectus & acutus & obtusus: trina ratione finiatur / sitq; trinus: maximus / medius & minimus. Minimus acutus b d: Medij acuti vt f b d / & e b d: maximus acutus a b d rectus. Minimus obtusus d b c rectus: Medij f b c & e b c. maximus obtusus a b c que est linea vna. Rectus vero / idem est & maximus & medius & minimus. Omnia quippe in medio coincidunt: que in extremis differentia varia atq; diuersa sunt. Et extremorum angulorum / acuti & obtusi: extrema finita / certa / statata & intellectualia sunt: que scilicet in eoru speciebus aut maxima aut minima dicuntur. Media autem: & sensibilia sunt & infinita: que & in plus & minus sunt. Ex quo liquet & intellectum certum finitumq; esse: sensum vero quodammodo infinitum. & sensibilem nullū esse numerum / scientiam nullam: & omnia perpulchre / numero claudi ternario. Atq; vt sunt tres angulorum species ita & vnumquēq; angulum esse trinum. Extremorum insuper angulorum trinitate & reet ratione: medij vero recti trinitate sola ratione esse differentem. Insuper & recto angulo: quinas rationes inesse. Nam trinus est vt rectus. Maximus inquam medius & minimus rectus. Est & ipse acutus maximus: et minimus obtusus.

CLIBRI EXO DI VM

Niuerſa que hoc opere pertractata ſunt paulo alti⁹ reſumētes atq; in vnū colligentes: dicimus quoniā cunctis rebus in eſt aut cognitio aut vita/aut ſubſtantia. Porro cognitio: aut materialis aut immaterialis eſt. Materialē/exteriore & interiore ſenſu partimur. Interior ſenſus imaginatio eſt. Exterior auditus/visus/olfactus/guſtus/tactus. Immaterialē cognitionem/docuimus eſſe tripartitam: rationem/ intellectum/ mentem. Rationem anime propriā qua nouit ſemetipſam. Intellectum angelis: Mentē ſoli deo aptauimus. Diximus tamen aliquā & intellectus & mentis in eſſe anime portionē. Intellectu quippe in angelum/ Mentē eleuari in deum. Ratione ſibi met. congregi: imaginatione corpori/ Exteriore ſenſu mundo. Vniuerſe igitur cognitiones enneadis numero finiuntur. Immaterialēs tres Mēs/ Intellectus/ Ratio. Materiales vero & que organo exercentur corporeo ſex: Imaginatio/ Auditus/ viſus/ olfactus/ guſtus/ tactus. Et has omnis in aſpectiuā & preſentatiuā ſecuiumus. Omniū inſpectrix & apprehenſiua eſt anima: vt anime in eſſe cū ſe dicuntur. Preſentatiue ſunt ſingulariū obiecta. Mentis deus/ Intellectio nis angelus/ rationis aīa. Nā ſeipſam ratione conſpicatur/ manetq; in ſeipſa. Imaginationis preſentatiua corpus eſt aut corporis pars: vt cerebrū ſpectrorū prōptuariū. Exterioris ſenſus/ mūdus: qui auditui ſonos ac voces: Oculis lucem coloresq; preſentat. Olfactum odorū fragrantia/ ac ſuaueolentia opplet. Guſtū varijs ſaporibus. cunctiſq; embāmatis intingit. Tactum/ Calido Humido Frigido Siccoq; tēperat. Vniuerſa autē ſubiecta/ in quib⁹ reperitur cognitio: ſunt tantū quatuor/ ſuprema ſcilicet & precipua nature entia: Deus/ Angelus/ homo/ Irrationale aīa. In deo mens: In angelo intellectus/ In hoīe ratio: & aliquo pacto vt dixim⁹ oīs cognitio: In aīa irrationali/ ſolus ſenſus. Inter cognitionem & vitā: vim quandā eſſe diximus motiuam/ cognitionis emulam & aſſectā/ eiq; ſemp annexā: qua de loco in locum ſeſe animal/ ſponte tranſfert. Nā quecunq; de loco in locum motitantur: vi cognitionis preſentatiua ſunt. Vegetatricē: in corruptiuā Nutritiuā Aucricē & Genitricē ſumus diſpartiti. Corruptiuā qua alimētaria ſubſtantia/ in eo quod viuunt/ naturā mutare cogitur. Nutritiuā qua in mēbra ſingula & partes/ eadem ſubſtantia diſtribuitur Aucricē: qua viuens augeſcit. Genitricē qua ſecundū ſpeciē: aut animal aut planta propagatur. Subſtantiua extrema vis eſt aīe: qua corpori eſſe largit. Vniuerſe igitur anime vires quindecim. Cognitiue nouē/ vna Motiua: Vegetatiue quatuor/ Subſtantiua vna. Doctrinæ autē elementa poſuimus quatuor: Eſſe Intelligere Loqui Scriptitare. Anime eſſentiā ſiue mentē: Internā eius notionem ſiue conceptū/ vocē & ſcripturā Senſus quoq; diſcipline/ eſſe quatuor. Traditiuos duos: Guſtū & tactum Suſceptiuos itidem geminos: Auditum & Viſum. Dici autem poſſunt traditiui doctrinales/ ſuſceptiui vero diſciplinatus. Nā his diſcim⁹ illis docemus

Omnia aut
norūt aut
viuūt aut
ſunt.

Cognitio
duplex.

Oīs cog
nitiones
nouem.

Oīs cog
nitio in iſpe
ctricē & p
ſentatricē
ſecta.

Quatuor
cognitionū
ſubiecta.

Vis moti
ua.

Vegetatrix
q̄ diſpartita

Subſtantiua
vis ſimplex

Sēd diſci
pline q̄ tuor

Non igitur
tota ma h
is dicitur ab
lati p̄t

Modi discē
di duo

Mūdi ele-
mēta quar-
tuor.

Quattuor
diuine mē-
tis elemēta

Eadem enim est scientia|que vt a docente|doctrina:vt vero in discipulo|di-
sciplina nuncupatur. Modos vero discendi binos|geminosq; esse ostendis-
mus. Primum quo a natura|siue a mundo:secundum quo ab homine ho-
mo doctrinam|disciplināue capescit.eumq; qui a natura & mundo est|esse
tanq̄ a diuina mente|humane mentis eruditionem. Et elementa mūdi esse
quattuor: Ignem|aerem|aquam|terram. Ignem vt anime essentiam|humas-
namue mentem. Aere n vt conceptum| Aquam vt vocem: scripturam vt
terram. Diuine quoq; mentis|quibus humanam erudit mentem elemen-
ta esse quattuor: Essentiale celum|Intellectuale celū Rationale celum Firma-
mentum siue celum scriptum. que sunt vt ignis|aer|aqua|terra: Mens cons-
ceptus|vox scriptura: Vniuersa deniq; mundi ingentia & maxima corpora
ad virium anime numerum|esse quindecim.in eisq; quaternos elementorū
ordines reperiri. Hec autem vniuersa|in sequente formula panduntur.

☉ Anime vis
Substantia
Vegetatrix
Motiua
Cognitiua
☉ Vegetatiua
Digestiua
Nutritiua
Auctrix
Genitrix
☉ Cognitiua
Immateria^l
Materialis
☉ Immateria^l
Mens
Intellectus
Ratio
☉ Materialis
Imaginatio
Sensus
☉ Sensus
Auditus
Visus
Olfactus
Gustus
Tactus
☉ Cognitionū sub-
Deus (iecta

Angelus
Homo
Irrationale aial
☉ Obiecta
Deus
Angelus
Anima
Corpus
Mundus
☉ Mundus
Sonus
Color
Odor
Sapor
Locus
☉ Organa
Deus
Angelus
Anima
Cerebrum
Aures
Oculi
Nares
Lingua
☉ Corpus/manus
☉ Discipline sensus
Disciplinares
Doctrinales

Ⓒ **Disciplināres**

Auditus

Visus

Ⓒ **Doctrīnales**

Os

Manus

Ⓒ **Modi discendi**

A natura

Ab homine

Ⓒ **Doctrīne elemēta**

Mens

Conceptus

Vox

Scriptura

Ⓒ **Mundi corpora**

Celum essentialē

Intellectuale

Rationale vocale

Firmamētūscriptū

Saturnus

Iupiter

Mars

Sol

Venus

Mercurius

Luna

Ignis

Aer

Aqua

Terra

Ⓒ **Disciplīne actus**

Scriptio

Lectio

Loquutiō

Auditio

Imaginatio

Intellectio

Ⓒ **Docētis officiū**

Essentia

Scientia

Loquutio

Status

Ⓒ **Discētis propria**

Essentia

Ignoratio

Auditio

Scriptio

Silenrium

Sello

Ⓒ **Progress⁹ nature.**

Mundus

Sensibilis species

Sensus exterior

Spectrum

Imaginatio

Intellectualis spēs

Intellectus

Memoria

Contemplatio

Ⓒ **Progressus hoīs**

Pedotribes

Conceptus

Vox

Scriptura

Conceptus

Mens

Discipulus

Libri sensuum finis
 deo laudes infēlibi
 li| inintelligibili
 oīq; hūanavi
 inscruta
 bili

Editi i edib⁹ Reuerēdi i christo patris Frācis̄ci de Halleuin pōtificis Am
 bianēsis. ANNO DOMINI 1509|25 **O C T O B R I S**

Tabula presentis operis	
Libri de sensu capita sunt	36
Cap. I.	
Qz gemini sunt sensus alius exterior alius interior. Propositiones	8
Cap. II.	
De vtriusq; sensus differentijs. Propositiones:	8
Cap. III.	
Qz interior sensus sit prior natura: exterior vero operatione prior. Prões	8
Cap. IIII.	
De duplici anime aspectu recto & circulari. Propositiones.	8
Cap. V.	
Terram esse in extremo mundi: solem vero in medio. Propositiones.	7
Cap. VI.	
Imaginationis in iudicativam & susceptivam diuisio. Propositiones.	8
Cap. VII.	
Quot sint generatim totius animi vires. Propositiones.	9
Cap. VIII.	
Quis sit precipuarum quinq; cognitionum naturalis ordo. Prões	9
Cap. IX.	
Comparatio harum quinq; cognitionum ad quinq; terre plagas ac zonas. Propositiones.	7
Cap. X.	
Quinq; exteriores sensus esse velut harum quinq; cognitionū signa. Propositiones.	8
Cap. XI.	
Exteriorum sensuum differentie. Propositiones.	8
Cap. XII.	
Qualiter tres anguli rectilinei: acutus/ rectus obtusus: in exteris sensibus reperiatur. Propositiones.	6
Cap. XIII.	
Qz exteriores sensus sint tripartiti: alij boni/ utilis/ alij boni delectabilis/ alij boni honesti. Propositiones.	7
Cap. XIIIII.	
Qz delectatio & tristitia: sint passiones animalium/ sensus comites. Propositiones.	7
Cap. XV.	
Tactum omnium esse simplicissimum & primū Propositiones.	7
Cap. XVI.	
Qz sicut duplex est animalis sensus interior & exterior: ita & duplex eius sonus Propositiones.	6
Cap. XVII.	

¶ Comparatio vtriusq; mundi maioris & minoris adinuicem: in somno
vtrorq; & in vtraq; vigilia. Propositiones. 7
Cap. XVIII

Quo pacto verus in vtroq; & animali & mundo somnus contingat.
Propositiones. 6

Cap. XIX.

¶ in vero & perfecto animalis somno, somnia contingant nulla. Propo-
sitiones. 5

Cap. XX.

¶ ratio in somno ligari nequeat: eaq; presit imaginationi. Prões. 7

Cap. XXI.

Esse celum aliquod firmamento sublimius. propositiones. 8

Cap. XXII.

De successiua & permanente qualitate. propositiones. 3

Cap. XXIII.

Qui sensuum; ceteris sint prestantiores. propositiones. 3

Cap. XXIII.

De duplici discendi modo. propositiones 6

Cap. XXV.

Quibus medijs; mens; menti exprimitur paraturq; disciplina. prões. 6

Cap. XXXVI.

Qualiter anima tribus est inuestita & circunvallata orbibus: proprio; corpo-
reo; mundano. propositiones. 7

Cap. XXVII:

¶ e quattuor anime orbibus: duo primi abinuicem separari nequeant.
duo vero postremi: & abinuicem & a duobus primis dissocientur. propo-
sitiones. 6

Cap. XXVIII.

¶ ex trinis anime opificijs; trina hominis pendeat vita: Contemplatiua
Actiua; Factiua. propositiones. 6

Cap. XXIX.

¶ sicut vox docendi: ita & scriptura discendi sit mediū. propositiones 6

Cap. XXX.

Quis disciplinarium actuum ordo propositiones. 6

Cap. XXXI.

¶ sensus discipline; sint quattuor. propositiones. 6

Cap. XXXII.

Quis eius qui docetur: sensus moueatur primus. propositiones 5

Cap. XXXIII

Quot sint suscipiende aut tradende discipline; modi. propositiones. 7

Cap. XXXIII

¶ **Q**uis visus ut a natura doceamur: auditu utilior. propositiones. 7

Cap. XXXV.

¶ **Q**uis omnis humana eruditio: sit ut a mente in mentem. propositiones. 5.

Cap. XXXVI.

De coniunctione sensus & intellectus in medio: eorumque differentia in extremis. propositiones.

Totius libri exodium: in quo quecumque in hoc libro pertractata sunt: paucis repetuntur atque recensentur.

IOANNIS CARMONDI
dodecaſuchion ad librum

Humani cupiens dinoscere pectoris aulam.

Lumina quotquot habet/quot gerit illa faces.

Te legat & verbis/mentem cumulare labore.

Aridaque in nitidas labra remergat aquas.

Discet bistrinos sensus/in carne locatos

Nostraque terbina lampade corda regi.

Nempe fores/aditusque hominis/seruare iubentur.

Quini oculi:mundo sub quibus ille coit.

Intima precipuus rimatur pectora sensus:

Perluſtrat quicquid sub cute/carne latet.

Hec tibi parue liber/cunctis retegenda vouentur.

Iam tibi commisso dogmate pascere rudes.

Finis.

¶ **E**rrata libri de intellectu.

Folium Superficiēs Propositio Comentarīus Līnea.

Fo. 3. Su. 2. Pro. 5. Cōmēta. līnea. 15. natiuatione legēdū Natiuatione idēst negociatiōe Est enī natinari/negociari. Fo. 4. su. 2. pro. 10. cō. līnea 9. ex imitatioe/ex mutatioe. fo. 5. su. 1. pro. 5 cō. līnea. 9. ex actu ex potētia/ex actu & potentia. fo. 6. su. 2. pro. 8. cō. līnea 1. Vniuersū vniuersorū. fo. 12. su. 2. pro. 3. cō. līnea 21: duobns cōceptibus/duobus intellectib⁹. fo. 12 su. 2 pro. 4. cō. līnea 1. ab intellectu:& intellectu/ab intellectu:& in intellectu.

Errata in libro de sensu.

Fo. 35 su. 1. Propōe 2 cause/legēdū causa. Fo. 44 su. 2. pro. 2 didiscere/didicere. fo. 44 su. 2 cō. līnea 2 didiscerint/didicernit. fo. 45 su. 1 pro. 4 cō. li. fertur feritur. fo. 50 su. 2 pro. 4 dicendi/discendi. fo. 50. su. 1 pro. 4 cō. līnea 23. circū dantur circū datur. fo. 51 su. 1 pro. 5 cō. līnea 12 dicentis discantis.

Hec & illa: in multis emendata reperies